

T.C.
AKSARAY ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
BANKACILIK VE FİNANS ANA BİLİM DALI

2008 KÜRESEL FİNANSAL KRİZİNİN GELİŞMEKTE OLAN ÜLKE EKONOMİLERİNE ETKİSİ: BRIC ÜLKELERİ-TÜRKİYE KARŞILAŞTIRMASI

YÜKSEK LİSANS TEZİ

ALİ FİDAN

DANIŞMAN
DOÇ. DR. EMİNE FIRAT

AKSARAY 2019

T.C.

AKSARAY ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

BANKACILIK VE FİNANS ANABİLİM DALI

2008 KÜRESEL FİNANSAL KRİZİNİN GELİŞMEKTE OLAN ÜLKE EKONOMİLERİNE ETKİSİ: BRIC ÜLKELERİ-TÜRKİYE KARŞILAŞTIRMASI

YÜKSEK LİSANS TEZİ

ALİ FİDAN

DANIŞMAN

DOÇ. DR. EMİNE FIRAT

AKSARAY 2019

TELİF HAKKI VE TEZ FOTOKOPİ İZİN FORMU

Bu tezin tüm hakları saklıdır. Kaynak göstermek koşuluyla tezin teslim tarihinden itibaren 12 (on iki) ay sonra tezden fotokopi çekilebilir.

YAZARIN

Adı : ALİ

Soyadı : FİDAN

Bölümü : BANKACILIK VE FİNANS

İmza :

Teslim Tarihi :

TEZİN

Türkçe Adı: 2008 Küresel Finansal Krizinin Gelişmekte Olan Ülke Ekonomilerine Etkisi: BRIC Ülkeleri-Türkiye Karşılaştırması.

İngilizce Adı: Effect of The 2008 Global Financial Crisis on Economies of The Developing Countries: A Comparison of The BRIC Countries and Turkey

ETİK İLKELERE UYGUNLUK BEYANI

Tez yazım sürecinde; bilimsel ve etik ilkelere uyduğumu, yararlandığım tüm kaynakları kaynak gösterme ilkelerine uygun olarak kaynakçada belirttiğimi ve bu bölümler dışındaki tüm ifadelerin şahsıma ait olduğunu beyan ederim.

Yazar Adı Soyadı: ALİ FİDAN

İmza:

T.C.

AKSARAY ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

JÜRİ ONAY SAYFASI

Ali FİDAN tarafından hazırlanan "2008 Küresel Krizinin Gelişmekte Olan Ülke Ekonomilerine Etkisi: BRIC Ülkeleri-Türkiye Karşılaştırması" başlıklı tez çalışması aşağıdaki jüri tarafından oy birliği / ~~oy çokluğu~~ ile Aksaray Üniversitesi Bankacılık ve Finans Anabilim Dalı'nda Yüksek Lisans tezi olarak kabul edilmiştir.

İMZA

Danışman: (Doç. Dr. Emine FIRAT)

(İktisadi Gelişme ve Uluslararası İktisat, Aksaray Üniversitesi) .....

Üye: (Prof. Dr. Zeynep KARAÇOR)

(İktisat Politikası, Selçuk Üniversitesi) .....

Üye: (Dr. Öğr. Üyesi Fatma Zişan KARA)

(İktisat Tarihi, Aksaray Üniversitesi) .....

Tez Savunma Tarihi: 17/04/2019

Sosyal Bilimler Enstitüsü Yönetim Kurulu'nun 13.06.2019 tarih ve 2019/24-10 sayılı kararı ile onaylanmıştır.

Öğrencinin
Adı Soyadı
İmza

Ali FİDAN

Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürü
Doç. Dr. Sevilay USLU DİVANOĞLU
İmza

TEŞEKKÜR

Bu çalışmanın her aşamasında bana yardımcı olan Tez Danışmanım Doç. Dr. Emine FIRAT'a ve hayatım boyunca desteklerini esirgemeden, her daim yanımda olan sevgili aileme en içten teşekkürlerimi sunarım.

ALİ FİDAN

AKSARAY, 2019

AKSARAY ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
2008 KÜRESEL FİNANSAL KRİZİNİN GELİŞMEKTE OLAN ÜLKE EKONOMİLERİNE ETKİSİ: BRIC ÜLKELERİ-TÜRKİYE KARŞILAŞTIRMASI

(Yüksek Lisans Tezi)

Ali FİDAN, Aksaray 2019

ÖZET

Kriz kelimesi, göreceli bir kavram olduğundan, açık biçimde tanımlama yapmak pek de kolay değildir. Kriz; sosyal bilimler açısından bakıldığında, buhran ya da bunalım gibi kelimelerle özdeş biçimde kullanılırken, İktisat Literatüründe ise; Ekonomik Kriz, Finansal Kriz gibi ifadelerle anılmaktadır. Ekonomik ve Finansal Kriz kavramları detaylandırılacak olursa, Ekonomik Kriz; iç talepteki daralmayla birlikte yatırımlarda düşüş, işsizlik rakamlarında artış ve nihayetinde de toplumun refah seviyesinde görülen bozulmalar biçiminde gelişen olumsuz durumdur. Finansal Kriz ise; finansal piyasalardaki belirsizliklerin ya da finansal bir varlığın oluşturacağı balon etkisinin, tüm finansal kesim üzerinde zincirleme etki yapmasıyla ortaya çıkan olumsuzluktur.

ABD Ekonomisinde 2007'nin ortalarından itibaren hissedilmeye başlanan ve zaman içerisinde etki alanını genişleterek, 2008'in son çeyreği itibariyle küresel bir boyut kazanan Finansal Kriz; gelişmiş ülkeler başta olmak üzere tüm dünya ekonomilerini etkilemiştir. Gelişmekte olan ülkeler grubunda yer alan ve bu çalışmaya konu olan Brezilya, Rusya, Hindistan, Çin ve Türkiye; göreceli de olsa, 2008 Küresel Krizinden etkilenen ülkeler içerisinde yer almaktadır.

Günümüz dünyasında ekonomik krizler sonrasında, yeni ülke toplulukları ortaya çıkmaya başlamıştır. Bu gruplardan biri olan BRIC Ülke Ekonomileri, özellikle son dönemlerde sergiledikleri yüksek düzeyli performansları ile küresel piyasalarda yeni bir ekonomik güç haline gelmiştir. Bu ülkeler, 1929 Dünya Ekonomik Buhranı sonrasında ortaya çıkan ülke birliklerinden farklı bir yapı ortaya koymaktadır. Heterojen bir yapıya sahip olan BRIC Ülkelerinin her biri, farklı fonksiyonlar icra etmektedir.

Bu çalışmada BRIC Ülkelerinin işsizlik oranları, GSYİH oranları, büyüme oranları, enflasyon oranları, kişi başına düşen milli gelirleri gibi temel makro-ekonomik göstergeleri; 2008 Küresel Krizi ve sonrasındaki birkaç yıllık dönemi kapsayacak biçimde karşılaştırmalı olarak irdelenmeye çalışılmıştır. Diğer yandan, BRIC Ülkeleri ile benzer özellikler gösteren ve önümüzdeki dönemlerde bu gruba katılması muhtemel olan Türkiye'nin, 2008 Krizi ve sonrasındaki ekonomik görünümü de çalışmaya dahil edilmiştir.

Bilim Kodu **:** 115301

Anahtar Kelimeler : Küreselleşme, Finansal Kriz, BRIC Ülkeleri, Türkiye.

Sayfa Adedi **:** 109 Sayfa

Danışman **:** Doç. Dr. Emine FIRAT

AKSARAY UNIVERSITY

SOCIAL SCIENCES INSTITUTE

DEPARTMENT OF BANKİNG AND FINANCE

EFFECT OF THE 2008 GLOBAL FINANCIAL CRISIS ON ECONOMIES OF THE DEVELOPING COUNTRIES: A COMPARISON OF THE BRIC COUNTRIES AND TURKEY

(Master of Science Thesis)

Ali FİDAN, Aksaray 2019

ABSTRACT

Because the term crisis is a relative concept, it is not so easy to make a clear definition. Considering from the perspective of social sciences; crisis is used identically with terms such as depression or collapse. In the economy literature, on the other hand; it is mentioned with statements such as Economic Crisis and Financial Crisis. To detail the concepts of Economic Crisis and Financial Crisis; Economic Crisis is a negative condition, which occurs as a decrease in investments, an increase in unemployment rates and finally deteriorations in the wealth level of society due to a shrinkage in the domestic demand. On the other hand, Financial Crisis is a negativity, which is caused by the knock-on effect of a balloon impact to arise from uncertainties in financial markets or a financial asset on the entire financial sector.

The Financial Crisis, which started to be felt in the US economy as from the middle of 2007 and has become global extending its influence area in the course of time since the last quarter of 2008, has affected all the world economies, the developed countries in particular. Brasil, Russia, India, China and Turkey, which are among the developing countries and are discussed in this study, have been affected by the 2008 Global Crisis, although relatively.

In today's world, new country communities have begun to emerge following economic crises. Being one of these groups; the BRIC National Economies have become a new economic power in the global markets with their high-level performance displayed especially in recent times. These countries reveal a different structure from the national unities, which were formed after the 1929 World Economic Depression. Each one of the BRIC Countries that have a heterogeneous structure performs different functions.

In the study, the basic macro-economic indicators of the BRIC Countries, such as unemployment rates, GDP rates, growth rates, inflation rates and per capita income were tried to be analyzed comparatively in such a way to include the 2008 Global Crisis and the following couple of years. On the other hand, the economic outlook of Turkey, which shows similarities with the BRIC Countries and will probably be included in this group in the forthcoming period, in the 2008 Crisis and afterwards was also included in the study.

Science Code : 115301

Key Words : Globalization, Financial Crisis, BRIC Countries, Turkey.

Number Page :109 page

Supervisor : Asst. Prof. Dr. Emine FIRAT

İÇİNDEKİLER

TELİF HAKKI VE TEZ FOTOKOPİ İZİN FORMU i

ETİK İLKELERE UYGUNLUK BEYANI ii

JURİ ONAY SAYFASI iii

TEŞEKKÜR iv

ÖZET v

ABSTRACT vii

İÇİNDEKİLER ix

TABLOLAR xi

GRAFİKLER xiii

KISALTMALAR xiv

GİRİŞ 1

I. BÖLÜM

FİNANSAL KRİZ KAVRAMI VE 2008 KÜRESEL FİNANSAL KRİZİ

1.1. Finansal Kriz Kavramı 6

1.2. Finansal Kriz Türleri 9

1.2.1. Para Krizleri 10

1.2.2. Bankacılık Krizleri 12

1.2.3. Borç Krizleri 13

1.2.4. Sistematik Finansal Krizler 13

1.3. Küreselleşme ve Kriz 14

1.4. 2008 Küresel Krizinin Nedenleri ve Yayılma Süreci 16

1.5. 2008 Krizinin Dünya Ekonomisi Üzerine Etkileri 19

1.6. 2008 Krizinden Çıkış Sürecinde Uygulanan Politikalar 22

II. BÖLÜM

BRIC ÜLKELERİNİN DOĞUŞU, EKONOMİK DURUMLARI, BRIC ÜLKELERİ İLE TÜRKİYE'NİN BENZER YÖNLERİ VE 2008 KRİZİNİN BRIC-T ÜLKE EKONOMİLERİNE ETKİLERİ

2.1. BRIC Ülkelerinin Doğuşu 26

2.2. BRIC Ekonomilerine Genel Bir Bakış 28

2.3. BRIC Ülkeleri - Türkiye Benzerliği 35

2.4. Krizin Brezilya Ekonomisine Etkileri 37

2.5. Krizin Rusya Ekonomisine Etkileri 40

2.6. Krizin Hindistan Ekonomisine Etkileri 44

2.7. Krizin Çin Ekonomisine Etkileri 48

2.8. Krizin Güney Afrika Ekonomisine Etkileri 51

2.9. Krizin Türkiye Ekonomisine Etkileri 53

III. BÖLÜM

2008 KÜRESEL FİNANSAL KRİZİNİN YANSIMALARI: BRIC ÜLKELERİ TÜRKİYE KARŞILAŞTIRMASI

3.1. Krizin BRIC-T Ülkelerinin Reel Piyasaları Üzerine Yansımaları 61

3.1.1. Büyüme ve İşsizlik Oranları Üzerine Yansımalar 61

3.1.2. Dış Ticaret ve Yabancı Sermaye Üzerine Yansımalar 67

3.2. Krizin BRIC-T Ülkelerinin Finansal Piyasaları Üzerine Yansımaları 72

SONUÇ VE ÖNERİLER 78

KAYNAKÇA 81

EKLER 92

TABLOLAR

Tablo 1: Dünya Ekonomisi Genel Görünümü (2006-2011) 19

Tablo 2: Gelişmiş ve Gelişmekte Olan Ülke Ekonomilerine İlişkin Genel Görünüm (2006-2011) 20

Tablo 3: BRIC Ülkeleri Genel Bilgiler (2007 Verileri) 26

Tablo 4: Dünya Nüfus Sıralaması (BM 2007 Verileri)..... 30

Tablo 5: Dünya Ekonomileri Doğrudan Yabancı Yatırım Girişleri (2006-2010) 32

Tablo 6: 2007 Yılı GSYİH Sıralamasına Göre Dünyanın En Büyük Ekonomileri 33

Tablo 7: BRIC Ülkeleri İhracat Artış Hızları (2006-2010) 34

Tablo 8: BRIC Ülkeleri Dış Ticaret Hacimleri (2006-2010)..... 35

Tablo 9: Brezilya Ekonomisi Temel Göstergeler (2006-2010)..... 38

Tablo 10: Rusya Ekonomisi Temel Göstergeler (2006-2010)..... 41

Tablo 11: Hindistan Ekonomisi Temel Göstergeler (2006-2010)..... 44

Tablo 12: Çin Ekonomisi Temel Göstergeler (2006-2010) 48

Tablo 13: G. Afrika Ekonomisi Temel Göstergeler (2006-2010)..... 52

Tablo 14: Türkiye Ekonomisi Temel Göstergeler (2006-2010) 56

Tablo 15: Yıllar İtibariyle Türkiye'nin Bütçe Görünümü (2006-2011) 59

Tablo 16: BRIC-T Ülkeleri İşsizlik oranları (2006-2010)..... 63

Tablo 17: BRIC-T Ülkelerinde Gözlenen Doğrudan Yabancı Sermaye Giriş ve Çıkışları (2007-2010)..... 68

Tablo 18: BRIC-T Ülkelerinde Gözlenen Dış Ticaret Rakamları ve Cari İşlemler Dengesi (2007-2010)..... 71

Tablo 19: BRIC-T Ülkelerinde Görülen Ortalama Mevduat Faiz Oranları ve Döviz Kurları (2007-2009)..... 73

Tablo 20: BRIC-T Ülkeleri Borsa Kapanış Endeks Değerleri (2006-2009)..... 74

Tablo 21: BRICS-T Ülkeleri Kriz Sonrası Ekonomik Görünüm (2011-2013)..... 76

GRAFİKLER LİSTESİ

Grafik 1: BRIC Ülkeleri İhracat Yapıları (2005) 29

Grafik 2: Brezilya Doğrudan Yabancı Sermaye Yatırımları (2006-2010) 37

Grafik 3: Brezilya İhracat ve İthalat Rakamları (2006-2010) 39

Grafik 4: Brezilya Bankaları Rezerv Para Artış Hızı (2006-2010) 40

Grafik 5: Rusya Doğrudan Yabancı Yatırımlar (2006-2010)..... 42

Grafik 6: Rusya Sanayi Üretim Endeksi (2006-2010)..... 42

Grafik 7: Dünya Ham Petrol Fiyatları (2006-2010) 43

Grafik 8: Hindistan İhracat ve İthalat Rakamları (2006-2010)..... 45

Grafik 9: Hindistan Doğrudan Yabancı Yatırımlar (2006-2010) 46

Grafik 10: Rupi-Dolar Paritesi (2006-2010) 47

Grafik 11: Çin İhracat ve İthalat Rakamları (2006-2010) 49

Grafik 12: Çin Doğrudan Yabancı Yatırımlar (2006-2010)..... 50

Grafik 13: Türkiye GSYİH Büyüme Oranları (2006-2012)..... 54

Grafik 14: Türkiye İşsizlik Oranları (2006-2012) 55

Grafik 15: Türkiye Enflasyon Oranları (2006-2012) 57

Grafik 16: Dolar-Türk Lirası Kuru (2006-2011)..... 58

Grafik 17: Türkiye Toplam Kamu Net Borç Stoku (2006-2011)..... 60

Grafik 18: BRIC-T Ülkeleri; Kişi Başına Düşen Nominal GSYİH (2006–2010)..... 64

Grafik 19: BRIC-T Ülkeleri Reel GSYİH Büyüme Oranları (2006-2010)..... 66

Grafik 20: BRIC-T Ülkeleri GSYİH Rakamları (Cari Fiyatlarla, 2006-2010) 67

KISALTMALAR LİSTESİ

GSYİH	**:**	Gayri Safi Yurt İçi Hasıla
KBDGSYİH	**:**	Kişi Başına Düşen Gayri Safi Yurt İçi Hasıla
ABD	**:**	Amerika Birleşik Devletleri
FED	**:**	ABD Merkez Bankası
WB	**:**	Dünya Bankası
BRICS	**:**	Brezilya, Rusya, Hindistan, Çin ve G. Afrika Ülkeleri
G-8	**:**	Dünyanın En Gelişmiş Sekiz Ülkesi
G-20	**:**	Dünyanın En Gelişmiş Yirmi Ülkesi
DYY	**:**	Doğrudan Yabancı Yatırım
DTÖ	**:**	Dünya Ticaret Örgütü
OECD	**:**	Ekonomik İşbirliği ve Kalkınma Örgütü
KDV	**:**	Katma Değer Vergisi
TÜFE	**:**	Tüketici Fiyatları Endeksi
ÜFE	**:**	Üretici Fiyatları Endeksi
FDF	**:**	Faiz Dışı Fazla
BSE	**:**	Bombay (Hindistan) Borsası
SSEA	**:**	Şangay (Çin) Borsası
RTSI	**:**	Rusya Borsası
IBOV	**:**	Brezilya Borsası

GİRİŞ

Küresel Ekonomi; 2007 yılının ortasında başlayan ve devamında da tüm dünya ekonomilerini etkileyen, ABD Merkezli Mortgage (ipotekli konut kredisi) piyasasında ortaya çıkan büyük çaplı bir ekonomik krizin baskısı altında kalmıştır. Bu krizin başlıca nedeni, küresel ekonomide ortaya çıkan dengesizliktir. Kriz öncesinde ABD, İngiltere ve Japonya gibi gelişmiş ekonomilerde görülen düşük seviyelerdeki enflasyon ve düşük faiz oranları, bu ekonomilerde likidite bolluğuna neden olmuş, nihayetinde de gelişmekte olan ülkelere doğru bir sermaye transferi gerçekleşmiştir. IMF'ye göre 2003 yılında, gelişmekte olan ülkelere yapılan yabancı sermaye girişi 415 milyar dolar seviyesinde iken; 2007 yılı itibariyle bu rakam 1.929 trilyon dolar seviyesini görmüştür.

ABD başta olmak üzere gelişmiş ekonomilerde uygulanmakta olan gevşek para politikaları, bu ülkelerde "cari açık" problemini doğururken; az gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerde ise "cari fazla" sonucunu ortaya çıkarmıştır. 2006 yılı itibariyle Amerika Birleşik Devletleri Ekonomisinde 802.60 milyar dolarlık "cari açık" görülürken; aynı yıl Çin'de 253.30, Rusya'da 94.70 ve Japonya'da 182.00 milyar dolarlık "cari fazla" gerçekleşmiştir. Küresel ekonomide yaşanan bu dengesizliğin temel sebebi, ABD'de uygulanan para politikalarıdır. ABD Merkez Bankası (FED)'in Eski Başkanlarından Alan GREENSPAN, düşük seyreden enflasyon rakamlarının da etkisiyle, 2002 yılı içerisinde, istihdama dönük faiz oranlarını % 1 seviyelerine kadar çekmiş, 2002–2004 yılları arasında da düşük faiz uygulamalarına devam edilmiştir.

ABD Hükümeti; 2001 ve 2002 yıllarında yaşanan ekonomik durgunluğa son vererek, üretimi yeniden canlandırmak adına düşük faiz uygulamalarına gitmiştir. Faiz oranlarının alt seviyelerdeki gidişatı, en başta emtia (mal) piyasalarında uygulanan kredi işlemlerinde artışlara neden olmuş, nihayetinde de yatırımcıların yüksek kaldıraçlı işlemler ile yüksek risk taşıyan araçlara yönelik taleplerinde artışlar oluşturmuştur. Taleplerde yaşanan bu artışlar, en fazla konut piyasalarındaki değişken faiz oranlarına sahip eşik-altı krediler üzerinde yoğunlaşmış, nihayetinde de geri ödeme gücüne sahip olmayan pek çok kişi

değişken faiz oranlarına sahip bu kredileri kullanmak suretiyle emlak sahibi olmuştur. Geri ödeme gücü olmayan kişileri emlak sahibi yapan bu Mortgage Kredileri 2002 yılı itibariyle iyice artmış, 2006 yılına gelindiğinde ise 600 milyar dolar gibi rekor bir seviyeye ulaşmıştır.

Düşük seyreden faiz oranlarının da etkisiyle 2004 yılından itibaren talep artışı yaşanmış, hammadde ve petrol fiyatlarının da hızla artmasıyla enflasyonist baskı ortamı oluşmuştur. 2002 yılında petrol fiyatları 20 dolar iken, bu rakam 2008'in ilk yarısında 130 dolarlara kadar çıkmıştır. Amerikan Merkez Bankası (FED), 2004–2006 yılları arasında görülen ve hammadde fiyatlarındaki yükselişle birlikte ortaya çıkan enflasyonist baskıyı kaldırmak için faiz oranlarında artışa gitmiştir. FED'in böyle bir politika değişikliğine gitmesi ile, değişken faizli ipotek kredisi talep eden müşterilerin ödemeleri gereken taksit tutarlarında giderek artan bir durum ortaya çıkmıştır.

Konut kredilerine uygulanan faizler % 4 seviyelerinde iken bu kredileri satın alan düşük gelir sınıfındaki bireyler, faiz oranlarının % 8'lerin üstüne çıkmasıyla birlikte, söz konusu kredileri ödeyemez hale gelmişler, nihayetinde de mortgage piyasaları kredi krizi ile baş başa kalmıştır. Konut piyasasında ortaya çıkan durgunlukla birlikte, emlak fiyatlarında oluşan dalgalanmalar, kredilerin geri dönüşü noktasında ciddi sorunlara yol açmış, nihayetinde de konut ipoteklerinin zehirli birer aktiflere dönüşmesine sebep olmuştur. Zamanla bankaların birbirleri ile olan borç alışverişlerinde çekincemeler yaşanmış, sonuç itibariyle de bankalar arası kredi faiz uygulamalarında artışlar yaşanmıştır.

İpotekli konut piyasasında başlayan temerrüt krizi ile beraber büyük çaplı finansal kuruluşlar iflas etmeye başlamış, devam eden süreçte de bu iflaslar reel ekonomileri de etkileyecek biçimde hızla yayılmıştır. Bankalar, kriz sürecinde faaliyetlerini durdurarak, likiditelerinde azaltmalara gitmişlerdir. Böylece, zaman içerisinde, küresel yatırımcının piyasalara olan güveni zedelenmiş, nihayetinde de ülkeler birdenbire kendilerini uluslararası bir krizin içerisinde bulmuşlardır. Devam eden süreçte, Finansal Kredi Piyasalarının çalışmaması ile birlikte, Uluslararası Finans Piyasalarında korku ve belirsizlik ortamı oluşmuştur. Söz konusu korku ve belirsizlik ortamı, dünya genelinde hızlı bir sermaye çıkışını da beraberinde getirmiştir. BM raporlarına göre, 2008 yılı içerisindeki net sermaye girişi 383.70 milyar dolar seviyelerinde iken, 2009 yılına gelindiğinde 110.00 milyar dolar seviyesine kadar gerilemiştir.

Küresel ekonomik krizin ülke ekonomilerine olan zararları ekonomik yönüyle sınırlı kalmamış, sosyal ve siyasi istikrarsızlıkları da beraberinde getirmiştir. Krizin etkilediği ülke sayısı zamanla artmış, devam eden süreçte gelişen ekonomiler olarak anılan ülkeleri de etkisi altına almıştır. Oysaki krizden evvelki 5-6 yıllık süreci kapsayan dönem, bu ülkeler açısından, büyümenin tasarruf ve dış ticaret artışı ile desteklendiği yıllar olmuştur.

Bu tezin amacı, ekonomik krizlerin yayılma hızlarına ve etki alanlarına dikkat çekerek, 2008 Küresel Finansal Krizinin Brezilya, Rusya, Hindistan, Çin ve Türkiye ekonomilerini ne derecede etkilediği ve bu etkilerin hangi kriterlere dayanarak yorumlanması gerektiği sorusuna cevap aramaktır. 2006 yılı itibariyle varlık göstermeye başlayan ve BRIC dörtlüsü olarak da tabir edilen Brezilya, Rusya, Hindistan ve Çin'den oluşan ülkeler topluluğu; hem istikrarlı ve yüksek düzeyli büyüme performansları, hem de 2008 Krizinden çıkış sürecinde ortaya koymuş oldukları başarıyla, dikkatleri üzerine çekmiştir. Dolayısıyla, bu dört ülkenin kriz sürecini en az etki ile atlatmasını sağlayan özelliklerin neler olduğu sorusu da bu tezin yanıt aradığı problemlerden biridir.

Çalışmada tüm dünya ülkelerini olumsuz yönde etkileyen 2008 Finansal Krizinin, BRIC Ülkeleri ve BRIC Grubuna dahil edilmesi muhtemel ülkelerden olan Türkiye üzerindeki etkileri irdelenmiş, son bölümde de bu etkilerin Türkiye ile BRIC ülkeleri özelinde karşılaştırması yapılmıştır. Bu karşılaştırmalar; Türkiye'nin, makroekonomik göstergeler anlamında BRIC ülkelerine nazaran pek çok eksikliğinin olduğu sonucunu ortaya koymuştur.

Krizler; ülke ekonomilerini büyüme, dış ticaret, işsizlik, enflasyon gibi pek çok alanda olumsuz yönde etkilemektedir. Dolayısıyla bu çalışmada, 2008 Krizinin; BRIC-T Ülkelerinin büyüme, ihracat, ithalat, işsizlik ve enflasyon gibi veriler başta olmak üzere, reel ve finansal sektör üzerindeki etkileri analiz edilmeye çalışılmıştır.

Çalışmanın temel hipotezleri; 2008 Krizinin, BRIC ülkeleri ve Türkiye'nin temel makroekonomik göstergelerden olan büyüme, ihracat, ithalat, işsizlik, enflasyon ve DYY gibi verilerini negatif yönde etkilediği yönündedir. Bu hipotezlere dayanılarak, mevcut veriler ışığında oluşturulan tablo ve grafikler; çalışma kapsamındaki ülkelerin kriz öncesi ve sonrasındaki ekonomik durumlarını da göstermesi adına, 2008 ve 2009 yılları ile sınırlı kalmamış; 2006, 2007, 2010, 2011, 2012 ve 2013 yılarını da kapsayacak biçimde genişletilmiştir. Diğer yandan 2010 yılı aralık ayında BRIC Dörtlüsüne dahil edilen Güney

Afrika'ya her ne kadar 2006-2010 yıllarını kapsayan tablo ve grafiklerde yer verilmese de, ikinci bölümde, "Krizin G. Afrika Ekonomisi Üzerindeki Etkileri" konusuna değinilmiş, diğer yandan son bölümde yer alan ve BRICS Ekonomileri ile Türkiye Ekonomisinin kriz sonrasındaki görünümünü yansıtan tabloya, Güney Afrika Ekonomisine ilişkin veriler de dahil edilmiştir.

Bu çalışmaya başlanmadan önce genel bir literatür taraması yapılmış, daha önce yazılan kitaplar, makaleler ve diğer yayınlar çalışma sürecinde yol gösterici olmuştur. Literatür taraması sonucunda elde edilen yazılı kaynaklar genel itibariyle; Uluslararası Para Fonu (IMF), Birleşmiş Milletler (BM), Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu (BDDK), Türkiye Cumhuriyeti Merkez Bankası (TCMB), Türkiye Sanayici ve İş adamları Derneği (TÜSİAD) gibi yerli ve yabancı kuruluşların makroekonomik göstergelerinden oluşturulmuştur. Diğer yandan literatürde her ne kadar BRIC Ülke Ekonomilerine ilişkin çalışmalar bulunsa da, 2008 Krizinin BRIC Ülke Ekonomileri Üzerindeki Etkileri ile, Krizin BRIC ülkeleri ve Türkiye üzerindeki etkileri konularına yoğunlaşan çalışma sayısı oldukça sınırlıdır. Bu yönüyle de çalışmanın literatüre önemli bir katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

Bu bağlamda çalışmanın birinci bölümünde; ekonomik kriz kavramı ve türlerinin yanı sıra kriz ile küreselleşme olgusunun ilişkisine değinilmiş, 2008 finansal krizinin nedenleri ve yayılma süreci üzerinde durulmuş, diğer yandan finansal krizin dünyadaki ekonomik büyüme üzerindeki etkileri irdelenmiştir.

İkinci bölümde, BRIC Ülkelerinin doğuş süreci ile genel ekonomik durumlarına ilişkin bilgiler verilmiş, Türkiye ile BRIC dörtlüsü dediğimiz ülkelerin benzerlikleri ortaya konulmaya çalışılmıştır. Yine bu bölümde 2008 Küresel Finansal krizinin BRIC Ülkeleri ve Türkiye üzerindeki etkileri, ülkeler bazında ayrı ayrı kapsamlı biçimde değerlendirilmiştir.

Son bölümde ise; Küresel Krizin BRIC Ülkeleri ile Türkiye Ekonomisi üzerindeki etkileri karşılaştırmalı olarak ayrıntılı biçimde ortaya konmaya çalışılmıştır. Bu doğrultuda; GSYİH rakamları, büyüme ve işsizlik oranları, dış ticaret verileri gibi temel ekonomik göstergeleri içeren tablo ve grafikler kullanılarak, kriz öncesi ve sonrasında yaşanan ekonomik değişimleri baz almak suretiyle, hem Türkiye ile BRIC ülkelerinin ekonomik performanslarına ilişkin çıkarımlar yapılmış, hem de Türkiye'nin BRIC Ülkelerine nazaran sergilediği ekonomik performansa dair değerlendirmeler yapılmıştır. Nihayetinde de, BRIC

Dörtlüsü ve Türkiye'nin krizden etkilenme durumunu içeren karşılaştırmalı tablo ve grafiklerden elde edilen veriler analiz edilerek, yorumlanmaya çalışılmıştır.

I.BÖLÜM

FİNANSAL KRİZ KAVRAMI VE 2008 KÜRESEL FİNANSAL KRİZİ

Çalışmanın ilk bölümünde Ekonomik Krizlere ilişkin tanımlara yer verilmiş, ekonomik kriz türleri olan Para Krizleri, Bankacılık Krizleri, Dış Borç Krizleri ve Sistematik Finansal Krizler ayrı başlıklar altında incelenmiştir. Diğer yandan Küreselleşme ve Kriz konusuna değinilerek, 2008 Küresel Finansal Krizinin Nedenleri ve Yayılma Süreci konusu üzerinde durulmuştur. Son olarak da, Küresel Krizin Dünya Ekonomisi Üzerindeki Etkileri ile Krizden Çıkış Sürecinde Uygulanan Politikalar konusunda bilgiler verilmiştir.

1.1. Finansal Kriz Kavramı

Kriz, kelime anlamı olarak; bunalım, buhran, durgunluk ya da güç dönem gibi terimlerle ifade edilmektedir. Geniş anlamda ise, bir ülke ekonomisini ciddi anlamda sarsan, ani biçimde gelişen ve beklenmedik bir zamanda ortaya çıkan, uzun vadeli uygulamaların genel bir sonucu olan, ekonomilerin mevcut durumları ile birlikte geleceğini de etkileyebilen, önceden öngörülemeyen ve buna bağlı olarak da önlem alınmakta gecikilen olumsuz durum olarak tanımlanmaktadır (Yücel ve Kalyoncu, 2011:54).

Ekonomik krizlerde çöküntü, buhran gibi olumsuz durumların yaşanması genel anlamda ülke ekonomilerini, makro düzeyde devleti, mikro düzeyde de firmaları olumsuz yönde etkilemektedir. Piyasalara karşı güvensizlik ve panik algısının oluşması, ekonomik sistemin işleyişinde aksamalar yaşanması gibi olumsuzlukların tümü kriz dönemlerinde görülür. Ulusal veya uluslararası düzeyde yaşanan bu olumsuzluklar; makroekonomik anlamda, ülke bazında veya küresel anlamda ekonomik dengelerin bozulmasına sebep olmaktadır. Türkiye gibi gelişmekte olan ülkeler; ekonomik krizlerden daha çabuk etkilenebilecek, kırılgan bir yapıya sahiptir. Ekonomik Krizler, etkilediği ülke ya da ülkelerde ekonomik büyümenin yavaşlaması ile birlikte, işsiz sayısının da artmasına sebep olmaktadır (Kol ve Karaçor, 2012: 381).

Kriz dönemlerinde işsizlik artışı ile birlikte yatırımlarda azalma, iç talepte düşüş gibi olumsuzlukların yanı sıra; bunların genel bir sonucu olarak da toplumun refah seviyesinde

bozulmalar gibi makroekonomik aksaklıklar da görülmektedir. Başka bir ifadeyle Ekonomik Krizler; üretim miktarında görülen ve dönemsel olarak tekrarlanan ani düşüş veya durağanlıklar ile birlikte ortaya çıkarken; devamında da büyük çaplı işsizlik, ücretlerde düşüş ve vatandaşların hayat standartlarında görülen bozulmalar şeklinde hissedilirler. Krugman, "Bunalım Ekonomisinin Geri Dönüşü ve Küresel Kriz"adlı eserinde tüm Asya ve Latin Amerika ülkelerine yayılan ekonomik krizleri incelemiş ve şöyle bir yargıya varmıştır. "Bu krizler tıpkı hastalıklar gibi antibiyotiklere karşı direnç kazanmıştı. 1929 Büyük Buhranına neden olan kronik ekonomik rahatsızlar geri dönüyordu" (Krugman, 2010).

Klasik iktisat biliminde kriz terimi yerine "konjonktür dalgaları" ya da "iş çevrimleri" gibi sözcüklere yer verilmektedir. Bu tür dalgalanmalar, genel olarak ani oluşan dışsal şoklara veya bir takım yanlış kararlar silsilesine bağlanmaktadır (Önder, 2009:14). Bu doğrultuda açıklanması gereken başkaca terimlerin de olduğu aşikardır. Bu terimlerden biri "durgunluk" anlamında kullanılan "resesyon" terimidir. Bilindiği gibi "resesyon" kelimesi, bir ülke ekonomisi içerisinde iktisadi faaliyetlerin durağanlaşması anlamında kullanılmaktadır. Ekonomilerin durağanlıktan önceki dönemlere göre, düşük derecede ve kısa vadeli olacak biçimde büzülme yaşadığını, ekonomik faaliyetlerde daralma oluştuğunu ifade eder. Diğer yandan bu nitelemelerin göreceli olduğunu belirtmekte fayda vardır. Şayet büzülme ya da alçalma diye tabir edilen durum, yüksek şiddette ve uzun vadeli ise, resesyon değil, kriz durumu mevcuttur. Uygulamada; yaşanmakta olan ekonomik sıkıntının kriz değil de resesyon olarak tanımlanması için, GSYİH'nin aralıksız olarak iki çeyrek dönem, başka bir ifadeyle yarım dönem küçülmesi gerekmektedir. Ekonomik faaliyetlerdeki daralmanın yarım dönemden daha fazla sürelerde gerçekleşmesi ise, depresyon olarak ifade edilmektedir. Dolayısıyla depresyon, resesyonun bir sonraki aşaması olarak görülmektedir**.** Başka bir ifadeyle depresyon, iktisadi faaliyetlerin, daha önceden ulaşılmış seviyeye göre, çok daha uzun bir süre boyunca düşük seviyelerde kalması durumudur (Dura, 2009).

Ekonomik Kriz, iç talepte yaşanan daralmayla birlikte yatırımlarda yaşanan büyük düşüş, yüksek oranlı işsizlik olgusu ve bunların genel bir sonucu olarak da refah düzeyinde gerileme, şeklinde hissedilen olumsuz bir durumdur. Ekonomik kriz dönemlerinde, finansal piyasalardaki belirsizliklerin artması ve hisse senedi fiyatlarındaki düşüşler ile birlikte, yerli paranın aşırı değerlenmesi de söz konusudur. Diğer yandan, ekonomi disiplini içerisinde en çok tanımı yapılan kriz türü olan Finansal Krizler ise, finans piyasalarında yaşanan belirsizlikler ya da herhangi bir finansal varlıkta oluşacak bir balon etkisinin, tüm finansal

kesim üzerinde zincirleme etki yapmasıyla kriz olgusunun gün yüzüne çıkması durumudur. Tarihte bilinen en büyük balon, 1929 Dünya Ekonomik Buhranı sırasında borsadaki hareketlenmelerle birlikte ortaya çıkmıştır. 2008 Küresel Krizinin ise temelde konut fiyatlarındaki şişmeye bağlı olarak ortaya çıkan balonlardan kaynaklandığı görülmektedir. (Eğilmez, 2014: 51-52; Karaçor ve Gökmenoğlu, 2011: 30).

Finansal Krizlerin oluşum dönemlerine göz atıldığında, tarihsel süreçlere göre farklı nedenlere rastlanılmaktadır. Mesela; XIX. yüzyıla kadar olan krizler daha çok savaş, kıtlık ve finansal spekülasyon gibi nedenlerle ortaya çıkarken, XIX. yüzyıldan sonraki süreçte ise genellikle kapitalist ekonomilere mahsus gerekçelerle ortaya çıkmıştır. Diğer yandan XIX. yüzyıl ve devamında görülen krizlerin, belli bir bölgede veya belli bir sektörde değil, geniş bir alanda ve 6-10 sene gibi belirli aralıklarda geliştiği görülmektedir (Dura, 2009).

Kapitalist sistem içerisinde, var oluş sebeplerine göre farklı kriz türleri görülmektedir. Bu krizlere "Sermaye birikiminde yoğunlaşma ve sermayedeki artışın bir sonucu olarak kâr oranlarında yaşanan düşüş" biçiminde oluşan krizler, "üretimdeki aşırı artış" sonucunda oluşan krizler ve "talep yetersizliği" ile başlayan krizler, örnek olarak gösterilebilmektedir (Aydoğanoğlu, 1999, s. 8-18). Ekonomik Sistemlerin küresel hale geldiği son 30 yıllık döneme bakıldığında ise, krizlerin ortaya çıkış nedenlerinin farklılaştığı ve daha çok finansal sistem krizlerinin yaşandığı görülmektedir.

ABD ve diğer G8 Ülkeleri tarafından kabul edilen 1978 Washington Uzlaşısından, 2008 Eylül ayına kadar geçen sürede kapitalizm, John Bellamy Foster'ın da ifade ettiği gibi, üçleme bir karakteristik yapıya bürünmüştür Bunlar; Neoliberalizm, Küreselleşme ve Finansallaşmadır. Finansal Kriz Dönemleri bunalımların doruk noktalarıyla ilgili olup, son 30 yılda uygulanan Neoliberalizm politikaları ile daha sık tekrar etmiştir. Kapitalizmin "rasyonel insan" ve "rasyonel akıl" miti 20.yüzyılda "rasyonel kapitalizm" mitine dönüşmüştür. (Kurtoğlu ve Fırat, 2014).

Kısaca, Finansal Krizleri; "beklenmedik bir zamanda ve ani bir biçimde ortaya çıkan, finansal piyasalarla birlikte ülke ekonomisinin tamamını etkileyebilecek bir takım bozulmaları da beraberinde getiren olumsuzluklar" biçiminde tanımlayabiliriz. Ekonomik Krizler, kimi zaman birkaç yıl gibi kısa zaman aralıklarında etkilerini yitirebilirken, kimi zaman da bu etkiler uzun yıllar devam edebilmektedir.

1.2. Finansal Kriz Türleri

Finansal krizler oluşum biçimlerine göre iki ana grupta toplanmakta olup, bunlardan birincisi Reel Sektör Krizleridir. Reel Sektör Krizleri; genel olarak mal ve hizmet piyasalarında enflasyon ve durgunluk krizleri; işgücü piyasalarında ise işsizlik krizleri şeklinde oluşmaktadır. Bu bağlamda reel sektör krizleri, işgücü piyasaları ile mal ve hizmet piyasalarına ilişkin istihdam ve üretim miktarında ciddi daralmalara neden olmaktadır. İkinci grup krizler ise; finansal piyasalardaki aşırı dengesizlikler ve özellikle de para piyasalarındaki sorunlarla birlikte ortaya çıkan Finansal Sektör Krizlerdir (Yücel ve Kalyoncu, 2011:54). Finansal Sektör Krizleri, reel ekonomi üzerinde yıkıcı etkileri olan ve piyasaların etkin işleyiş gücünü bozan, finansal piyasalardaki çöküşlerdir (Taylor, 2009).

Finansal Krizler; genellikle finansal piyasalardaki belirsizlikle birlikte ortaya çıkan, hisse senedi fiyatlarının düştüğü, yerli varlıkların yabancı varlıklar karşısında değer düşüklüğü yaşadığı, sonuç itibariyle de bir resesyon ve borç ödeyememe (default) durumunun ortaya çıkabildiği olumsuzluklardır. (Özgöker, 2010). Özellikle son yıllarda yaşanan krizlerin daha çok finansal kriz şeklinde oluşması bu krizlere olan ilgiyi de artırmaktadır. Finansal krizlerin önemi, küreselleşme olgusu ile ortaya çıkan bulaşıcı özelliğinden ileri gelmektedir.

Ortaya çıktığı ülkelerde ekonomik, sosyal ve siyasi yapıları etkileyen, aynı zamanda bulaşıcılık özelliği de olan finansal krizlerle ilgili literatürde farklı tanımlar bulunmaktadır. Bir tanım Finansal Krizi; "herhangi bir mal, hizmet, üretim faktörü ya da finansal piyasalarda fiyat ve/veya miktarlardaki kabul edilebilir, doğal bir sınırın ötesinde gerçekleşen şiddetli dalgalanma" olarak ifade etmektedir. Goldstein ve Turner ise Finansal Krizi; "varlık fiyatları, ödemeler dengesi, kısa vadeli faiz oranları gibi temel göstergelerin tamamının veya çoğunun; ani, keskin ve net bir biçimde bozulmasıyla birlikte mali kurumlarda yaşanan iflaslar," biçiminde tanımlamaktadır. Kindleberger ise krizi, "konjonktürün tepe noktasından dönüşün temel bir nedeni ve kriz öncesindeki genişlemenin kaçınılmaz, doğal bir sonucu" biçiminde ifade etmektedir (Yücel ve Kalyoncu, 2011:55). Mishkin'e göre Finansal Kriz, verimli yatırım olanaklarına sahip finansal piyasalardaki ahlaki tehlike ve ters seçim problemlerinin gittikçe kötüleşmesiyle, fonların etkin biçimde kanalize edilememesi sonucunda ortaya çıkan doğrusal olmayan bozulmalardır (Mishkin, 1999).

Mishkin (2015: 189-190), finansal piyasalarda oluşan krizlerin dört temel nedeni olduğunu ifade etmektedir. Bunlar; faiz oranlarında görülen istikrarsızlıklar, ekonomik sitem

içerisinde oluşan belirsizlikler, banka bilançolarında yaşanan bozulmalar ve mali dengesizliklerdir. Bu dört nedenden biri olan banka bilançolarındaki istikrarsızlıklar, genellikle gelişmekte olan ülke ekonomilerinde görülmektedir. Bu tür istikrarsızlıklar beraberinde faizleri yükseltirken, borsalarda düşüşe neden olmaktadır.

Ülkemizde yapılan bir çalışmaya göre ise Finansal Kriz; "bir ülke ekonomisinin makroekonomik dengelerinde görülen, önceden öngörülemeyen ve nihayetinde de ortaya çıkardığı bir takım olumsuz gelişmelere bağlı olarak, makro düzeyde ülkenin tamamını, mikro düzeyde de ülke içerisinde faaliyet gösteren firmaları ve ülke vatandaşlarını etkileyen, diğer yandan bulaşıcı ve yayılmacı etkileri de bulunan şoklar" biçiminde tanımlanmaktadır (Ersoy, 2007:8).

Finansal Krizler genel olarak; Para Krizleri, Bankacılık Krizleri, Borç Krizleri ve Sistematik Krizler olmak üzere dört grupta toplanmaktadır. Uygulamada ve özellikle de yükselen ekonomilerde yaygın olarak görülen finansal krizler temelde; para, bankacılık, dış borç ve sistemik finansal krizler olarak adlandırılmaktadır. (Korkmaz ve Tan, 2011:112).

Günümüzde krizler; özelliklerine göre; birinci nesil krizler, ikinci nesil krizler ve üçüncü nesil krizler olmak üzere ayrı bir sınıflandırmaya da tabi tutulmaktadır. Latin Amerika ülkelerinde 1970 ve 1980'li yıllarda yaşanan krizleri açıklamak maksadıyla ortaya atılan birinci nesil kriz modelleri, 1992 yılında Kuzey Avrupa Ülkelerinde yaşanan para krizlerini açıklamada yetersiz kalınca, ikinci nesil kriz modelleri ifade edilmeye başlanmıştır. Diğer yandan, 1997 yılında Güneydoğu Asya'da ortaya çıkan krizle birlikte üçüncü nesil kriz modelleri de ortaya atılmıştır (Karaçor ve Gökmenoğlu, 2011:36-48).

Çalışmanın devamında yukarıda belirtilen Para Krizleri, Bankacılık Krizleri, Borç Krizleri ve Sistematik Krizler ayrı başlıklar altında incelenmiştir. Kimi çalışmalarda bu dört krizin dışında, döviz krizleri ve ödemeler dengesi krizleri adı altında iki farklı kriz türüne yer verilmektedir. Bu çalışmada ise, bu iki kriz türü de "Para Krizleri" adı altında açıklanmıştır.

1.2.1. Para Krizleri

Bu tür krizler, genellikle sabit kur uygulaması yapan piyasa sistemlerinde, katılımcıların yerel para ile birimlendirilmiş olan aktiflere yönelik taleplerini ani ve beklenmedik bir biçimde döviz cinsinden aktiflere yönlendirmeleri sonucunda ortaya çıkan, nihayetinde de merkez bankasının döviz rezervlerinin bitmesi ile sonuçlanan krizlerdir. Bir ülke parasına

yönelik spekülatif bir saldırı, devalüasyonla ya da ciddi düzeyde bir değer kaybıyla neticeleniyorsa; diğer yandan Merkez Bankaları önemli oranlarda rezerv satışı yapmak veya mevcut faiz oranlarını ciddi düzeyde yükseltmek gibi uygulamalara rağmen, yerli parayı korumakta zorlanıyorsa, döviz ya da para krizi meydana gelir.

İktisat literatüründe hem teorik, hem de deneysel anlamda önemli bir yer tutan para krizlerine ilişkin günümüzde hala çözüm üretilememiş sorunlar bulunmaktadır. Diğer yandan, her yeni kriz beraberinde yeni sorunları ortaya çıkarmaktadır. Kimi iktisatçılar "yavaş hareket eden" ya da "eski tip" para krizleri ile "yeni tip" para krizleri arasında ayrım yapmaktadırlar. Bunlardan eski tip para krizleri; harcamalarda aşırıya gidilmesi ve cari hesap açıklarında oluşan artışla birlikte doruğa ulaşmaktadır. Bu tür krizler genellikle devalüasyon ve ileri düzeyde sermaye kontrolü ile sonuçlanır. Yeni tip krizlerde ise, serbestleştirilmiş ve finansal piyasalara adapte olmuş bir ortamda; ekonomide önemli bir yer tutan bilançoların kredi değerliliğine ilişkin tereddütleri olan yatırımcılar, döviz kuru üzerinde hızlı bir baskıya neden olabilmektedir (IMF, 2002: 6).

Para krizlerine neden olan spekülatif yönlü saldırılar, yurt içindeki aktif piyasalarda oluşan bir çöküşün (Asya'da yaşandığı gibi), döviz cinsinden kısa vadeli dış borçlarda yaşanan bir artışın, döviz kurunda oluşan aşırı bir değerlenme ve cari hesap açığında görülen artışın (Meksika'da yaşandığı gibi), ya da sabit kur sistemini bırakmaya yönelik bir siyasi tercihin (İngiltere'de yaşandığı gibi) ardından ortaya çıkabilmektedir (Milesi-Ferretti ve Razin, 2000:286).

Para krizlerini, ödemeler dengesine bağlı krizler ve döviz kurundaki değişime bağlı krizler olarak iki gruba ayırmak mümkündür. Sabit kur sistemi uygulayan ülkelerde görülen para krizleri, ödemeler dengesine bağlı iken, esnek kur sistemi uygulayan ülkelerde görülen para krizleri ise, döviz kurundaki aşırı dalgalanmalara bağlanmaktadır (Kibritçioğlu, 2001:175).

1990'dan sonraki süreçte, gelişmekte olan ülke ekonomilerinde görülen para krizlerinin önemli bir kısmında krizi tetikleyen unsur, yüksek sermaye hareketliliği ve devamında gelen sermaye hesabı krizleridir. Teorik anlamıyla düşünülecek olursa, sermaye akımlarında yaşanan bir tersine dönme para krizlerini tetikleyebilmekte, nihayetinde de dış finansman kaynaklarının tükenmesiyle birlikte, cari hesap açıklarında azalmalara neden olabilmektedir. Sermaye hesabı krizlerinde görülen en önemli iki temel bileşen, yüksek sermaye hareketliliği ve kısa vadeli kredilerin ağırlıkta olduğu sermaye yapısıdır. Bu iki durum beraberinde para

ve bankacılık krizlerini getirebilmektedir. Küresel sermaye hareketleri, ulusal tasarruflarla sınırlı kalmaksızın toplam hasılayı artırmaya imkân verir. Hükümetlerin sabit kur sisteminin terkedilmesi durumunda yabancı alacaklılara tanıdığı üstü kapalı garantiler, kriz oluşuncaya kadar yabancı sermaye girişlerinin devamlılığını sağlamaktadır.

Zaman içerisinde, yurt içi finans sektörü kırılgan bir hal alabilir. Kriz öncesi süreçte, sermaye girişleri GSYİH'ya oranla artış gösterir. Bankalar mevcut borçlarını ödeyemez hale gelinceye dek, dış borçlanmaya giderek, daha fazla borca girerler. Daha sonra sermaye girişlerinde ani duraksamalar olur. Devamında da sermaye çıkışları yaşanmaya başlar ve hasılada şiddetli düşüşler yaşanır. Böyle durumlarda kriz sonrası süreçte oluşacak büyüme; yabancı sermaye girişlerini yeniden canlandırmaya yönelik uygulama ve teşviklerle mümkün olacaktır (Dekle ve Kletzer, 2001:3).

1.2.2. Bankacılık Krizleri

Borçlu durumdaki Ticari Bankaların, borçlarının vadesini uzatamamaları ya da vadesiz mevduatlarında oluşabilecek ani ve beklenmedik çekme taleplerini karşılayamamaları neticesinde likidite sıkıntısı yaşamaları ve devamında gelen iflas durumu olarak tanımlanır. Bankacılık Krizleri; fiili veya potansiyel olarak bankalardan yüksek düzeyde mevduat çekilmesi durumunda, söz konusu bankaların yükümlülüklerini yerine getirememeleri, hükümetin büyük çaplı finansal desteklemelerine ve yapılan tüm teşviklere rağmen banka iflaslarının önlenemediği durumlarda görülür. Bu krizler, para krizlerine nazaran daha uzun süreli olma eğilimindedirler. Ayrıca, Para Krizlerine göre, ekonomik faaliyetler üzerinde daha şiddetli etkiler ortaya koyarlar (IMF, 2002:6). Sermaye hareketlerine yönelik kontroller ve farklı alanlarda uygulanan finansal kısıtlamaların da etkisiyle, Bankacılık Krizleri 1950 ve 1960'lı yıllarda pek yaygın değildi. Fakat; 1970'li yıllardan bu yana daha sık görülmeye başlandığı gibi, Para Krizleriyle birleşerek etkisini de artırmaya başlamıştır. 1970-1990 arası dönemleri kapsayan araştırmalar; 1970-1985 yılları arasında Para Krizlerinin daha sık yaşandığı, 1980'li yılların ortasından itibaren ise, Bankacılık Krizlerinin artış gösterdiği sonucunu ortaya koymuştur (Yay, 2001: 1237).

Honohan (1997), oluşum nedenleri geniş bir alanı kapsayan Bankacılık Krizlerini, üç belirti halinde sınıflandırmaktadır. Bunlar; genel makroekonomik bozukluklar, mikro ekonomik aksaklıklar ve kamunun hakim olduğu bir sistem içerisinde oluşan bölgesel krizlerdir (Aktaran, Williamson ve Mahar, 1998:55). Bu tür krizlerde; mevduat sahibi müşteriler,

bankaya kredi vermiş olan gerçek veya tüzel kişiler ile banka hissedarları, oluşan güven kaybıyla birlikte fonlarını geri çekmek istemektedirler. Sadece bir bankanın başarısız olması, ülke genelindeki bankacılık sistemini tamamen sarsmayabilir. Öte yandan, kriz yaşayan bankanın tüm bankacılık sistemi içerisindeki payının büyüklüğü nispetinde, söz konusu tekil banka krizinin finansal sistemin tamamına ve genel ekonomiye yansıması, dolayısıyla da durumun sistemik bir krize dönüşebilmesi ihtimali de oldukça yüksektir (Yay vd., 2001:140).

1.2.3. Borç Krizleri

Bir ülkede kamuya veya özel sektöre, ya da her ikisine ait olan bir borcun ödenememesi durumunda ortaya çıkan krizlerdir. Özellikle de, hükümetlerin dış borç ödeme ya da yeni dış borç bulma konularında yaşadıkları sıkıntılara bağlı olarak, mevcut dış borcun yeni ödeme planına bağlanması ya da yükümlülüklerin ertelenmesi biçiminde kendilerini gösterirler. Borç Krizleri; borçlunun borcunu ödeyememesi veya borç vericilerin alacaklarını tahsil edememe olasılığını düşünerek yeniden borç vermemeleri ve de mevcut alacaklarını tahsil etmek için çaba göstermeleri gibi olumsuz durumlarda hissedilir. Bu tür krizler, özel kesime bağlı bir borçtan kaynaklanabileceği gibi, kamu kesimine bağlı bir borçtan da kaynaklanabilmektedir. Kamu kesiminin geri ödeme yükümlülüğünü yerine getiremeyeceği yönündeki bir risk algılaması, özel sermaye girişlerinin ani ve şiddetli biçimde düşmesine, nihayetinde de Para Krizinin doğmasına neden olabilmektedir (IMF, 2002: 6).

1.2.4. Sistematik Finansal Krizler

Finansal piyasaların potansiyel olarak ciddi anlamda bozulması şeklinde kendini gösteren krizlerdir. Ekonomik, sosyal ve politik hayatın yapısına ve değişkenliğine bağlı olarak ortaya çıkarlar. Sabit döviz kuru ya da konvertibilite taahhüdü, Merkez Bankası'nın nihai bir ödünç makamı olma yeteneğini kısıtlayarak, ödemeler bilançosuna ilişkin bir problemi, bankacılıkla ilgili bir probleme dönüştürür (Fernandez ve Schumacher, 1997:25). Belirli bir seviyede sabitlenmiş olan döviz kuru, ticari açıkların artışını da beraberinde getirir. Bu durum kaçınılmaz olarak, ilgili para birimine yönelik spekülatif bir saldırıyı, döviz rezervlerinde oluşacak bir kaybı ve döviz kurlarında yaşanacak uyum sağlayıcı bir düşüşü de beraberinde getirir (Feldstein, 1999:6).

Beklentilerin döviz kurları üzerindeki etkisine bağlı olarak, yerli para biriminin değerinde oluşacak dalgalanmalar hızlı ve büyük çaplı olabilir. Bir para biriminin değerinde

oluşabilecek ani düşüşlerin ilk etkisi, döviz cinsinden borçların değerindeki artıştır (Feldstein, 1999:5). Gelişmekte olan ülke ekonomilerinde, spekülatif bir atakla birlikte paranın değerinde bir kayıp ortaya çıktığında, yerli paranın devalüasyonu ile, borç piyasalarının kurumsal yapısı arasında karşılıklı bir etkileşim ortaya çıkmakta, nihayetinde de ekonomi, sistematik bir finansal krizin içerisine sürüklenmektedir (Mishkin, 2001: 11).

Krizler birbirlerinden tamamen bağımsız değillerdir. Çoğu zaman farklı bir alanda başlayan bir kriz, öteki kriz türlerini de tetikleyebilmekte, dolayısıyla da krizin kısa zamanda tüm ekonomiyi kuşatmasına neden olabilmektedir. Finansal Krizler, birkaç aşama halinde gelişim gösterirler. Başlangıç aşamasında, finansal ve finansal olmayan bilançolarda bozulmalar yaşanır. Bu aşamayı ikinci aşama olan para krizi takip eder. Üçüncü aşama ise, para krizinin doğal bir sonucu olarak gerçekleşen, finansal ve finansal olmayan bilançoların daha ileri seviyelerde bozulduğu aşamadır. Son aşama ise; ekonomide yıkıcı sonuçlar doğuracak olan ve tam manasıyla bir finansal krize giriş sürecini başlatan aşamadır (Mishkin, 2001:7).

Yukarıda anlatılan Ekonomik Kriz türleri genel olarak iç içe krizler olup, bu krizler zincirleme etkilerle birbirlerini tetikleyebilmektedir. Dolayısıyla krizleri, birbirlerinden tamamen bağımsız ve farklı özelliklere sahip krizler gibi algılamak yanlış olur. Şöyle ki, yaşanmakta olan bir Finansal Krizle ilgili olarak; kesin bir ifade ile para, banka, dış borç veya sistematik kriz şeklinde bir yargıda bulunmak yanlış olacaktır.

1.3. Küreselleşme ve Kriz

Bilindiği üzere, özellikle 1980'li yıllardan itibaren, dünya yeni bir döneme girmiş bulunmaktadır. Bu yeni dönemle birlikte gelişen süreç; "Yeni Dünya Düzeni", "Büyük Dönüm Noktası", "Bilgi Çağı", "Küreselleşme" gibi kavramlarla anılmaya başlamıştır (Afşar, 2004:61). "Bilgi Toplumu" veya "Sanayi Ötesi Dönüşüm" diye de isimlendirilen bu dönem, aslında karmaşık ekonomik ve sosyal yapıların dinamik oluşumlarını gündeme getirmektedir. Küreselleşme sözcüğü, birey ve toplum yaşamında hemen her alanda en çok kullanılan sözcüklerin başında gelmektedir.

Ekonomik ilişkilerin gelişmesiyle başlayan dünya piyasalarının bütünleşme süreci, zamanla diğer alanlara da yansımıştır. Küreselleşme; ekonomik, teknolojik, siyasal, kültürel, ekolojik vb. çeşitli boyutları olan bir benzeşme sürecidir. Siyasi, ekonomik ve sosyo-kültürel

değerlere ilişkin ülkesel ve bölgesel farklılıkları ortadan kaldırarak, ortak bir sistem ve değer yaratma felsefesi güden küreselleşme hareketi, çağımıza damga vuran bir olgudur.

Ekonomik boyut, küreselleşme olgusunun en temel bileşenlerinden birisini oluşturur. Ekonomik anlamda küreselleşme, ülkeler arasındaki mal, emek ve sermaye akışkanlığının artması ile, ekonomik yönlü ilişkilerin de artması, dolayısıyla da ülkelerin birbirleri ile yakınlaşması anlamına gelmektedir. Bu süreçte telekomünikasyon ile ulaşım teknolojilerindeki ilerlemeler çok önemli bir görev üstlenmektedir. Bu anlamda küreselleşme; ulusal ekonomilerin birbirleri ile yakınlaşmasını sağlamakta; sermaye, bilgi, teknoloji ve özellikle de mobilite gibi alanlarda önemli bir yere sahip olmaktadır (Afşar, 2004:63).

Ekonomik Anlamda Küreselleşme, diye tabir edilen süreçte iki temel bileşen bulunmaktadır: Bu bileşenlerden ilki üretim, ikincisi de sermayenin birikimi süreciyle ilgilidir. "Sermayenin Küreselleşmesi" tabiri ile kast edilen, uluslararası sermaye dolaşımının serbest hale gelmesi, bununla beraber sermaye hacminin artması, dolaşımın hızlanıp yaygınlaşması, nihayetinde de yeni yatırım araçlarının devreye girmesidir. Küreselleşme olgusunun en temel itici gücü de budur. Son otuz yıl içerisinde finansal piyasalar, daha önce hiç görülmemiş biçimde ufuklarını genişletmişlerdir. Küreselleşme süreci içerisinde gerçekleşen gelişim ve dönüşüm ile beraber, sermayenin zaman ve mekân kavramlarından bağımsız hareket ettiğini söylemek mümkündür. Bu süreçte, para ve bilginin özgür biçimde hareket edebilmesinin önünde herhangi bir engel kalmamıştır (Bauman, 1998:70-90).

Uluslararası sermaye hareketlerini sınırlandıran engellerin kalkmasında, olumlu sonuçlar olduğu gibi, olumsuz sonuçlar da söz konusu olmaktadır. Finansal piyasaların küreselleşmesi ve şeffaflaşması ile beraber, bilgi teknolojileri konusunda ortaya çıkan buluş ve yeniliklerin finansal teknik ve araçlarda ortaya koyduğu gelişim, yaşanan krizlere farklı bir boyut kazandırmıştır. Bilhassa, bilgisayar ve bilgi teknolojileri alanındaki yeniliklerin finansal araçlar ve finansal hizmetler üzerindeki etkisiyle sermaye akımlarının hızlanması kolaylaşmış, bununla birlikte krizleri algılamada hızlandırıcı bir görev üstlenmiştir. Dolayısıyla, bir ülkede ortaya çıkan finansal bir krizin zaman içerisinde başka ülkelere de yayılması, küreselleşme olgusunun doğal bir sonucu olarak kabul görmektedir (Öztürk ve Gövdere, 2010:378).

Özellikle 1980'li yıllardan itibaren, yeni bir süreç yaşayan dünyada "Küreselleşme" olgusu en sık kullanılan ve en çok önemsenen terimlerden biri haline gelmiştir. Küreselleşme, ekonomik boyutunun yanı sıra; teknolojik, siyasal, sosyo-kültürel, ekolojik vb. pek çok boyutları olan bir benzeşme ve etkileşim sürecidir. Küreselleşmeye ekonomik boyutuyla bakıldığında; uluslararası sermaye hareketlerini hızlandırması, para ve bilginin zaman-mekan kavramından bağımsız biçimde, özgürce hareket edebilmesine imkan vermesi gibi olumlu yanlarının yanı sıra; ulusal bir krizi kısa zaman dilimleri içerisinde küresel bir hale dönüştürebilmesi gibi olumsuz yanları da bulunmaktadır. Bu bilgiler ışığında, "2008 Küresel Krizi'nin Nedenleri ve Yayılma Süreci" konusu aşağıdaki başlık altında incelenmiştir.

1.4. 2008 Küresel Krizinin Nedenleri ve Yayılma Süreci

Küresel Kriz; 2007'nin ikinci yarısında ABD mali sektöründe başlamış, 2008 yılı sonbaharıyla birlikte doruğa çıkmıştır. Bu tarihten itibaren şiddetini arttırarak tüm dünyaya yayılmış, nihayetinde de bir üretim krizine dönüşmüştür. ABD'ye dış dünyadan aktarılan kaynakların olağanüstü boyutlara ulaşması, krizin ilk sinyallerini vermiştir. Kriz öncesi dönemlerde ABD'nin cari açığıyla birlikte bütçe açığı da hızla tırmanmaktaydı. Küresel üretimin ağırlığı giderek Çin'de yoğunlaşırken, ABD'deki türev piyasalara dayalı varlık fiyatları da giderek artmıştır. Krizin nedenleri arasında; türev piyasalardaki sanal fiyatların artması, Mortgage Kredilerindeki yapısal bozulmalar, konut fiyatlarındaki anormal artışlar ve kredi türev piyasalarının hızla genişlemesi gibi olumsuzluklar yer almaktadır.

ABD Merkez Bankası (FED), 2000'li yılların başlarında ABD Ekonomisini içerisinde bulunduğu durağanlıktan çıkarabilme adına, % 6.5 seviyesinde olan faiz oranlarını % 1 seviyelerine kadar çekmiştir. Böyle bir uygulama ile tüketimin arttırılması, dolayısıyla da ekonominin canlandırılması amaçlanmıştır. Faiz oranlarındaki bu düşüş, konut kredilerine olan talebi hızla artırmıştır. Nihayetinde de gayrimenkul fiyatları iyice artmaya başlamış, evlerindeki değer artışını gören emlak sahipleri, ikinci ve üçüncü evlerini almak istemiş, dolayısıyla da bankalardan yüksek meblağlarda kredi talebinde bulunmuşlardır. Daha önceki süreçte konut kredilerinin önemli bir kısmı, yüksek kaliteli müşterilere (prime mortgage) sunulurken, zamanla bu krediler daha düşük kaliteli müşterilere (subprime mortgage) de sunulmaya başlanmış, nihayetinde de 2008 yılı ortalarına gelindiğinde, ABD'de düşük kaliteli kredilerin toplam büyüklüğü 1.5 trilyon dolar gibi rekor bir seviyeye ulaşmıştır. ABD'de geçmiş dönemlerde faizler son derece düşük seviyelerde olduğundan, subprime mortgage kredilerini talep eden düşük gelir düzeyindeki kişiler, çoğunlukla değişken faizli

kredilere yönelmişlerdir. ABD Merkez Bankası'nın 2004 sonrasında faizleri yeniden artırmaya başlaması, bu kişileri aldıkları kredileri geri ödeyemez duruma getirmiştir (Eğilmez, 2009: 66).

Küresel Ekonomi hızla değişmeye devam ederken, artan petrol fiyatlarının da etkisiyle, FED'in 2004 yılından itibaren faiz artışına gitmesiyle birlikte, konut piyasası önce doyuma ulaşmış, sonra da durağanlık yaşamıştır. Enflasyon ve faiz artışları nedeniyle, değişken faizli Mortgage Kredileri başta olmak üzere kredi geri ödemelerinde sorunlar yaşanmaya başlamıştır. Kötü gidişatı durdurmak amacıyla harekete geçen ABD Hükümeti her ne kadar, piyasadaki likiditeyi artırarak, bir takım önlem paketleri açıklasa da, finansal krizi önlemede yetersiz kalmıştır (Fırat ve Kurtoğlu, 2015).

Krizden evvelki dönemlerde konut kredisi kullandıran bankalar, bu kredileri kullanarak türev finansal araçlar düzenlemiş, daha sonra da bunları piyasaya sürerek, yeni fonlar edinmişlerdir. 2008 yılında ortaya çıkan Küresel Mali Krizin temelinde, gayrimenkul fiyatlarının aşırı değer kazanmasının yanında, bankaların bu kredilere dayanarak gerçekleştirdiği türev işlemler de yer almaktadır (Bocutoğlu ve Ekinci, 2009:66-82). Türev ürünler; şirketlere, başka işlemlerden kaynaklanan risklerini, alış-verişe konu edebilmelerine imkân veren sözleşmelerdir. Bu tür sözleşmeler, ipotekli konut kredisi veren kuruluşa, kredinin geri ödenememesi riskini, üçüncü kişilere mesela hedge fonlara devretmesine imkân tanır. Riski devreden kredi kuruluşları zamanla risklerini daha da artırmış, nihayetinde de bu yeni kredilerle, türev ürünler piyasası katlanarak büyümüştür. 2007 yılı itibariyle, ABD'de kullanılan toplam konut kredisi ile bu kredilere bağlı türev ürünlerin toplam büyüklüğü, 10 trilyon dolar seviyelerine ulaşmış, dolayısıyla da bu rakam dünyanın en büyük kredi piyasasını ortaya çıkarmıştır.

ABD'de bankacılık sistemi üzerine denetlemeler yapılırken, "Gölge Bankacılık" diye tabir edilen türev piyasaları ile hedge fonları, finans piyasasındaki hacim artışı hatırına denetlenmemiştir (Özatay, 2009:63). Türev piyasa araçlarının değeri, bağlı bulunduğu emlak değerinin ciddi anlamda üzerine çıkmış, reel değerinden uzaklaşmıştır. Bu durum "kredi balonu" olarak da tarif edilmektedir. Başlangıç aşamasında riski devretme işlevi gören ve bu bağlamda sistem içerisinde bir sigorta görevi güden türev ürünler, zamanla kendileri de birer risk unsuru oluşturmaya başlamışlardır. Problemi ortaya çıkaran durum, söz konusu türev ürünlerinin kişiler ile finansal kuruluşlar arasında olağandışı bir hızla el değiştirmesi

olmuştur. Zamanla bu türev ürünlerinin Avrupa Bankalarına satılmasıyla, kriz Avrupa'ya da sıçramış oldu.

ABD'de kullanılan ve konut fiyatlarındaki değişimi ölçen Case-Shiller endeksine göre; ABD'deki konut fiyatları 2007 yılının son çeyreğinde en üst seviyesine ulaştıktan sonra, hızlı bir biçimde düşmeye başlamıştır (Altuğ, 2009). Böylece evlerini kredi kullanarak satın almış kişiler, sahip oldukları konutları satarak bankalara olan kredi borçlarını ödeme şansını da yitirmişlerdir. Benzer biçimde bankalar da haczettikleri konutları satmak suretiyle verdikleri kredileri kurtaramaz hale gelmişlerdir. Bu durum, bankalar nezdinde toksik madde diye tabir edilen, ödenememiş kredi miktarında artışlara neden olmuş, devamında da bankalarda likidite ve finansman sıkıntısı yaşanmasına sebep olmuştur.

Krizden evvelki dönemlerde türev ürünlerin en çok varlık gösterdiği banka "Lehman Brothers" olmuştur. Konut fiyatlarının hızla düşmesiyle, mortgage kredilerinde ödenememe riski oluşmuş, buna bağlı olarak da Lehman Brothers adeta iflasın eşiğine gelmiştir. ABD Hükümetinin yanı sıra FED'in de bu bankayı kurtaramayacağı yönünde açıklama yapmasından sonra, Lehman Brothers'tan alacaklı olan tüm bankalarda büyük bir risk algısı oluşmuştur. Bu defa, bu bankalardan alacaklı durumda olan kişiler, ani bir biçimde alacaklarını talep etmişler, dolayısıyla da ilgili bankalar krizin eşiğine gelmiştir. Krizin başlangıcı olan 2008 yılı içerisinde, ABD yönetimi krize karşı duyarsız kalmış, nihayetinde de 158 yıllık bir finans devi olan Lehman Brothers, 15 Eylül 2008 tarihinde iflasını ilan etmiştir. Lehman Brothers'ın iflasını takiben Citigroup, Genaral Motors, Lynch, Morgan Stanley, AIG, ve Merrill gibi büyük çaplı şirketlerin de iflas sinyalleri vermeleri üzerine ABD hükümeti harekete geçmiş, 850 milyar dolarlık bir kurtarma paketini senatodan geçirerek, piyasaya sürmüştür (Time line, 2011).

2008 krizinin ortaya çıkmasının başka bir nedeni de, krizden önceki dönemlerde ABD ekonomisinin çok ciddi boyutlarda cari açık veriyor oluşuydu. Bu cari açığın temel nedeni ise, gittikçe artan yatırım taleplerinin iç tasarruflar tarafından karşılanamıyor oluşuydu. İstikrarlı biçimde büyüyen ABD ekonomisinde, iç talepteki artışla beraber ithalatın da artması, ülkenin cari açığında hızlı bir yükselişe neden olmuştur. ABD'de 2005 yılı itibariyle 805 milyar dolar olan cari işlemler açığı, (GSYİH'nın % 5.9'u), 2006 yılında 812 milyar dolara ulaşmış (GSYİH'nın % 6'sı), 2007 yılını ise 738 milyar dolar (GSYİH'nın % 5.1'i) (www.worldbank.org) seviyesinde kapatmıştır. Dolayısıyla, Cari Açık Sorunu, ABD ekonomisini krizler karşısında daha kırılgan hale getirmiştir.

1.5. 2008 Krizinin Dünya Ekonomileri Üzerindeki Etkileri

Kriz; yukarıda da bahsedildiği gibi, ilk etapta sadece ABD ekonomisinde etkisini göstermiştir. Bu aşamada ABD, mali genişleme paketleri uygulayarak krizi dengelemeye çalışmıştır. Bu aşamada ilk olarak, kamu kaynakları kullanılarak mali sıkıntı yaşayan banka ve finansal kurumlara destek olunmuştur. Bu uygulamalar bir ölçüde finansal sistemi rahatlatmıştır. ABD kendi finansal sistemi içerisindeki sorunlarla boğuşurken, kriz AB Ülkelerine de sıçramıştır. Bu aşamada ABD ile birlikte AB Ülkeleri (Yunanistan, İtalya, İspanya, İrlanda, Portekiz) de finansal sorunlar yaşamaya başlamıştır. AB Ülkeleri, geliştirdikleri yeni ekonomi politikalarıyla bu dönemi aşmaya çalışmıştır. Dünya ekonomisi içerisinde ciddi bir paya sahip olan ABD ve AB ülkelerinin sıkıntıya girmesi ile, ticaretlerinin önemli bir kısmını bu ülkeler ile yapan gelişmekte olan ülkeler de, doğal olarak, dalga dalga krizden etkilenmeye başlamıştır.

Tablo 1: Dünya Ekonomisi Genel Görünümü (%, 2006-2011)

Dünya	***2006***	***2007***	***2008***	***2009***	***2010***	***2011***
Büyüme	5,20	5,30	2,70	-0,38	5,17	3,93
Enflasyon	3,70	4,10	5,98	2,53	3,59	4,91
Ticaret artışı	9,20	8,00	2,84	-10,60	12,76	6,22

Kaynak: Eğilmez, M., (2013) – (Erişim: Nisan 2019)

Küresel Krizin dünya ekonomileri üzerindeki etkileri, Tablo 1 ve Tablo 2'de anlatılmaktadır. Tablo 1'de; 2006-2011 yılları arasında küresel ekonomideki büyüme, enflasyon ve ticaret artışları yer almaktadır. Büyüme ve ticaret artış oranları; 2008 yılında bir önceki yıla göre azalmış, 2009'da ise eksili rakamlara düşmüştür. Bunun nedeni, yukarıda da belirtildiği gibi, krizin ABD'den sonra küresel ekonomiye yayılması ve etkilerinin 2008'den sonra daha da hissedilir olmasıdır. 2010 yılında her ne kadar dünya ekonomilerinde hızlı bir toparlanma yaşansa da, 2011'e gelindiğinde enflasyonun artmasıyla birlikte büyüme oranlarının da azaldığı görülmektedir.

Tablo 2: Gelişmiş ve Gelişen Ekonomilere İlişkin Genel Görünüm (%, 2006-2011)

Gelişmiş Ekonomiler						
Yıllar	***2006***	***2007***	***2008***	***2009***	***2010***	***2011***
Büyüme	3	2,8	0	-3,5	3	1,6
Enflasyon	2,3	2,2	3,4	0,1	1,5	2,7
Ticaret artışı	7,7	5,5	1	-12,4	11,5	4,7
Gelişmekte Olan Ekonomiler						
Büyüme	8,3	8,8	5,87	3,11	7,51	6,27
Enflasyon	5,5	6,5	9,19	5,35	5,88	7,28
Ticaret artışı	12,3	14,8	8,47	-8,02	14,42	9,17

Kaynak: Eğilmez, M., (2013) – (Erişim: Nisan 2019)

Tablo 2'de ise, tablo 1'de belirtilen verilerin gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelere göre dağılımı gösterilmiştir. Bu iki tablo karşılaştırıldığında hem büyüme, hem de ticaret artış oranı bakımından gelişmiş ekonomilerin, krizden daha fazla etkilendiği görülmektedir. Diğer yandan gelişmekte olan ekonomilerin de krizden etkilenmiş olmalarında farklı nedenler yer almaktadır. Öncelikle, gelişmekte olan ekonomilerin de krizden etkileneceği yönündeki algı, küresel sermayenin bu ülkelerden hızla kaçmasına neden olmuştur. Ayrıca gelişmiş ekonomilerde büyümedeki düşüşe bağlı olarak talep azalmış, ithalat miktarları düşmüştür. Bu durum, gelişen ekonomilerin ihracat ve talep miktarlarını düşürmüş, işsizliği artırmış, dolayısıyla da krizin derinleşmesine neden olmuştur (Göçer, 2012:21).

Göçer (2012) çalışmasında ABD, İtalya, İngiltere, İspanya, Türkiye, Yunanistan, Portekiz gibi ülkelerin makroekonomik değişkenlerini kullanarak, krizden etkilenme derecelerini ölçmeye çalışmıştır. Çalışma sonuçları; küresel krizin bu ekonomileri beklenenden daha az olsa da, olumsuz yönde etkilediği sonucunu ortaya koymuştur. Göçerin bu çalışmasında; söz konusu ülkelerdeki ekonomik büyümenin genelde istikrarlı olduğu, özel tüketim harcamalarının ekonomik büyümeyi tetikleyici etkiye sahip olduğu, doğrudan yabancı yatırımlar ile kamu harcamalarının ekonomi üzerinde düşünülenden daha az etkiye sahip olduğu da vurgulanmıştır.

Küresel Kriz; gelişmiş ekonomilerle birlikte gelişen ekonomilerde de büyüme, enflasyon, borçlanma, ticaret hacmi gibi verilerde bozulmalara neden olmuş, pek çok ülkede kamu maliyesinin sürdürülebilirliğini zorlaştırmıştır. 2007-2010 yılları arasında, gelişmiş ülkelerin kamu borçlarının GSYİH rakamlarına oranı iki kat artmıştır. Özellikle gelişmiş ekonomilerin

kamu borçlarında oluşan artışın nedeni, finansal kurumların devlet tarafından kurtarılmaya çalışılmasına bağlanmaktadır. Öte yandan, azalan ekonomik faaliyetlerin kamu gelirlerini azaltması; işsizlik ödeneği gibi sosyal harcamalardaki artışın kamu giderlerini artırması, vergi indirimlerini kapsayan mali teşvik paketlerinin bütçe dengesini bozarak kamu borçlarını artırması da diğer nedenlerdendir (Göker, 2014:104).

Kamu harcamalarında kısıtlamaya gitmek, vergileri artırmak gibi uygulamalarla hayata geçirilen daraltıcı para ve maliye politikaları, kriz dönemlerini atlatabilmek için önerilen politikalardır. Buna rağmen, kriz dönemlerinde uygulanacak para ve maliye politikalarının özellikleri; finansal krizin türü ve uygulanması düşünülen politikanın zamanlamasına göre değişecektir. Diğer yandan para ve maliye politikası uygulamalarının birbiriyle tutarlı olması ve eş zamanlı olarak yürütülmesi, krizin etkilerini hafifletecektir (Şimşek, 2008:199-200) .

2008 krizinden sonraki süreçte iktisatçılar aralarında krizin sebeplerini araştırırken, makro iktisadi uygulamalara yönelik tartışma alanı da genişlemiştir. Şöyle ki Blanchard vd. (2010) kriz öncesi dönemlerde, düşük enflasyon hedefi doğrultusunda hayata geçirilen; politika faizi uygulamaları, daraltıcı maliye politikaları ve finansal regülasyon gibi uygulamaları genel kabul gören uygulamalar olarak sıralamışlardır. Fakat, krizden sonraki süreçte bu durum tamamen değişmiş, daha geniş ölçekli maliye politikası uygulamalarına yer verilebileceği ve daha iyi çalışan mali dengeleyici mekanizmalar oluşturulabileceği dile getirilmiştir (Aysan ve Ulu, 2013:8). Başka bir ifadeyle bu süreçte önemli olan unsur, bozulan mali dengelerin iyileştirilebilmesi olmuştur. Bunun sıkı maliye politikalarıyla mı, yoksa genişletici maliye politikalarıyla mı gerçekleşeceği, krizin ekonomiyi etkileme biçimine ve devletin bu süreçteki rolüne göre değişebilmektedir (Göker, 2014:107).

Göker (2014:104) ve Akyol (2014:46-47) 2008 küresel krizi sonrasında uygulamaya konulan maliye politikalarını üç ayrı dönem içerisinde ele almışlardır. 2008-2010 yılları arasını kapsayan ilk dönemde, kamu harcamalarında artışa gidilmiş, düşük vergi politikası uygulaması benimsenmiş ve talebi canlandırabilme adına genişletici maliye politikaları esas alınmıştır. Diğer yandan piyasadaki likidite oranını artırabilmek için, faiz oranları düşürülmüştür. İkinci dönem ise, genişletici politikalara son verilerek sıkı maliye politikalarının uygulamaya konulduğu 2010- 2012 yılları arasındaki dönemdir. Birinci dönem uygulamaya konulan genişletici politikalara bağlı olarak, ikinci dönemde kamu borçlarıyla birlikte, bütçe açıklarında da artışlar yaşanmıştır. İkinci dönem, borçların azaltılarak mali dengenin iyileştirilebilmesi adına, “Kemer Sıkma Politikaları” diye tabir

edilen sıkı maliye politikalarının uygulandığı dönem olmuştur. Üçüncü dönem ise, 2012 sonrasındaki süreci kapsayan dönemdir. Düşük seviyelerdeki büyüme oranlarına rağmen uygulanan sıkı maliye politikalarının, mali tuzak sürecini de beraberinde getirebileceği düşünülmektedir. Bu uygulama ile vergileri artırıp, kamu harcamalarını düşürmek suretiyle bütçe açığının azaltılması amaçlanırken; talebin düşmesiyle birlikte GSYİH'nın ve dolayısıyla da vergi gelirlerinin azalmasına bağlı olarak bütçe açığının GSYİH'ya oranı düşürülememiş, aksine daha da yükselmiştir (Göker, 2014:105).

1.6. 2008 Krizinden Çıkış Sürecinde Uygulanan Politikalar

ABD'de başlayan küresel kriz, her ne kadar finansal alanda ortaya çıkmış olsa da zamanla reel sektöre ve nihayetinde de tüm ekonomiye yayılmıştır. Konut kredilerine ilişkin borçların geri ödenemeyişi nedeniyle iflas eden finansal kurumlar, tüketicinin piyasaya olan güvenini derinden sarsmıştır (Önder, 2009:17).

2006 yılı sonu itibariyle gelişmiş ekonomilerin finansal piyasalarında başlayan ve 2008'in son çeyreğiyle birlikte derinleşen kriz, küresel ekonomik sistem içerisinde, önemli bir daralma sürecini de beraberinde getirmiştir. Küresel krize bağlı olarak yaşanan likidite ve güven problemi; portföy yatırımları gibi kısa vadeli para hareketlerinin yanı sıra doğrudan yabancı sermaye yatırımlarını da azaltmıştır (Engin ve Yeşiltepe, 2009:27).

Küresel piyasalarda görülen likidite eksikliği, sorunlu aktiflerin artması ve sermaye eksikliği gibi bir takım olumsuzluklar sonrasında; piyasa şartlarını yeniden iyileştirerek, yeni bir güven duygusu oluşturmak adına bir dizi önlemin alınması gerekli görülmüştür. Bu doğrultuda, açığa satış işlemleri sınırlandırılarak, mevduat garantileri artırılmıştır. Böylelikle hem bankaların borçlanmalarını kolaylaştırmak, hem de kredilerini olumlu yönde etkilemek amaçlanmıştır. Öte yandan bankaların yeniden sermayelendirilerek, ülkeler arası borçlanma işlemlerine yeniden başlayabilmeleri için kapsamlı tedbirler alınmıştır. Bu doğrultuda; banka ve finans sektörüyle, reel sektörlere yönelik tedbir paketi açıklayan ilk ülke ABD olmuştur. Fakat ABD' de başlayıp küresel ekonomik sistemin tamamına yayılan daraltıcı süreç; zincirleme bir etki yaratmış, AB Ülkeleri ile birlikte hemen hemen dünyadaki bütün ülkeleri göreceli de olsa etkisi altına almıştır. Bu süreçte, krize karşı ilk tedbir paketi açıklayan ülke olan ABD'yi İngiltere takip etmiş, İngiliz Hükümeti bankalara sermaye enjekte etmiş, diğer yandan da bankaların likiditeye erişimlerini kolaylaştırmaya yönelik

tedbir paketi oluşturmuştur. Devam eden süreçte Euro Bölgesinin yanı sıra, pek çok Avrupa Ülkesinde de benzer tedbirler uygulanmıştır (Erdönmez, 2009:89).

Krize karşı oluşturulan tedbir paketlerinin uygulamaya konduğu süre zarfında, Merkez Bankaları hayata geçirmeyi düşündükleri politikalarla ilgili ikilem yaşamışlardır. Çünkü; enflasyon oranlarının artmasıyla birlikte enflasyonist beklentilerin de olumsuz yönde gelişmesi, diğer yandan finansal piyasalarda yaşanan bozulmalar, ekonomide reel sektöre doğru yayılım göstermiştir. Merkez Bankalarınca uygulanacak politikaların, enflasyon düşürücü etkisinin yanı sıra, finansal piyasalara ilişkin güven ortamı oluşturabilme özelliğinin de olması gerekmektedir. Nihayetinde; finansal piyasalar içerisinde kredi şartlarının iyileştirilebilmesi, ancak faiz oranlarında yapılacak bir düşüşle mümkünken, enflasyonla mücadele süreci ise, faiz oranlarında artışı gerekli kılmaktadır. Yani, faiz oranlarındaki olası bir düşüş, finansal piyasalarda olumlu sonuçlar ortaya çıkarırken, enflasyonist beklentileri ise olumsuz yönde etkileyebilmektedir.

Enflasyonla mücadele kapsamında faiz oranlarında yapılacak bir artış, finansal piyasalara ilişkin oluşabilecek kaos ortamının daha da körüklenmesine neden olabilmektedir. Bu ikilemler neticesinde Merkez Bankaları, krize müdahale aşamasında bir takım gecikmeler ve kararsızlıklar yaşamıştır. Bu doğrultuda aşırı müdahaleden kaçınmak için önce ABD'de, ardından Birleşik Krallık, Kanada ve bazı Euro Bölgesi Ülkeleri ile gelişmekte olan bazı ülkelerde faiz oranlarına ilişkin cüzi indirimlere gidilmiş; fakat ilerleyen süreçte bu indirimlerin ekonomi üzerinde beklenen olumlu etkiyi yaratmadığı görülmüş, dolayısıyla da yeniden faiz artışına gidilmiştir. Söz konusu faiz indirimleri, Merkez Bankası kaynaklarının bankalar tarafından kullanılması için yeterli olmamış, dolayısıyla da borçlanma olanaklarını genişletmek adına, bankalardaki likiditenin artırılması yönünde birtakım kolaylıklar sağlanmıştır. Dolayısıyla, faizlerdeki indirimler arzu edilen sonucu vermemiş, açık piyasa işlemlerinden yararlanılarak oluşturulan para politikası uygulamaları çözüm üretmemiş; yani para politikalarına ilişkin aktarım mekanizması beklenilen etkiyi yaratmamıştır (Tokucu, 2010:40-42; Eğilmez, 2014).

Para politikasına ilişkin aktarım mekanizmasının etkili olamayışının temel nedeni ise; nominal faiz oranlarının sıfır seviyesine kadar düşürülmesidir. Nominal faiz oranlarına yönelik bu türden uygulamalar, para politikalarının faiz aracılığıyla ekonomiyi etkileme yeteneğini ortadan kaldırmaktadır. Netice itibariyle bu durum; kriz dönemlerinde uygulanan para politikalarının etkili olmadığı sonucunu ortaya çıkarmış, dolayısıyla da tüm dünyada

para politikalarının etkinliği üzerinde yeniden düşünülmesi gerektiğini gündeme getirmiştir. Nihayetinde de krizi atlatabilmenin, ancak ve ancak maliye politikaları ile mümkün olacağı konusunda görüş birliğine varılmıştır. (Tokucu, 2010:40-42; Eğilmez, 2014). Yaşanan küresel kriz sürecinde uygulanan para politikalarının arzu edilen sonucu vermeyişi; tüm dünya ekonomilerini, krize karşı mücadele sürecinde, maliye politikası uygulamalarını benimseme düşüncesine sevk etmiştir. Bu kapsamda krizin etkilerini hisseden neredeyse bütün ülkeler; ekonomilerini iyileştirebilmek adına, para politikası uygulamalarının yanı sıra, maliye politikası uygulamalarını da hayata geçirmişlerdir (Öz, 2012:1).

Bankacılık sektörünün krize karşı güçlendirilmesi için alınan tedbirlerle birlikte, para politikası uygulamalarının da beklenilen etkiyi göstermeyişi neticesinde IMF; küresel ekonomik sistem içerisinde krizi atlatabilmenin en etkili yolunun "mali genişleme" olduğunu ilan etmiştir. Bu çerçevede, Nisan 2009 tarihi itibariyle G–20 ülkeleri, genişletici maliye politikası uygulamaları hususunda anlaşmaya varmışlardır (Bocutoğlu ve Ekinci, 2009:67). Daha sonra ABD başta olmak üzere Avrupa ile birlikte krizden etkilenen diğer tüm ülkeler genişletici maliye politikası uygulamalarına geçmiştir. ABD'de Amerikan Kongresince çıkartılan "Amerikan Kurtarma ve Yeniden Yatırım Yasası" 780 milyar dolar düzeyinde bir teşvik paketi içermiştir. Bu paketin önemli bir bölümünü, kamu harcamaları ile transfer harcamaları oluşturmuştur. Öte yandan Amerikan Hükümeti 2008'in ikinci çeyreği itibariyle, 150 milyar dolar tutarındaki vergi iade uygulamasını da başlatmıştır (Mutlu ve Polat, 2012:58). Böylelikle ABD; kamu harcamalarında artışa gidip, vergilerde indirim yapmak suretiyle yurt içi talebi canlandırmayı amaç edinen bir maliye politikası ile krizden çıkmayı hedeflemiştir. Bu arada söz konusu dönemde İngiltere, Fransa ve Almanya da art arda teşvik paketleri açıklamıştır (Karaca, 2014:271-275).

Euro bölgesinde oluşan krizin nedeni; krizin başlangıcıyla birlikte hayata geçirilen ve başarısız olunan para politikası uygulamaları sonrasında yapılan yorumlardan da anlaşılacağı üzere, Maastricht Kriterleri çerçevesinde hayata geçirilen ve belli amaçları gerçekleştirebilmek adına aşırıya kaçılan bütçe açıkları ile ilişkilendirilmektedir. Maastricht Kriterleri; bir yandan büyüme ve istikrar şartlarını hayata geçirip, kamu kesimine yönelik borç ve bütçe açığı oranlarını azaltmaya odaklanırken, öte yandan özel kesimin sahip olduğu yüksek borçluluk oranlarını göz ardı etmiştir. Göz ardı edilen bu yüksek borç oranları, finansal piyasalar içerisinde krizin derinleşmesine sebep olmuştur. Nihayetinde de borçların gayri safi milli hasılaya oranında artış yaşanmıştır.

Kriz sürecinde yaşanan olumsuzluklar karşısında AB, bankacılık sektörüne ilişkin bazı düzenlemelerin yanı sıra, kontrollü maliye politikalarını da kapsayan bir reform çalışması yapmıştır (Stein, 2011:199-202). Bu doğrultuda, Euro Bölgesinde; krize karşı oluşturulan genişletici maliye politika tedbirleri kapsamında vergilerde indirim yapılırken, kamu harcamalarında artışa gidilmiştir. Kriz sürecindeki ekonomik daralma, vergi tabanında küçülmeye neden olurken, vergilerdeki indirim ise Euro Bölgesindeki bazı ülkelerin kamu gelirlerinde azalmalara yol açmıştır. Öte yandan istihdam oranındaki düşüşlere bağlı olarak da, sosyal nitelikteki transfer harcamalarında yükselişler yaşanmıştır. Hatta kimi ülkelerin kamu harcama artış hızı, GSYİH artış hızından çok daha yüksek seviyelerde gerçekleşmiştir (Şanlıoğlu ve Bilginoğlu, 2010:155).

Yukarıda açıklanan genişletici politikalar ile, 2009'un son çeyreğinden itibaren küresel ekonomik büyümeye yeni bir ivme kazandırılmış olsa da, büyüme oranlarındaki olumlu gelişmelere rağmen, küresel ekonomik sistem içerisindeki tehlikeler varlığını korumaya devam etmiştir. Bu süreçte uygulanan genişletici maliye politikalarının zamanlaması da kritik önem taşımaktadır. Şöyle ki, uygulanan bu genişletici politikaların erken sonlandırılması ile sürdürülebilir bir ekonomik büyüme zayıflayacak, geç sonlandırılması ile de, enflasyonla birlikte kamu finansmanlarına ilişkin sorunlarda artışlar yaşanacaktır. Bilhassa mali sürdürülebilirlikle ilgili risklerin yüksek olduğu; borç stoklarının yanı sıra bütçe açıklarının da üst seviyelerde olduğu Avrupa ülkelerinde, politika uygulamaları önemli bir yer teşkil etmektedir (Hazine Müsteşarlığı, 2010:12).

Küresel ekonomideki daralmayla birlikte ortaya çıkan bir takım olumsuzluklar sonrasında, piyasa şartlarını yeniden iyileştirerek, piyasalara karşı yeni bir güven duygusu oluşturabilmek adına bir takım uygulamaların hayata geçirilmesi gerekli görülmüştür. Bu doğrultuda; banka ve finans sektörleri ile reel sektörlere yönelik ilk tedbir paketini açıklayan ülke, 2008 Küresel Krizi'nin tetikleyicisi durumunda olan ABD olmuş, daha sonra ABD'yi İngiltere takip etmiş, pek çok Euro Bölgesinin yanı sıra, Avrupa Ülkelerinin çoğunluğu da benzer tedbirleri uygulama yönünde açıklamalar yapmıştır. Krizle mücadele süreci; ilk yıllarda her ne kadar para politikası uygulamalarını içeren tedbir paketleri ile sınırlı kalmış olsa da, arzu edilen sonuca ulaşılamamış, nihayetinde de krizle mücadele eden ülkeler, para politikalarının yanı sıra maliye politikalarını da hayata geçirmiştir.

II. BÖLÜM
BRIC ÜLKELERİNİN DOĞUŞU, EKONOMİK DURUMLARI, BRIC ÜLKELERİ - TÜRKİYE BENZERLİĞİ VE 2008 KRİZİNİN BRIC-T ÜLKE EKONOMİLERİNE ETKİLERİ

Çalışmanın bu bölümünde, BRIC grubunun ortaya çıkış süreci ve gruba dahil ülkelerin ekonomik görünümleri hakkında bilgi verilmiş; Brezilya, Rusya, Hindistan ve Çin'den oluşan söz konusu ülkelerin ekonomileri ile, Türkiye Ekonomisinin benzer yönleri ortaya konmaya çalışılmıştır. Devamında da, 2008 Küresel Krizinin BRIC Grubuna dahil ülkeler ile Türkiye Ekonomisi üzerindeki etkileri ülke bazında ayrı ayrı irdelenmiştir.

2.1. BRIC Ülkelerinin Doğuşu

BRIC kısaltımı; Brezilya, Rusya, Hindistan ve Çin ülkelerinin İngilizce yazımlarının baş harflerinden oluşan bir terimdir. BRIC Ülkeleri kavramını doğuran anlaşma 2006 yılı haziran ayında yapılmadan evvel Brezilya, Rusya, Hindistan ve Çin birçok kez bu kavramın gelişmesi adına aralarında toplantılar düzenlemiştir. BRIC tabiri ilk defa Goldman Sachs'ın "Küresel Ekonomi Araştırmaları Bölüm Başkanı" olan O'Neill tarafından 2001 yılında (Building Better Global Economic BRIC) ortaya atılmıştır.

Tablo 3: BRIC Ülkeleri Genel Bilgiler (2007 Verileri)

ÜLKELER	***Brezilya***	***Rusya***	***Hindistan***	***Çin***
Ülke Nüfusu	191.341.400	141.900.400	1.135.613.800	1.331.355.900
Yüzölçümü (km²)	8.547.400	17.075.000	3.287.263	9.600.000
Nominal GSYİH	1,37 Trilyon $	1,30 Trilyon $	1,15 Trilyon $	3,49 Trilyon $
Kişi Başına Düşen GSYİH	7.281 $	9.152 $	1.009 $	2.644 $
Enflasyon (TÜFE) Artış Oranı (%)	2,86	7,10	4,40	1,20
İşsizlik Oranı (%)	12,20	5,50	3,46	3,97
Toplam İhracat	217,0 Milyar $	352,0 Milyar $	295,9 Milyar $	2,1 Trilyon $
Toplam İthalat	150,0 Milyar $	200,0 Milyar $	444,0 Milyar $	1,6 Trilyon $

Kaynak: www.sbb.gov.tr - https://www.un.org/ sitelerindeki verilerden derlenmiştir. (Erişim: Nisan 2019)

Bu söylem sadece söz konusu dört ülkeyle ilgili bir kısaltma olarak kalmamış, diğer yandan bu dört ülkenin yüzyılın ortalarına doğru dünya ekonomisi içerisinde en zengin ekonomiler arasında olacağı tezini de ileri sürmüştür (Goldman Sachs, 2001:1-11, 2003:1-22; Kregel, 2009:1-16; Petropoulos, 2013:37-51).

2008 krizinden evvelki dönemlerde, ülke ekonomilerinin artık birbirleri ile ilişkili olmaktan çıktığı ve aralarında bir tür ayrışma yani kopuş (decoupling) yaşandığı ifade edilmiş, BRIC söylemi de bu hipoteze dayanılarak geliştirilmiştir. Bu hipoteze göre, ABD'de bir kriz ortaya çıksa bile Çin, Hindistan ve Rusya Ekonomilerinde görülen büyüme bu krizden pek de etkilenmeyecek, dolayısıyla da Tablo 3'de bilgileri verilen bu ekonomilerdeki gelişim, ABD Ekonomisinde yaşanan gerilemeyi dengeleyecek, nihayetinde de tüm dünyada yaşanabilecek bir krize engel teşkil edecektir (Eğilmez, 2013:113).

BRIC tezi, bu dört ülke ekonomisi arasında benzerliklerin ve farklılıkların olduğu düşüncesini ortaya atmaktadır. Çin ve Hindistan'ın gelişim stratejisi, tekstil ürünlerinden dayanıklı ev aletlerine, mutfak eşyalarından elektronik aletlere kadar pek çok sanayi malının üretimi ve ihracına dayanırken; Rusya ve Brezilya ise, doğal kaynaklar açısından zengin olmakla birlikte, hammadde ihraç eden dünyanın belli başlı birkaç ülkesi içerisinde yer almaktadır. Diğer yandan Rusya ile Brezilya, daha önceki yıllarda finansal kriz konusunda tecrübe yaşamış ülkelerdir. Üstelik bu iki ülke IMF fonlarından borçlanma imkânı yakalamış, nihayetinde de IMF'nin yapısal uyum programlarını takip etmeye başlamıştır.

BRIC grubu içerisinde yer alan ve dünyanın en kalabalık iki ülkesi olan Çin ile Hindistan'ın emeğe ödediği ücret, Batılı Gelişmiş Ülkelerde uygulanan ücretlerle kıyaslandığında çok düşük seviyelerde kalmaktadır. Bu nedenle, ABD ve Avrupa merkezli pek çok yatırımcı, özellikle sanayi yatırımlarını bu ülkelere yapmakta, üretimlerini bu ülkeler üzerinden gerçekleştirmektedir. BRIC Dörtlüsü içerisinde yer alan Brezilya, soya ve demir cevheri ihraç ederken, Rusya ise petrol ve doğal gaz ihracatçısı konumundadır. Diğer yandan Çin ile Hindistan sanayi üretimini gerçekleştirebilmek için, Rusya ve Brezilya'nın hammaddeye dayalı ihraç mallarını kullanmaktadır. Bu nedenle, BRIC tezi, bu ülkelerin birliklerini daha da ileri taşımaları durumunda dünyadaki en gelişmiş ekonomiler arasına gireceği görüşüne dayanmaktadır (Kregel, 2009:6; Eğilmez, 2013:114-115). Diğer yandın 2010 yılı Aralık Ayında Güney Afrika da BRIC Ülkelerine dahil edilmiş, o tarihten itibaren de grup BRICS Beşlisi olarak anılmaya başlanmıştır (Petropolus, 2013:37-51).

BRICS Ülkelerinde Küresel Kriz öncesinde görülen hızlı ekonomik büyüme, gelişmiş ülke ekonomileri ile aralarındaki üretim açığına ilişkin negatif yönlü farkın kapanması adına olağanüstü bir durumdur. Başka bir ifadeyle, BRICS Ülkelerinin ekonomik performansı, dünyadaki diğer ekonomiler ile kıyaslandığı zaman ciddi anlamda bir pozitif ayrışma sergilemektedir. Diğer yandan bu yükselen gücü simgeleyen BRICS kavramı, uluslararası ekonomik ve politik ilişkilerin arkasında yer alan büyük değişime dikkat çekmek için de kullanılmaktadır (SGI, 2012:4). BRICS ekonomileri, gelişmekte olan ekonomilerin en önemlilerinden olup, küresel ve bölgesel ölçekte birer güç haline gelmiş ülkelerdir (European Parliament, 2012:6; Petropolus, 2013:39).

2.2. BRIC Ekonomilerine Genel Bir Bakış

1950'li yıllardan itibaren küresel büyüme dinamiklerine ilişkin dönüşüm yaşanmış, Asya ve Latin Amerika Ülkelerinin büyüme performanslarında önemli ilerlemeler olmuştur (Mohan ve Kapur, 2015:5). 1990'lı yılların ortalarından bu yana bilhassa da 2000'li yıllarda, BRIC Ülkelerinin de içerisinde olduğu gelişen ülke ekonomileri, gelişmiş ülke ekonomilerine nazaran daha yüksek büyüme performansı sergilemiştir. Bu durum gelişmekte olan ülke ekonomilerinin; küresel ticaretten, yabancı yatırımlardan ve küresel düzeyde faaliyet gösteren finansal piyasaların hasılalarından daha fazla pay almalarını sağlamıştır. Bunun yanında Küresel Kriz, bilhassa uluslararası alanda yeni örgütlenmeleri de beraberinde getirmiş; G-8 ülkelerinin karşısında, G-20 ülkelerinin bir güç oluşturması gibi pek çok önemli değişikliğe neden olmuştur. Bu değişiklikler bilhassa gelişmiş ekonomilerin daha aktif rol aldığı çok kutuplu uluslararası ekonomi düzenine karşı bir gösterge olarak yorumlanabilir. Bu değişim ve dönüşüm sürecinde, BRIC Ülkelerinin kritik bir yer teşkil ettiği de inkar edilemez bir gerçektir (Radulescu vd., 2014:606).

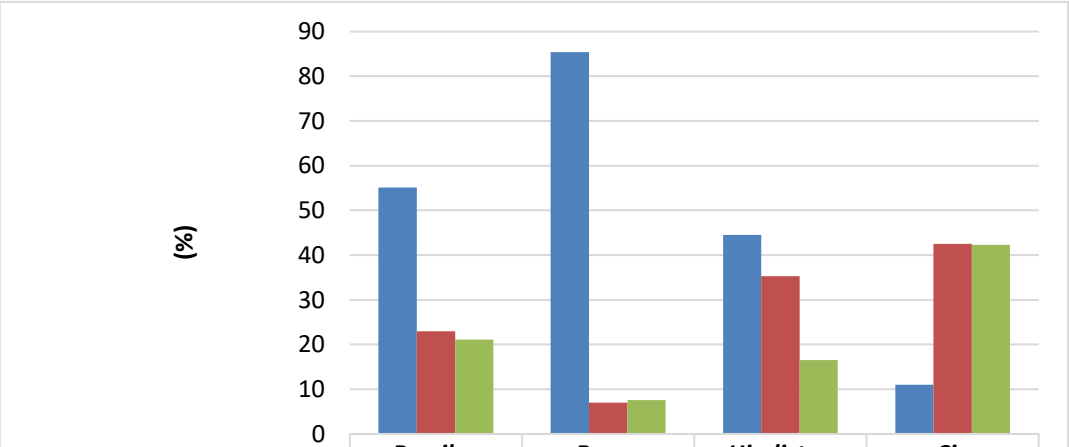
BRIC dörtlüsü, 2006 yılı Haziran'ında gerçekleştirdikleri ilk toplantıda, küresel ekonomik krizi değerlendirmişler, yayınladıkları ortak bildiride; BRIC Ülkelerinin de içerisinde bulunduğu gelişmekte olan ülkelere uluslararası alanda daha fazla söz hakkı ve temsil yetkisi verilmesinin gerekli olduğu, öte yandan kapsamlı bir ekonomik reformun da kaçınılmaz olduğunu vurgulamışlardır. (Petropoulos, 2013:43). BRIC kısaltımını ilk kez kullanan O'Neill (2011), BRIC Ülkeleri ile beraber diğer gelişmekte olan piyasalara ilişkin yaptığı bir araştırmada; gelişen piyasalar diye gruplandırılan bu ülkelerin geçmiş dönemlerde gösterdikleri performansı, gelecek yıllarda da artan bir biçimde devam ettireceklerini ifade etmiştir. O'Neill'ın başka bir tezine göre, 2050 yılına gelindiğinde dünyadaki en büyük

ekonomiler olan G-7 ülke ekonomilerinin yerini, içerisinde BRIC ülkelerinin de yer aldığı gelişmekte olan ülke ekonomileri alacaktır. Dolayısıyla, batı tarafından yapılandırılan ve şekillendirilen uluslararası kuruluşların, BRIC Grubuna dahil ülkeleri de dikkate alacak biçimde yeniden organize edilmesi gerekmektedir (O'Neill, 2011). BRIC Ülkelerinin sahip olduğu benzer özellikleri şu şekilde özetlenebilir (Radulescu vd., 2014:606):

- BRIC Ülkeleri, küresel düzeyde sergiledikleri ekonomik performans ve yüksek düzeyli kapasiteleri ile gelişmekte olan ülkeler sınıfındadır.
- BRIC Ülkeleri, küresel ekonomi açısından sistemli bir öneme sahiptir. Ulusal performansları da hem bölgesel hem de küresel düzeyde büyük etkiye sahiptir.
- BRIC Ülkeleri, küresel ekonomiyi yönetme konusunda düne nazaran bu gün daha etkin rol oynayabilmektedir.

Gelişmekte olan diğer ülkelere göre, BRIC Ülkelerinde görülen ayırt edici özellik; bu ülkelerin işgücü ve doğal kaynaklar bakımından zengin oldukları yönündeki genel kanının aksine, pek çok konuda heterojen özellikler gösteriyor olmalarıdır. Mesela; Rusya ile Brezilya yapısal anlamda Çin ve Hindistan'dan çok farklıdır. Şöyle ki; Rusya ve Brezilya ekonomilerinde tarım ve madencilik sektörleri ekonominin lokomotifi iken, Çin ve Hindistan Ekonomilerinde ise imalat ve hizmet sektörleri ön plana çıkmaktadır.

Grafik 1: BRIC Ülkeleri; İhracat Yapıları (2005)

	Brezilya	Rusya	Hindistan	Çin
Madencilik Ürünleri	55.1	85.4	44.5	11.0
Emek Yoğun Ürünler	23.0	7.0	35.3	42.5
Teknoloji Yoğun Ürünler	21.1	7.6	16.5	42.3

Kaynak: http://www.scielo.org.co/ sitesindeki verilerinden derlenmiştir. (Erişim: Nisan 2019)

BRIC Ülkelerinin hızlı bir biçimde büyümelerini sağlayan iç ve dış dinamikleri de birbirlerinden farklıdır. Çin ve Hindistan; sahip oldukları yüksek potansiyelli beşeri sermaye

yapısı ile ön plâna çıkarken, Brezilya; içerisinde yer aldığı bölge itibariyle, zengin doğal kaynaklarıyla fark yaratmaktadır. Rusya ise; zengin doğal kaynaklarıyla birlikte, kalifiye beşeri sermayesi ile, geleceğe yön verebilecek bir potansiyeli barındırmaktadır (Hitt, Li ve Worthington, 2005:355). Esasında, BRIC Ülkelerini Dünya Ekonomisiyle entegrasyon konusunda mükemmel kılan güç de, ekonomik potansiyellerinin çeşitlilik göstermesidir (O'Neill vd., 2005:3). Bu çeşitliliği ortaya koymak adına, Grafik 1'de; BRIC Ülkeleri'nin ihracatına konu olan ürün gruplarının 2005 yılına ait dağılımlarına yer verilmiştir. Şöyle ki BRIC Ekonomilerinin sahip olduğu bu çeşitlilik, gelişmiş ülkelere nazaran, krizden daha az etkilenmelerine ve daha kısa sürelerde toparlanabilmelerine katkı sağlamıştır.

Tablo 4: Dünya Nüfus Sıralaması (Birleşmiş Milletler 2007 Verileri)

	Ülke	***Nüfus***	***Dünya Nüfusuna Oranı (%)***
1	**Çin**	**1.331.355.900**	**20,17**
2	**Hindistan**	**1.135.613.800**	**17,21**
3	ABD	303.851.200	---
4	Endonezya	228.121.300	---
5	**Brezilya**	**191.341.400**	**2,90**
6	Pakistan	164.593.800	---
7	Bangladeş	147.059.100	---
8	**Rusya**	**141.900.400**	**2,15**
BRIC Ülkeleri Toplam		**2.800.211.500**	**42,42**

Kaynak: https://www.un.org/ sitesindeki verilerden derlenmiştir. (Erişim: Nisan 2019)

Çin ile Hindistan, doğal kaynakları kendileri için yeterli olmadığından, petrol ve doğal gaz ithal etmektedir. Tablo 4'te, BRIC ülkelerinin beşeri sermayelerine ilişkin fikir vermesi adına, kriz öncesi döneme ait nüfus bilgilerine yer verilmiştir. Yeni klasik büyüme modellerinde ekonomik büyümenin işgücü, sermaye ve teknolojiden etkilendiği kabul görmektedir. Modern büyüme teorileri, büyümede insan sermayesine yapılan yatırım ile büyüme hızı arasında sıkı bir ilişki olduğunu kabul etmektedir (Becker vd., 1990: 13). Diğer yandan büyüme ile insan sermayesine yapılan yatırım arasında pozitif ve istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki olduğunu belirten çok sayıda ampirik araştırma da mevcuttur. Buna göre, BRIC gurubu içerisinde yer alan ülkelerin dünyanın en kalabalık on ülkesi arasında yer alması, büyüme potansiyelleri açısından önem arz etmektedir.

BRIC Ülkelerinin dünyadaki en büyük ekonomiler arasına nasıl girdiklerini algılayabilmek için, büyüme performanslarına da göz atmak gerekmektedir. Şöyle ki O'Neill, bu ülkelerin böyle bir sınıflandırmaya tabi tutulmasında demografik özelliklerinin yanı sıra büyüme performanslarının da etkili olduğunu ifade etmektedir. BRIC Ülkeleri, hem hızlı büyüyen hem de gelişmekte olan ekonomiler içerisinde en büyüklerdendir (Öz, 2010:2; O'Neill, 2011; Radulescu vd., 2014:606).

Nüfuslarıyla birlikte ekonomik anlamda da hızla büyüyen bu ülkeler, dünya GSYİH'sından küçük ülkelere nazaran daha fazla pay almaya başlamışlardır (O'Neill, 2011). Dolayısıyla, hem nüfus, hem de GSYİH olarak hızla büyüyen BRICS Ülkeleri; daha önceden de ifade edildiği gibi, bu büyüme performanslarını devam ettirmeleri halinde, 2050 yılına doğru pek çok gelişmiş ülkeyi geride bırakarak, dünyanın en büyük ekonomileri arasında yerlerini alacaklardır. Çin, Hindistan ve Brezilya; günümüzde nüfus sıralamasında olduğu gibi, Dünya GSYİH sıralamasında da ilk on içerisinde yer almakta, dolayısıyla küresel ekonominin en büyük oyuncuları arasında bulunmaktadır.

BRIC Ülkelerinin ekonomik anlamda bu denli performans göstermelerinin iki önemli nedeni vardır. Bunlardan birincisi, bu ülkelere olan doğrudan yabancı yatırımların (DYY) sürekli biçimde artması, ikincisi ise bu ülkelerin dış ticaret potansiyellerinin yüksek seviyelerde olmasıdır. BRIC Ekonomilerinin ileri düzeyde DYY çekmesinin nedenleri ise; geniş piyasaları ile birlikte iç taleplerinin de yüksek oluşu, Çin'in dış ticaret ve yatırım konularında DTÖ üyesi olması, teknolojik gelişmeler, DYY çekebilmek için özel ekonomik alanların oluşturulması (Çin ve Hindistan), Brezilya ve Rusya'nın doğal kaynaklar bakımından zengin olması, biçiminde sıralanabilir (Gryczka, 2009:91).

Gelişmekte olan ülkelerdeki büyüme oranlarının negatif olduğu dönemlerde dahi, pozitif yönde büyüyebilen bu ülkeler arasında, son yılların parlayan yıldızları olan BRIC Ülkeleri; yani Brezilya, Rusya, Hindistan ve Çin dikkat çeken ülkeler olmuştur. Özellikle Çin; 2000 yılından bu yana sergilemiş olduğu çift haneli (bazı yıllar istisna) büyüme oranları ile, ekonomik büyüme anlamında dünyanın parlayan yıldızı olmuştur. Diğer yandan Brezilya, Hindistan ve Rusya'nın da; 2008 Küresel Krizinde yaşanan gelişmeler ışığında, önümüzdeki yıllarda küresel ekonominin önemli aktörleri içerisinde yer almaları beklenmektedir.

Sanayileşmiş ya da başka bir ifade ile gelişmiş ülkelerin aksine, BRIC Ülkelerinin de içerisinde yer aldığı gelişmekte olan ülkeler; ekonomik büyüme oranları ve sahip oldukları potansiyel ile, ekonomik krizleri geçiş sürecinde diğer ülkelere nazaran pek çok avantaja

sahiptir. Bu avantajları iyi kullanabilen ülkeler, gelişmiş ülkelere göre kriz dönemlerini daha çabuk ve daha az hasarla atlatabilmektedir. Gelişmekte olan ülkeler içerisinde en iyilerden olan BRIC Ülkeleri; gelişmiş ülkeler seviyesine erişebilecek potansiyele sahip olup, büyüme oranlarındaki yukarı yönlü artış da oldukça güçlüdür. Bu ülkeler, istikrarlı ve yüksek düzeyli büyüme oranları ile, daha fazla yatırım çekebilecek özelliktedir. Şöyle ki BRIC Ülkeleri, bu özellikleri sayesinde, 2008 Krizi sürecinde bile, önemli oranlarda büyüme kat edebilmişlerdir.

Tablo 5: Dünya Ekonomileri; Doğrudan Yabancı Yatırım Girişleri (Milyar $, 2006-2010)

	2006	***2007***	***2008***	***2009***	***2010***
DÜNYA	1.463,40	1.975,50	1.790,70	1.197,80	1.309,00
Gelişmiş ülkeler	981,90	1.310,40	1.019,60	606,20	618,60
Gelişmekte olan ülkeler	427,20	574,30	650,00	519,20	616,70
Brezilya	18,80	34,60	45,10	25,90	48,50
Rusya	29,70	55,10	75,00	36,50	43,30
Hindistan	20,30	25,50	43,40	35,60	24,20
Çin	72,70	83,50	108,30	95,00	114,70

Kaynak: http://www.sbb.gov.tr sitesindeki verilerden derlenmiştir. (Erişim: Nisan 2019)

Tablo 5; 2006-2010 yılları arasında, gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerle birlikte BRIC Ülkelerinin transfer etmiş olduğu yabancı yatırım miktarlarını göstermektedir. Buna göre, 2007'den 2008'e geçiş dönemde gelişmiş ekonomilerce transfer edilen yabancı yatırım miktarlarında azalmalar olurken, gelişmekte olan ekonomilerde ise artış yaşanmıştır. 2007 yılı içerisinde BRIC Ülkeleri, gelişen piyasalara yönelen doğrudan yabancı yatırımların yarısına yaklaşan tutarda (yaklaşık 200 milyar dolar) yabancı yatırım çekmiştir. Diğer yandan Çin'in doğrudan yabancı yatırımları 2007 ile 2008 arası dönemde yaklaşık % 20 oranında artarken, bu artış Brezilya'da % 30, Hindistan'da % 50 ve Rusya'da % 35 seviyesinde olmuştur. 2009 yılına gelindiğinde ise, küresel krizin de etkisiyle, DYY girişleri tüm dünyada yaklaşık % 37 oranında azalmış, bu azalıştaki en büyük pay ise yine gelişmiş ülke ekonomilerinin olmuştur. Bu dönemde BRIC ülkeleri içerisinde en fazla yabancı yatırım kaybedenler ise Brezilya ile Rusya olmuştur.

Tablo 6: 2007 Yılı Nominal GSYİH Sıralamasına Göre Dünyanın En Büyük Ekonomileri

Sıra No	*Ülkeler*	*Nominal GSYİH Tutarları ($)*
1	Amerika Birleşik Devletleri	14.028.680.000.000
2	Japonya	4.356.350.000.000
3	**Çin**	**3.494.240.000.000**
4	Almanya	3.328.590.000.000
5	İngiltere	2.826.610.000.000
6	Fransa	2.586.120.000.000
7	İtalya	2.130.240.000.000
8	Kanada	1.424.070.000.000
9	**Brezilya**	**1.366.220.000.000**
10	**Rusya**	**1.299.700.000.000**
11	**Hindistan**	**1.152.580.000.000**

Kaynak: http://www.sbb.gov.tr sitesindeki verilerden derlenmiştir. (Erişim: Nisan 2019)

Tablo 6'da BRIC Ülkelerinin kriz öncesi döneme ait GSYİH rakamları verilmiştir. Buna göre Çin, 2007 yılı itibariyle yaklaşık 3.5 trilyon dolara ulaşan milli geliriyle, dünyanın en büyük üçüncü ekonomisi durumundadır. O dönem itibariyle BRIC Ülkeleri içerisinde en büyük ikinci ekonomi olan Brezilya'nın yaklaşık 1.4 trilyon dolarlık milli geliriyle dokuzuncu sırada olduğu listede, Rusya 1.3 trilyon dolarlık GSYİH büyüklüğüyle dünyanın onuncu büyük ekonomisi konumundadır. 2007 yılı GSYİH rakamıyla BRIC dörtlüsü içerisinde son sırada olan Hindistan ise yaklaşık 1.1 trilyon dolarlık ekonomik büyüklüğü ile listede on birinci sırada yer almaktadır.

Brezilya, Rusya, Hindistan ve Çin'in ekonomik büyüklüğü, 1992 yılı itibariyle dünya GSYH'sının yaklaşık % 17'lik bir kısmını karşılarken, bu ülkeler daha sonraki süreçte hayata geçirdikleri istikrar ve sürdürülebilir büyüme programları ile bu oranı % 22 seviyelerine kadar çıkarabilmişlerdir. Hatta OECD tahminlerine göre, BRIC+S ülkelerinin küresel GSYİH içindeki payının 2020 yılında % 33 seviyelerine kadar çıkması, 2025 yılında ise G7 ülkelerini aşması öngörülmektedir (Mohan ve Kapur, 2015:7).

Çin ile Hindistan başta olmak üzere, tüm BRIC Ülkeleri; sahip oldukları sürdürülebilir büyüme tecrübesiyle, uzun yıllar OECD ortalamasının da üzerinde bir büyüme oranı yakalamıştır. Önemli birer tasarrufçu konumunda olan bu ülkelerin ciddi miktarlarda dış yatırımları söz konusu olup, dünya ticaretinde de önemli paya sahiptirler. Bu ülkelerin düşük seviyelerdeki borç yükü, sosyal ve yapısal özellikteki engellere karşı mali alan oluşturarak, sürdürülebilir büyüme için imkân yaratmıştır (Reisen, 2013:3-4). Bu özellikler, BRIC

Ülkelerinin geçmişteki 20-25 yıllık süreçte küresel ekonomide yeni bir devir açmalarında, ekonomik ve sosyal kalkınmaya harcadıkları çabanın önemli bir yer tuttuğunu göstermektedir. Bu ülkelerin, ekonomik performanslarının yüksek oluşunda, beşeri sermaye olgusunun da önemli bir yeri vardır. Beşeri sermaye, emeğin fazla olduğu ülkelerde daha da önem kazanmaktadır. Nüfusun fazla olduğu kimi ülkelerde emek, fiziki sermayeye nazaran daha bol olan bir üretim faktörüdür. Çin, Hindistan, Brezilya ve Rusya'da benzer bir durum söz konusudur. Beşeri kaynaklar; eğitim, sağlık ve hizmet içi eğitim gibi alanlarda kullanılarak, beşeri sermayeye dönüştürülmektedir. Dolayısıyla, bu ülkelerde maddi sermayenin kıtlığı ile oluşan yetersizlik, beşeri sermaye oluşumunun hızlandırılmasıyla aşılabilmektedir (Bal vd. 2014:3-4).

Tablo 7: BRIC Ülkeleri; İhracat Artış Hızı (Cari Fiyatlarla, %, 2006-2010)

	2006	***2007***	***2008***	***2009***	***2010***
Brezilya	16,26	16,58	23,21	-22,71	31,98
Rusya	24,66	16,61	33,12	-35,69	31,98
Hindistan	22,27	23,11	29,73	-15,22	37,27
Çin	27,22	25,63	17,32	-15,88	31,33

Kaynak: http://www.sbb.gov.tr sitesindeki verilerden derlenmiştir. (Erişim: Nisan 2019)

Tablo 7'de, BRIC Ülkelerinin büyümelerindeki diğer bir önemli finansman olan, ihracat artış hızları yer almaktadır. Buna göre, 2006–2007 yılları arasında ihracat artış hızının en yüksek olduğu ülke, yaklaşık % 3.78'lik bir oranla Hindistan olurken; aynı dönemde ihracat artış hızının en fazla düştüğü ülke ise % 32.64 ile Rusya olmuştur. 2008 yılında Rusya'da görülen yüksek oranlı dış ticaret artışının nedeni ise, uluslararası piyasalarda işlem gören enerji kaynakları ile demir dışı metal ürünleri fiyatlarında yaşanan artışla ilgilidir. Ancak, küresel krizin başlamasıyla birlikte, bu olumlu tablo değişmiş ve krizin küresel büyümeye yönelik olumsuz etkilerinden BRIC Ülkeleri de nasibini almıştır. Bu süreçte Çin'de sanayi üretimi düşerken, Hindistan Ekonomisinin lokomotifi olan tekstil ve konfeksiyon sektörlerinde üretim düşmüş, petrol talebindeki düşüşe bağlı olarak Rusya Ekonomisi küçülmüş, yabancı sermaye hareketlerindeki azalmayla birlikte Brezilya Ekonomisi daralmıştır.

Tablo 8: BRIC Ülkeleri; Dış Ticaret Hacimleri (Milyar $, 2006-2010)

	2006	***2007***	***2008***	***2009***	***2010***
Brezilya	233,65	287,29	380,32	286,67	393,45
Rusya	485,09	600,24	792,94	514,37	674,03
Hindistan	300,28	378,64	515,32	422,11	576,49
Çin	1.761,18	2.174,03	2.560,28	2.205,96	2.974,46

Kaynak: http://www.sbb.gov.tr sitesindeki verilerden derlenmiştir. (Erişim: Nisan 2019)

ABD'de oluşan mortgage krizinin BRIC Ülkelerine etkileri; reel piyasalar, menkul kıymetler piyasası, ve finans sektörü açısından ele alınabilir. Kriz sonrasında 2009 yılı itibariyle, reel piyasalarda oluşan daralmayla birlikte; Rusya'da % -7.8, Brezilya'da % -0.64, Çin'de % 9.2 ve Hindistan'da % 6.75'lik bir büyüme gerçekleşmiştir. 2008 Küresel Krizinin en fazla etkilediği BRIC Grubu Ülkelerinin Rusya ile Brezilya olmasındaki temel nedenlerden biri de, Tablo 8'den de anlaşılacağı üzere, bu ülkelerin dış ticaretlerinde oluşan daralmadır. 2008 itibariyle ihracat rakamları düşmeye başlayan BRIC Ülkeleri içerisinde dış ticareti en çok daralan ülkeler Brezilya ile Rusya olmuştur.

Özetle; Goldman Sach tarafından ortaya atılan BRIC kısaltması, her ne kadar bu dört ülkenin ekonomik ya da ticari bir blok oluşturabileceği ihtimali ile kullanılmaya başlansa da, Küresel Krizin bu ülkeler üzerindeki etkileri çeşitlilik göstermiştir. Önümüzdeki süreçte G7'yi de geçerek dünyanın en büyük ekonomileri olacağı düşünülen bu ülkeler, tek bir grupmuş gibi değerlendirilse de, ekonomik yapıları birbirinden farklıdır. Brezilya tarım, Rusya varlık, Hindistan hizmetler, Çin ise imalat sektörlerinde uzmanlaşmıştır.

2.3. BRIC Ülkeleri - Türkiye Benzerliği

İlk ortaya atıldığı yıllarda BRIC ismiyle anılan ve yükselen dört ekonomiyi simgeleyen bu kısaltma, sonraki yıllarda başka bir yükselen ekonomi olan Güney Afrika'nın da dahil edilmesiyle, BRICS ismiyle anılmaya başlamıştır. BRIC kısaltımı, bir kurumsal yatırım şirketi olan Goldman Sachs tarafından ilk kez 2001 yılında ortaya atılmış, 2003 yılında oluşturulan bir raporda ise, BRIC Ekonomilerinin gelişmekte olan dört büyük ekonomi

olduğuna dikkat çekilmiş, diğer yandan Güney Afrika'nın da önemli bir ekonomik potansiyel olduğu vurgulanmıştır (Wilson ve Purushothaman, 2003:11).

Simon (2011:7) BRIC ekonomilerini, küresel anlamda büyümenin en önemli itici gücü olarak görmüş, bunu, söz konusu ülkelerin krizden daha az seviyede etkilenerek, daha kısa zamanda toparlanabilmeleri yeteneğine bağlamıştır. Canela, Collazo ve Santiso (2006:2) ise; bu ekonomilerin son zamanlarda OECD içerisindeki bütün ülkelerden daha hızlı büyüdüklerine dikkat çekmiştir. Standard and Poors (2009:2) ise; BIRC Ülkelerinin ekonomik performanslarının geçmiş yıllardaki ortalama değerin üzerine çıktığını ve yabancı sermaye yatırımlarına ilişkin de önemli iyileşmeler gösterdiklerini belirtmiştir.

Daha önceden de ifade edildiği gibi, bu ülkelerin hızlı büyümelerini sağlayan iç ve dış dinamikleri, birbirlerinden farklıdır. Çin ve Hindistan önemli düzeydeki beşeri sermayeleriyle ön plana çıkarken; Brezilya, doğal kaynaklar bakımından zengindir. Rusya, bir yandan zengin doğal kaynaklara sahipken, öte yandan da kalifiyeli beşeri sermayesi ile önemli bir potansiyele sahiptir (Hitt, Li ve Worthington, 2005:355). Zaten BRIC Ekonomilerini küresel ekonomiyle entegrasyon konusunda başarılı kılan güç, ekonomik potansiyellerinin çeşitlilik göstermesidir (O'Neill vd., 2005:3). Bu çeşitliliğin yanı sıra büyük bir ekonomik potansiyeli de barındıran BRIC+S Ülkelerinin, önümüzdeki yıllarda G7'nin ekonomik liderliğini ele geçireceği yönünde tartışmalara rastlamak mümkündür (Frank ve Frank, 2010:46-54).

Türkiye; BRIC Grubu içerisine dahil edilmesi muhtemel ülkelerden biridir (Altundal, 2014:35). Şöyle ki, dönemin İngiltere Başbakanı David Cameron Türkiye'nin 1999 ve 2001 yıllarındaki krizlerden sonra göstermiş olduğu performansı takdir ederek, Türkiye'yi AB'nin BRIC'i olarak tanımlamayı uygun gördüğünü ifade etmiştir (Schiller, 2011:28). Diğer yandan 2018 yılı Temmuz ayında G. Afrika'da gerçekleştirilen BRICS Zirvesine katılan T.C. Cumhurbaşkanı Recep Tayyip ERDOĞAN; Türkiye olarak BRICS ülkeleriyle birlikte çalışmak istediklerini belirterek, Türkiye'nin BRICS Grubuna dahil edilmesinin taraflar açısından önemli fırsatlar yaratacağı yönünde telkinde bulunmuştur. Genişlemeden yana olan Çin başta olmak üzere, BRICS ülkeleri de bu çağrıya olumlu yaklaşmışlardır. Dolayısıyla Türkiye'nin küresel ekonomiler içerisindeki yeri ve önemiyle birlikte, BRICS Ülkeleriyle olan ticari ilişkileri de zamanla daha da artacaktır.

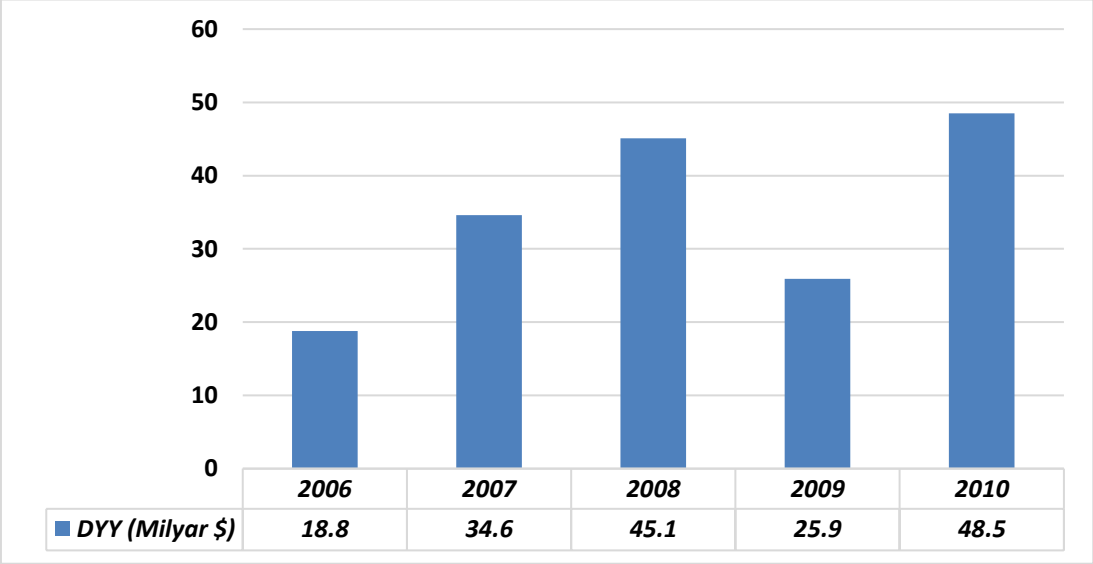
Kısaca, Türkiye'yi BRIC Ülkeleri ile benzer kılan en temel faktör; küreselleşen dünyada yükselen ekonomiler içerisinde yer alması ve yüksek düzeyli büyüme performansı ile, pek çok gelişmiş ülkeyi geride bırakabilmesidir. Türkiye; tıpkı BRIC Ülkeleri gibi, son zamanlarda gerçekleştirdiği büyüme hızıyla, OECD içerisindeki bütün ülkelerin önüne geçmiş, krizlerden daha az etkilenerek, daha kısa zamanlarda toparlanabilmiştir. Türkiye'yi BRIC Ülkeleri ile benzer kılan başka bir özelliği de, yabancı sermaye yatırımları konusunda önemli iyileşmeler sağlamış olmasıdır.

2.4. Krizin Brezilya Ekonomisine Etkileri

Dünyanın önemli ekonomilerinden biri olan Brezilya; 2008 Küresel Krizinden diğer gelişmekte olan ülkelere benzer biçimde etkilenmiştir (Balı ve Demir, 2015:93). Küresel türbülans (kriz); her ne kadar dışa açıklık, yabancı yatımlar ve bankacılık sektörü gibi alanlarda Brezilya Ekonomisini etkilese de, ekonomisi nispeten daha korunaklı kalmıştır (Prates ve Cintra, 2010:64).

Brezilya; 2003–2008 arası dönemde % 4 seviyesinde bir büyüme gerçekleştirmiş, istikrarlı büyüme oranları ile birlikte ülkeye giren yabancı yatırım miktarı da 2000–2008 arası dönemde % 10 seviyesinde artmıştır. Brezilya Ekonomisinin sergilemiş olduğu büyüme performansında, sabit yatırımlar ile ihracat oranındaki artışların önemli etkileri olmuştur (UNCTAD, 2009).

Grafik 2: Brezilya; Doğrudan Yabancı Sermaye Yatırımları (2006-2010)

Kaynak: http://www.sbb.gov.tr sitesindeki verilerden derlenmiştir. (Erişim: Nisan 2019)

Grafik 2'de, 2006-2010 arası dönemde Brezilya'nın transfer etmiş olduğu doğrudan yabancı yatırım miktarları gösterilmektedir. Buna göre 2006 yılında 18.8 milyar dolar olan DYY tutarı, 2007'de 34.6 milyar dolara, 2008'de 45.1 milyar dolara kadar yükselmiş; 2009 yılında ise, küresel krize bağlı olarak 25.9 milyar dolar seviyesine kadar düşmüştür. 2010'da ise tekrar toparlanarak 48.5 milyar dolar seviyesine kadar yükselmiştir.

Dünya Bankası'nın (WB) 2010'da yayımladığı rapora göre, Brezilya'nın doğrudan yabancı yatırım miktarı 2008'de 45.058 milyar dolarlarda iken, 2009 yılına gelindiğinde, 25.949 milyar dolarlar seviyesine kadar gerilemiştir. Yine 2008 yılında % 7.9 düzeyinde olan işsizlik, 2009'a gelindiğinde % 8.1 seviyesine yükselmiş, 2010 yılını da % 6.7 seviyesinde kapatmıştır (CIA, Fact Book, 2011).

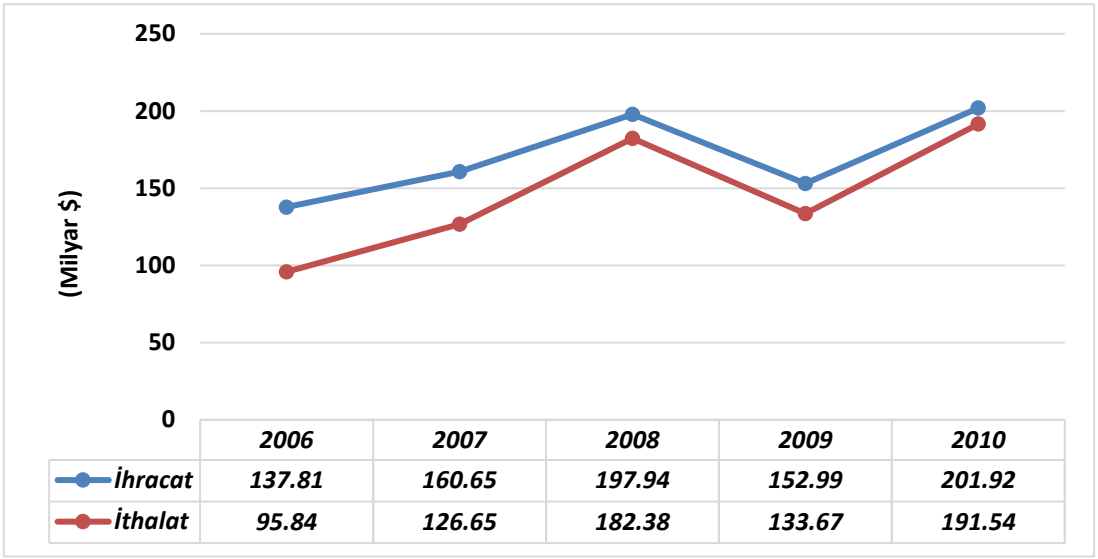
Tablo 9: Brezilya Ekonomisi Temel Göstergeler (2006-2010**)**

	2006	***2007***	***2008***	***2009***	***2010***
Reel GSYİH Artış Oranı (%)	4,0	6,1	5,2	-0,3	7,5
Toplam Dış Borç Stoku (Milyar $)	193,5	237,6	262,2	276,9	347,0
TÜFE Artış Oranı (%)	4,2	3,6	5,7	4,9	5.0
İhracat Artış Hızı (%)	16,26	15,58	23,21	-22,71	31,98
İthalat Artış Hızı (%)	23,46	32,15	44,01	-26,71	43,29
İşsizlik Oranı (%)	10,0	9.3	7.9	8.1	6.7

Kaynak: http://www.sbb.gov.tr sitesindeki verilerden derlenmiştir. (Erişim: Nisan 2019)

Brezilya'da 2006–2010 arası dönemde kullanılan kredi hacmi, ülke GSYİH'sının neredeyse % 30'una kadar çıkmıştır. Tablo 9'dan da anlaşılacağı üzere; 2009 yılında ülke ekonomisi 0,3 oranında küçülürken, yatırımlardaki istikrara bağlı olarak işsizlik oranlarında kayda değer bir değişim olmamıştır. Yine aynı dönemde ülkenin ihracat artış hızı % 22.71, ithalat artış hızı da 26.71 seviyesinde düşüş göstermiştir. Diğer yandan 2008'de 262 milyar dolar seviyesinde olan toplam dış borç, 2009 yılında 277, 2010 yılında ise 347 milyar dolar seviyesine yükselmiştir.

Grafik 3: Brezilya; İhracat ve İthalat rakamları (2006-2010)

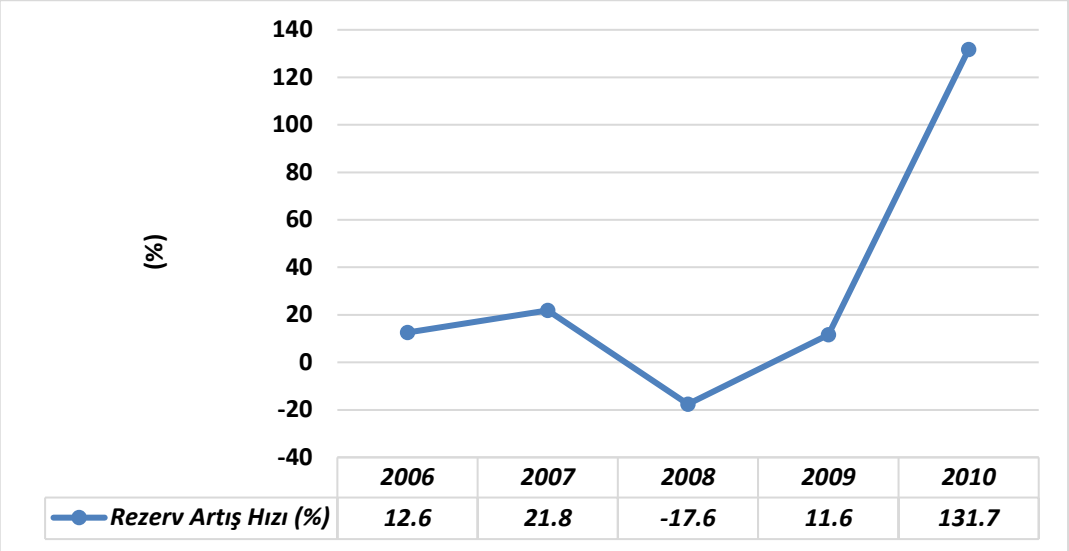
	2006	2007	2008	2009	2010
İhracat	137.81	160.65	197.94	152.99	201.92
İthalat	95.84	126.65	182.38	133.67	191.54

Kaynak: http://www.sbb.gov.tr sitesindeki verilerden derlenmiştir. (Erişim: Nisan 2019)

Küresel krizle birlikte yaşanan olumsuz süreç, Brezilya Ekonomisinin makroekonomik göstergelerini olumsuz yönde etkilemiştir. Küresel düzeyde oluşan talep ve likidite daralması, Brezilya'nın ihracatını ve doğrudan yabancı sermaye girişlerini azaltmıştır. Grafik 3'de yer alan ihracat ve ithalat rakamlarına bakıldığında, 2009 yılında hem ihracat hem de ithalat rakamlarında sert düşüşler yaşandığı görülmektedir. Brezilya Ekonomisinde 2007 ve 2008'in ilk çeyreğinde her ne kadar büyüme gerçekleşmiş olsa da, 2008'in son iki çeyreğinde resesyon yaşanmıştır.

Brezilya Yönetimi, kriz sürecinde ekonomik yönlü pek çok uygulamayı hayata geçirmiştir. Önlem niteliğindeki bu uygulamalar temelde; bankacılık sistemi, ihracat teşvik sistemleri, vergi düzenlemeleri, kredi piyasası, ve ulusal piyasanın desteklenmesi alanlarında olmuştur. Para ve finansal piyasalar konusunda alınan önlemlerdeki amaç, kanuni yedek akçe oranlarını azaltmaktı. Devam eden süreçte reeskont işlemlerine başlanmış, küçük ve orta ölçekli bankalara birleşme imkanları tanınmış ya da yabancı para birimi cinsinden borçlanabilmelerine imkân yaratılmıştır. Diğer yandan, sorun yaşayan finansal kuruluşları satın alma hususunda Merkez Bankası yetkilendirilmiştir.

Grafik 4: Brezilya Bankaları Rezerv Para Artış Hızı (2006-2010)

Kaynak: http://www.sbb.gov.tr sitesindeki verilerden derlenmiştir. (Erişim: Nisan 2019)

Bu dönemde Brezilya Merkez Bankası, dış borçlarını yeniden yapılandırabilmeleri adına, şirketlere 20 milyar dolarlık kredi tahsis etmiştir. Bankalar, ellerinde bulunan varlıkları ters ihale usulüyle hazineye devrederek likidite sağlamış, böylelikle ihracat işlemleri; forex rezervler kullanılarak finanse edilmeye çalışılmıştır. Diğer yandan Hükümet, tüketimi arttırabilmek adına, 43.8 milyar dolarlık bir parayı piyasaya enjekte etme kararı almıştır (Valado ve Porto, 2009: 677). Grafik 4; Brezilya Bankalarının 2006 - 2010 dönemine ait rezerv para artış hızı oranlarını göstermektedir. Buna göre, 2008 yılında rezerv para artış hızında % 17.6 oranında düşüş yaşanmıştır.

Brezilya Hükümeti, 2008 yılı itibariyle, hem motorlu araçlar hem de bazı seçilmiş tüketim malları üzerine vergi indirimi uygulaması başlatmıştır. Faizler; Eylül 2008 ile Haziran 2009 dönemleri arasında yaklaşık 500 baz puanlık bir azalma ile, % 8.75 seviyesine düşmüştür. Öte yandan Brezilya Merkez Bankası, küçük bankalar için kredi portföyü oluşturulması, likidite artırımı için zorunlu rezerv karşılıklarının düşürülmesi gibi pek çok uygulamayı başlatmış, nihayetinde de 50 milyar dolarlık bir ilave para ayrılacağı yönünde taahhütte bulunmuştur (De Paulo ve Sobreira, 2010:12).

2.5. Krizin Rusya Ekonomisine Etkileri

Rusya Federasyonu her ne kadar sanayileşmiş ülkeler içerisinde gösterilmese de, silah sanayisi çok gelişmiştir. Dolayısıyla Rusya Ekonomisinde temel sanayi üretimi, silah sanayisidir. Bunun dışında ülke ekonomisi; tarım, ormancılık ve hayvancılığa dayanmaktadır. Dünyanın en geniş topraklarına sahip Rusya'da bu durum ilk bakışta ülke

için avantajlı bir durum gibi gözükse de, Rusya, bu toprakların çok az bir kısmını kullanabilmektedir. Bunun sebebi; ülkedeki iklim şartlarının çok sert olması, dolayısıyla da verimli sahaların kıt oluşudur. Rusya'da verimli topraklar ülke yüzölçümüne oranla azdır. Şöyle ki, ülke topraklarının sadece %10'luk bir bölümü tarıma elverişlidir.

Avrasya'nın en güçlü ülkesi olan Rusya; her ne kadar yüksek seviyelerdeki askeri harcamaları ile dünyanın dikkatini üzerine çekmiş olsa da, 1997 sonlarında başlayan Güneydoğu Asya Krizi'nden etkilenmiştir. Piyasa ekonomisine geçiş sürecinde yaşanan vergi sistemindeki aksaklıklar, sosyal güvenlik konusundaki yükler ve devalüasyonlar 1998 Rusya krizini de beraberinde getirmiştir (Fırat, 2006:159).

1990'lı yıllarda ortaya çıkan büyük kriz ve 1991 yılında dağılan Sovyetler Birliğinden sonraki süreçte iktidara gelen Putin Yönetimi; Rusya'nın beklediği ekonomik istikrarı yeniden sağlamıştır. 1990 – 2008 yılları arasında ortalama % 7'nin üzerinde bir ekonomik büyüme gerçekleştiren Rusya, bu süreçte hisse senedi piyasasını da yaklaşık 20 kat artmıştır. Diğer yandan ülkedeki reel ücretler üç katına çıkmış, kredi oranlarının GSYİH'ya oranı dört kat artarak % 40'lı seviyelere ulaşmış, işsizlik oranları % 12.9'lardan % 6.4 seviyelerine kadar düşmüştür (Guriev ve Tsyvinski, 2010:12).

Tablo 10: Rusya Ekonomisi Temel Göstergeler (2006-2010)

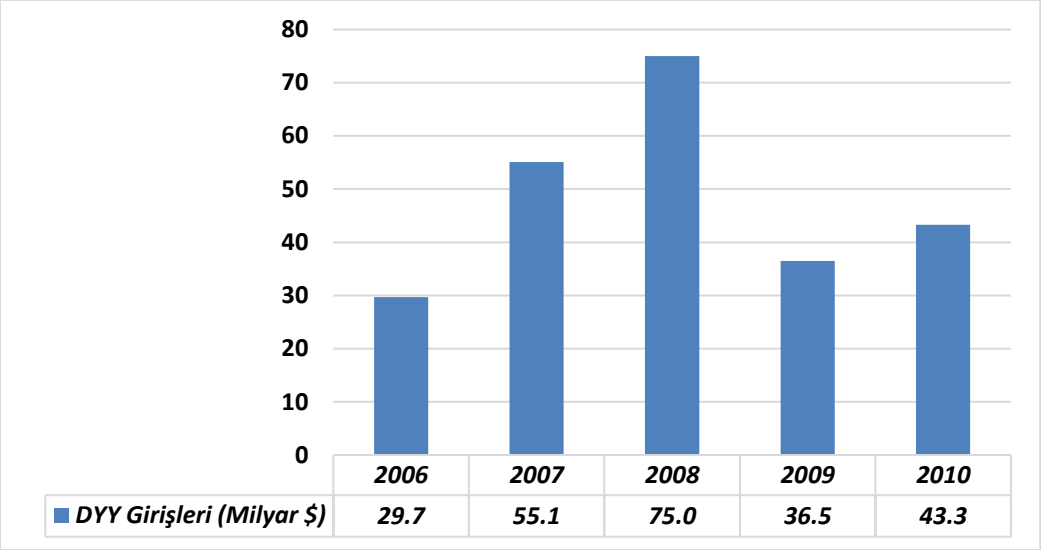
	2006	***2007***	***2008***	***2009***	***2010***
Reel GSYİH Artış Oranı (%)	4,0	6,1	5,2	-0,3	7,5
Toplam Dış Borç Stoku (Milyar $)	250,7	361,3	402,7	373,4	384,7
TÜFE Artış Oranı (%)	9,7	9,0	14,1	11,7	6,9
İhracat Artış Hızı (%)	24,66	16,61	33,12	-35,69	31,98
İthalat Artış Hızı (%)	31,30	35,70	30,64	-34,31	29,68
İşsizlik Oranı (%)	7,2	6,1	6,4	8,4	7,5

Kaynak: http://www.sbb.gov.tr sitesindeki verilerden derlenmiştir. (Erişim: Nisan 2019)

Rusya, kriz öncesi dönemlerde hayata geçirdiği yüksek cari işlemler fazlası, üst düzey sermaye akışı ve yüksek oranlı uluslararası rezervleri ile yükselen ekonomiler içerisinde adeta bir yıldız haline gelmiştir. Çok geniş bir alanı kapsayan coğrafi konumu ile, en hızlı büyüyen piyasalardan biri olan Rusya; doğal kaynaklarının zenginliği, kaliteli işgücü ve

zengin finansal kaynakları ile BRIC dörtlüsü içerisine girmeyi başarabilmiş bir ülkedir. Diğer yandan Rusya'nın 1999 yılı itibariyle 24.6 milyar dolar seviyesinde olan cari fazlası, krizin yaşandığı yıl olan 2008 yılında 102.3 milyar dolar seviyesine çıkmıştır.

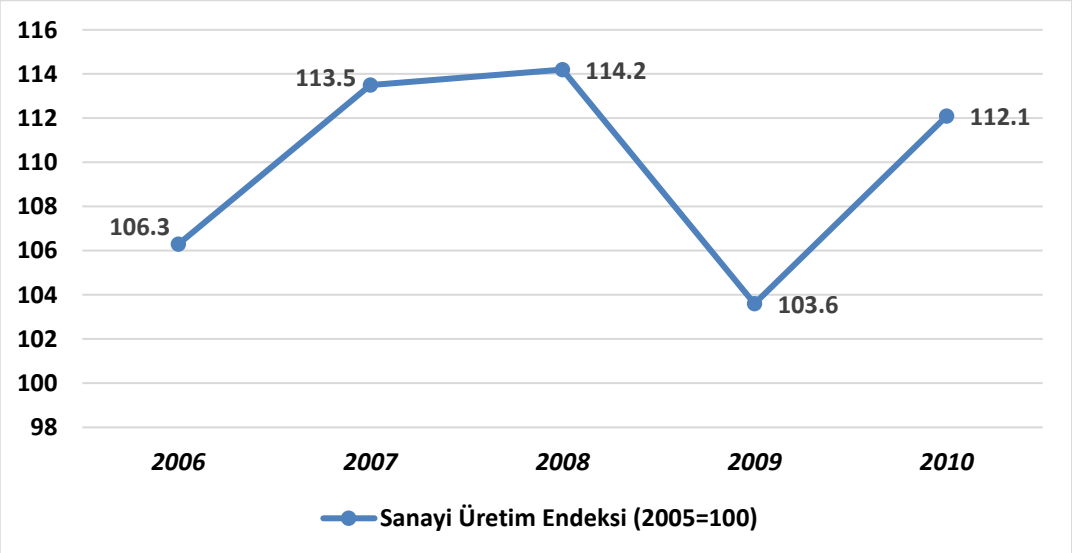
Grafik 5: Rusya; Doğrudan Yabancı Yatırımlar (2006-2010)

Kaynak: http://www.sbb.gov.tr sitesindeki verilerden derlenmiştir. (Erişim: Nisan 2019)

Rusya'nın 1999 yılı itibariyle 12,5 milyar dolar seviyesinde olan yabancı rezerv miktarı, 2008 yılına gelindiğinde 427,1 milyar dolar seviyelerini görmüştür (Cooper, 2010: 8). Diğer yandan Grafik 5'den da anlaşılacağı üzere; ülkenin Doğrudan Yabancı Yatırım (DYY) miktarı 2008 yılında 75 milyar dolar seviyesinde iken, 2009 yılına gelindiğinde % 51 oranında düşüşle, 36.5 milyar dolar seviyesine gerilemiştir.

Grafik 6: Rusya; Sanayi Üretim Endeksi (2006-2010)

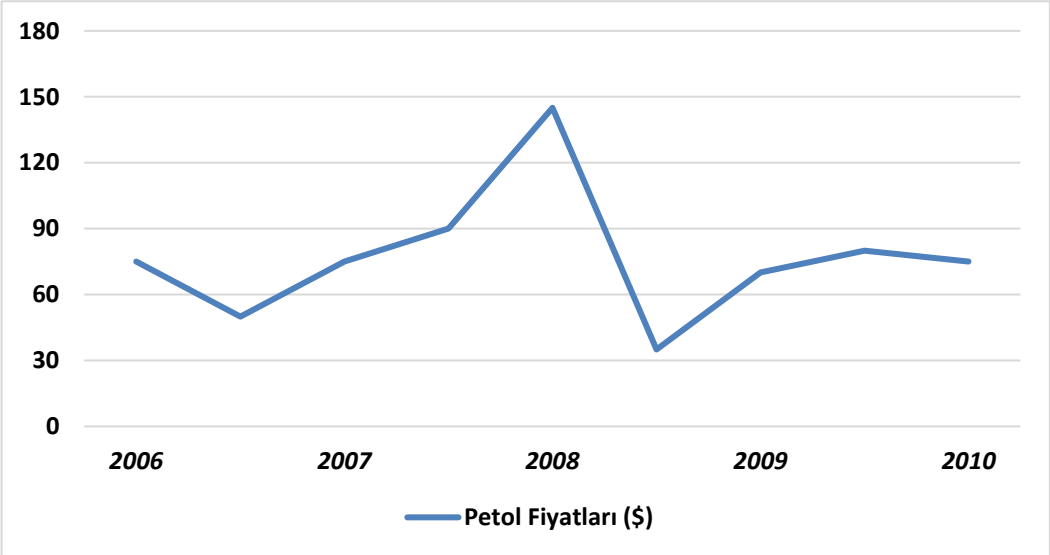

Kaynak: http://www.gks.ru/ sitesindeki verilerden derlenmiştir. (Erişim: Nisan 2019)

Küresel krizin Rus ekonomisine etkileri; yüksek devalüasyon baskısıyla birlikte Rublenin değer kaybına yönelik beklentilerin artması, sermaye çıkışlarının yaşanması, bankaların borç verme işlemlerinde azalma, likidite açığı, yüksek enflasyon ve büyüme oranlarında istikrarsızlıklar biçiminde kendini göstermiştir. Diğer yandan Rusya Merkez Bankası verilerine göre, Rusya GSYİH'sı 2009 yılı itibariyle % 7.8 seviyesinde daralmıştır. Bu daralmadan en çok etkilenen sektörler ise inşaat ve imalât sektörleri olmuştur. Kriz sürecinde, ülkedeki sanayi üretimi % 10.8 oranında düşerken, sabit sermaye yatırımları da % 16.2 seviyesinde azalmıştır. Grafik 6'da görüleceği üzere, 2009 yılı itibariyle sert düşüş yaşayan Rusya Sanayi Üretim Endeksi 103.6 seviyesine kadar gerilemiştir.

Rus Hükümeti, krizin etkilerini azaltabilmek ve talebi canlandırabilmek adına, bütçe gelirlerini acil eylem planları için ayırmış, nihayetinde de bütçe gelirlerinin 7.337,80 milyar Rublesi, yani toplam gelirin % 109.30'luk kısmı kullanılmıştır. Oluşan kredi daralmasına bağlı olarak, Rusya Merkez Bankası faiz oranlarını 2019 Haziran'ında % 17.1 seviyesine kadar arttırmış, Eylül ayına gelindiğinde ise tekrar % 13.7 seviyesine düşürmüştür. 2009 yılı içerisinde Cari İşlemler Dengesinde oluşan % 2.1 seviyesindeki daralma ile, yaklaşık 49 milyar dolar seviyesinde gerçekleşme sağlanmıştır. Cari dengede oluşan bu daralmanın % 37.9'luk kısmı, ticarette yaşanan düşüşe bağlı olarak gerçekleşmiştir.

Grafik 7: Dünya Ham Petrol Fiyatları (2006-2010)

Kaynak: https://iknowfirst.com/ sitesinden derlenmiştir. (Erişim: Nisan 2019)

Kriz döneminde Rusya Ekonomisinin karşılaştığı en temel problem, ekonomisinin ciddi anlamda hammadde satışına bağlı olmasıdır. Dolayısıyla; grafik 7'den de anlaşılacağı üzere, 2008 yılı itibariyle dünya ham petrol fiyatlarında yaşanan çöküş, ihracat gelirlerinin önemli

bir kısmını petrol satışından karşılayan Rusya Ekonomisine ciddi bir gelir kaybı yaşatmıştır. Öte yandan, 147 dolar civarında olan petrol fiyatlarının 50 dolar seviyesinin altına düşmesi, bütçe planlamalarını etkilemiş, nihayetinde de 2009 yılı için 150 milyar dolar seviyesinde bütçe açığı riski doğurmuştur. (Desaip, 2010:143).

Ekim 2008'de hükümet kaynakları ile Rusya Merkez Bankası, ekonomiye istikrar kazandırıp, dolar kaçışını engellemek adına 200 milyar dolar tutarında bir kaynak tahsil etmiştir. Bu kaynağın 20 milyarlık kısmı hisse senedi piyasasındaki satın almalar, 50 milyarlık kısmı ise banka ve şirketlere finansal destek sağlamak amacıyla harcanmıştır (Desaip, 2010:143).

2.6.Krizin Hindistan Ekonomisine Etkileri

Hindistan; 1990'lı yıllarla birlikte yaşadığı ekonomik kriz sonrasında sanayi, ticaret ve yatırım alanlarında önemli reformlar gerçekleştirmiş bir ülkedir. Ekonomide liberalleşme ve küresel piyasalarla entegrasyon amacı güden bu reformlara ek olarak, Hindistan'a başka ülkelerden finans ve teknoloji hareketleri de gerçekleşmiştir. Ülke, liberalleşme uygulamalarına bağlı olarak dışa açılan ekonomisi sayesinde, özellikle son 30 yıllık dönemde önemli bir ekonomik istikrar sağlamıştır.

Tablo 11: Hindistan Ekonomisi Temel Göstergeler (2006-2010)

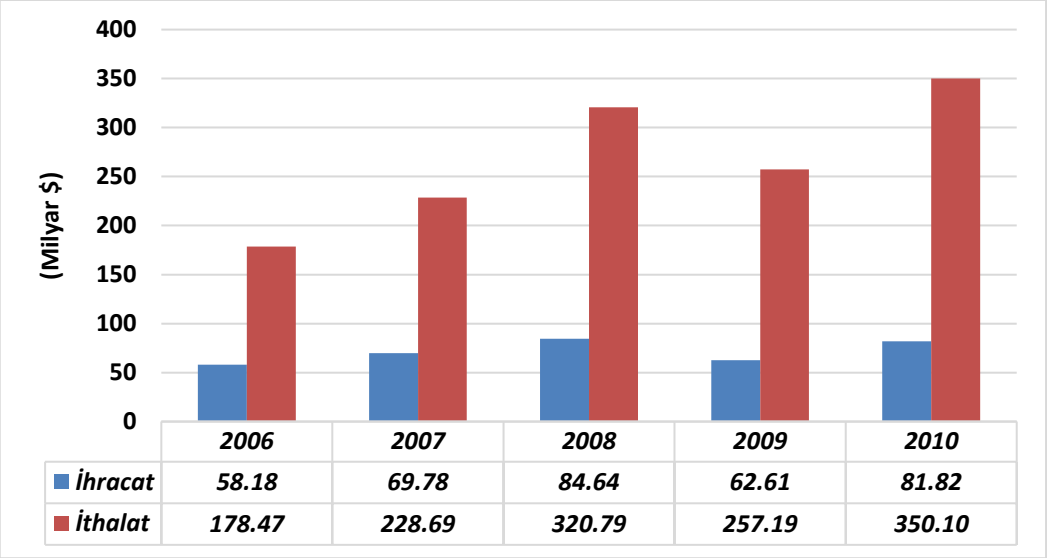
Yıllar	***2006***	***2007***	***2008***	***2009***	***2010***
Reel GSYİH Artış Oranı (%)	9,5	10,0	6,9	5,9	10,1
Toplam Dış Borç Stoku (Milyar $)	158,5	202,9	226,0	250,0	290,3
TÜFE Artış Oranı (%)	6,3	6,4	8,3	10,9	12,0
İhracat Artış Hızı (%)	22,27	23,11	29,73	-15,22	37,27
İthalat Artış Hızı (%)	24,95	28,13	40,27	-19,83	36,13
İşsizlik Oranı (%)	4,24	4,06	4,12	3,75	3,54

Kaynak: http://www.sbb.gov.tr - https://ycharts.com/ sitelerinden derlenmiştir. (Erişim: Nisan 2019)

Günümüzde GSYİH büyüklüğüyle dünyanın en büyük 10 ekonomisi içerisinde yer alan Hindistan Ekonomisi; Tablo 11'de görüldüğü gibi, 2010 yılında, yabancı yatırımları teşvikler sayesinde % 10 seviyesinde çift haneli bir büyüme gerçekleşmiştir. Büyüme

oranında yaşanan bu gelişme sanayi üretim endeksine de yansımış, 2004'de % 8.2 olan endeks, 2008'e gelindiğinde % 11.5 seviyesine çıkmıştır. Hindistan Ekonomisindeki olumlu seyir Hisse Senedi Piyasasına da yansımış, 2004 yılında % 16.1 olan endeks, 2005'de % 73.7, 2006'da % 15.9 ve 2007 yılında % 19.7 artmıştır. Ülkedeki Ortalama enflasyon oranı da % 5'ler seviyesine oluşmuştur. (Viswanathan, 2010: 48).

Grafik 8: Hindistan; İhracat ve İthalat Rakamları (2006-2010)

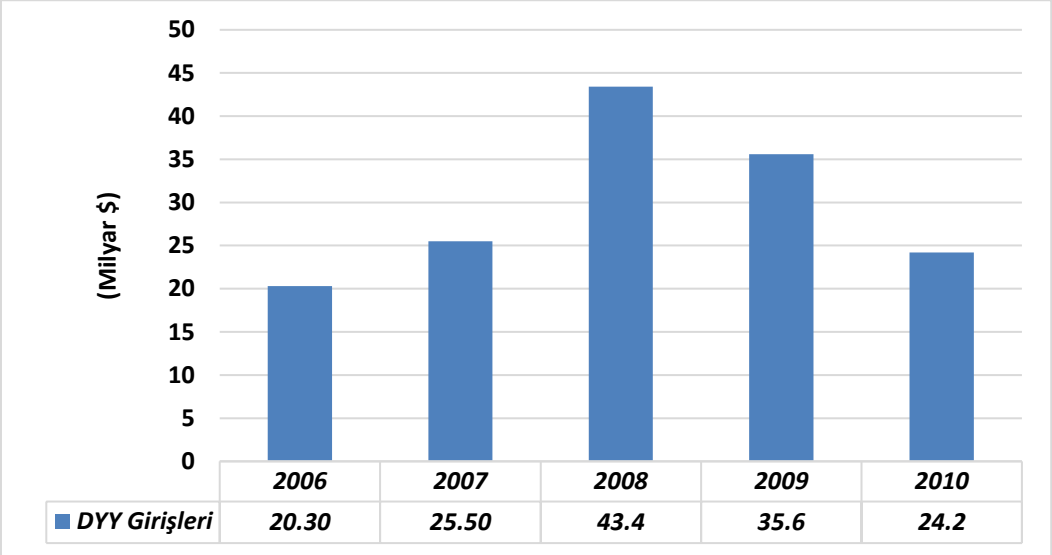
	2006	2007	2008	2009	2010
İhracat	58.18	69.78	84.64	62.61	81.82
İthalat	178.47	228.69	320.79	257.19	350.10

Kaynak: http://www.sbb.gov.tr sitesindeki verilerden derlenmiştir. (Erişim: Nisan 2019)

Grafik 8'de, Hindistan'ın 2006 - 2010 yıllarına ait ihracat ve ithalat rakamlarına yer verilmiştir. Hindistan'ın büyümesindeki esas itici güç olan ihracattaki artış hızı, krizden evvelki son dört yılda ortalama % 25 seviyesinde olmuştur. 2008 yılında 84.6 milyar dolar seviyesinde olan ihracat, 2009'da 62.6 milyar dolar seviyesine gerilemiş, 2010'da hızlı bir yükselişle tekrar 80 milyar dolar seviyesinin üzerine çıkmıştır. Diğer yandan ülkenin yabancı rezervlerinde de artışlar yaşanmış, 2004 -2005 arası dönemde 141.5 milyar dolar olan rezervler, 2007-2008 arası dönemde 309.7 milyar dolar seviyesine çıkmıştır.

GSYİH yüzdesi olarak ifade edildiğinde ülkenin carı açığı, kriz öncesi dönemde % 0.4 seviyesinde iken, 2007 - 2008 döneminde % 1.5 seviyesine kadar yükselmiştir. Öte yandan Hindistan Ekonomisinin büyümesi, temelde dış borçlanma olgusuna dayanmaktadır. Ülkenin kriz öncesi dönemde 133 milyar dolar seviyesinde olan dış borcu, 2008 yılına gelindiğinde 224.6 milyar dolar seviyelerini görmüştür (Viswanathan, 2010: 48).

Grafik 9: Hindistan; Doğrudan Yabancı Yatırımlar (2006-2010)

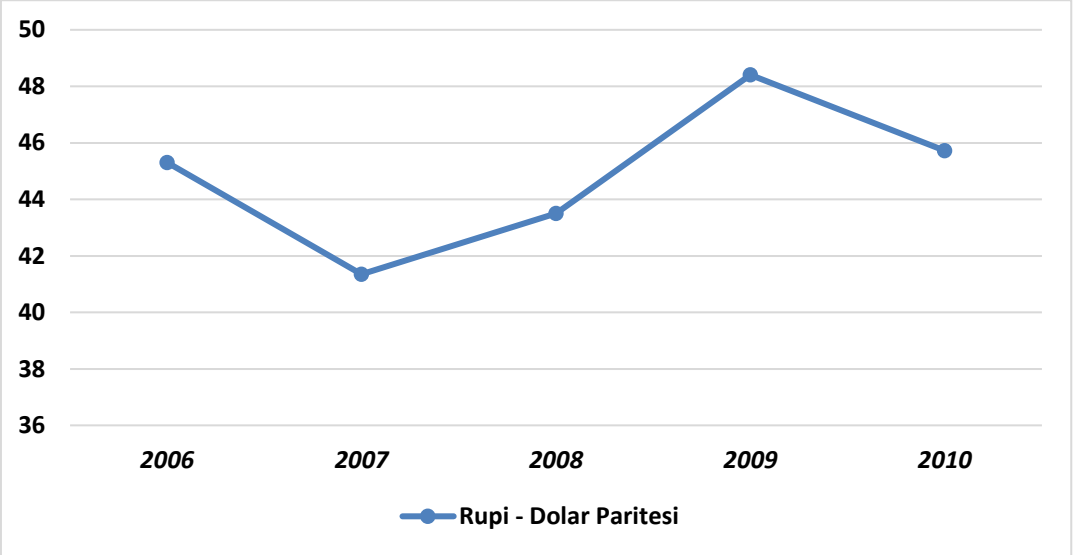
Kaynak: http://www.sbb.gov.tr sitesindeki verilerden derlenmiştir. (Erişim: Nisan 2019)

Hindistan ekonomisinde yaşanan en önemli gelişmelerden biri de sermaye hesabında yaşanan gelişmedir. Yabancı yatırımcı çekme adına uygulanan kanun ve düzenlemeler neticesinde, 2001 – 2002 yılları arasında yabancı portföy yatırımları 2 milyar dolar seviyesinde iken, 2007 – 2008 yılları arasında ciddi bir artışla 29 milyar dolar seviyesine çıkmıştır. Yine 2001 – 2002 döneminde 6.1 milyar dolar olan doğrudan yabancı yatırımlar ise, 2007 – 2008 döneminde 34.3 milyar dolar seviyesine kadar yükselmiştir (Kumar ve Vashisht, 2009:5). Grafik 9'dan da anlaşılacağı üzere; ülkedeki doğrudan yabancı yatırım miktarı, 2008'de 43.4 milyar dolar seviyesinde iken, sonraki iki yıl boyunca art arda düşüş yaşayarak, 2009'da 35.6 milyar dolara, 2010'da ise 24.2 milyar dolara gerilemiştir.

Kriz; Hindistan'da yaşanan tüm bu olumlu göstergeleri finansal piyasalar, döviz kuru ve ticaret hadleri aracılığıyla negatif yönde etkilemiştir. Ülke, Küresel Krizin etkileriyle birlikte 2008'in son çeyreğinde son altı yılının en düşük ekonomik büyümesini yaşamıştır. Ekonomisi 2007 yılında % 9.8 büyüyen Hindistan, 2008 yılına gelindiğinde ise % 6.1 seviyesinde büyüyebilmiştir.

Krizin Hindistan Ekonomisine etkileri temelde; bilgi teknolojileri, yatırım, sermaye çıkışı, döviz kuru, hisse senedi piyasası, ihracat ve işsizlik konularında olmuştur. Ülkenin bilgi teknolojileri sektöründe ABD'li finansal kurumlardan sağladığı kazanç, sektördeki toplam kazancın % 61'ine karşılık gelmektedir. Ancak, ABD'de yaşanan durgunluk sonrasında ABD'li firmaların % 70'i Hintli bilişim şirketleriyle olan sözleşme oranlarını düşürmüş, % 60'ı ise sözleşmelerini tamamen iptal etmiştir.

Grafik 10: Rupi- Dolar Paritesi (2006-2010)

Kaynak: http://www.sbb.gov.tr sitesindeki verilerden derlenmiştir. (Erişim: Nisan 2019)

Hindistan'da 2008 – 2009 arası dönemde döviz kuru oynaklığı iyice artmıştır. Yabancı kurumların yoğun satışı ve Rupi ile Doların değiştirilmesi sonrasında Merkez Bankası Rupi'nin değerini düşürmüş, grafik 10'da da görüleceği üzere, Mart 2008 - Mart 2009 arası dönemde Rupi/Dolar kuru 40'lı seviyelerden 50'li seviyelere yaklaşmış, Rupi yaklaşık % 23 oranında değer kaybetmiştir. (Arora vd., 2010:812).

Hindistan Ekonomisinde reel sektöre yansıyan kriz etkisi, dış ticarette yaşanan daralmayla ölçülebilir. Kriz öncesi dönemde ülke GSYİH'sının yaklaşık % 15'ini oluşturan ihracat, 2008 Haziran - 2009 Haziran arası dönemde % 15'lik bir daralma yaşamıştır. Bu daralmanın temel nedenleri; krizle birlikte artan korumacılık politikalarının yanı sıra, ABD'ye yapılan enformasyon ihracatındaki azalmadır (Viswanathan, 2010:54). Hindistan'ın hisse senedi piyasası da krizden nasibini almış; Sensex endeksi % 60 değer kaybederken, Ocak 2008'de 21.000 puan olan borsa, Ekim 2008'e gelindiğinde 10.000 puan seviyesine kadar gerilemiştir (Prasada ve Reddy, 2010:3). ABD ve Avrupa'dan gelen takı-mücevher talebinin de düşmesiyle, emek piyasasındaki 300.000 kişi işsiz kalmıştır. (Kumar ve Vashisht, 2009:5).

Kriz, Hindistan Hükümetinin 2004 – 2005 yılından bu yana uyguladığı mali istikrar politikasını değiştirerek, 2007 - 2008 döneminde % 2.6 oranında arttırılan hükümet harcamalarının toplam GSYİH'nın % 6'sına ulaşmasını sağlamıştır. (Mohan, 2009). Merkezi bütçe dengesi 2007'de -5.8 seviyesine iken, 2009'da -10.5 seviyesine yükselmiştir (IMF, 2009). Nakit rezerv, likidite ve açık piyasa işlemlerine ilişkin oranlar yükseltilmiş,

Merkez Bankası, para enstrümanlarını kullanarak piyasanın likit kalması için çalışma başlatmıştır (Mohan, 2009).

2.7. Krizin Çin Ekonomisine Etkileri

Çin'in yüksek düzeyli ve istikrarlı ekonomik büyümesinin arkasında yatan iki temel faktör olduğu kabul görmektedir. Bunlardan ilki; modern otoyollar, limanlar, tersaneler, telekomünikasyon tesisleri gibi büyük çaplı kamu yatırımlarıdır. Bir diğer faktör ise, ağır sanayi ve altyapı gibi ulusal tasarruflar ve yabancı yatırımlarla finanse edilen büyük ölçekli sermaye yatırımlarıdır**.** Çin Halk Cumhuriyeti; özellikle 2000'li yıllardan sonra fark edilmeye başlanan düşük maliyetli iş gücü ile, son yıllarda yabancı sermaye çekme konusunda oldukça başarılı olmuştur. 1990'lı yılların başından itibaren Çin'in yanı sıra gelişmekte olan ülkelerin çoğu, düşük emek gücü sayesinde yabancı sermaye çekmeyi başarabilmiştir. Diğer yandan Çin Hükümeti, bu süreçte yerli - yabancı sermaye ayrımına gitmemiş, yerli ya da yabancı bütün yatırımcılara eşit fırsatlar sunmuştur.

Dünya ticaret örgütüne (DTÖ) 2001 yılı Aralık ayında girerek örgütün 143. üyesi olan Çin; planlı ekonomiden sosyalist pazar ekonomisine geçerek, dış dünya ile entegrasyon sürecini başlatmıştır. Bu süreçte uyguladığı reformlarla birlikte hızla büyüyerek yatırım çevresini genişletmiş, nihayetinde de ihracatta dünyada söz sahibi ülkelerden olmuştur. Sahip olduğu 1.3 milyarlık nüfusu Çin'in en önemli silahı olurken; Konfiçyus geleneklerine olan bağlılık, toplumu kontrol etme konusunda devletin yükünü hafifletmiştir. Tek partili sisteme dayanan homojenlik de bu süreçte ülkenin başka bir avantajı olmuştur.

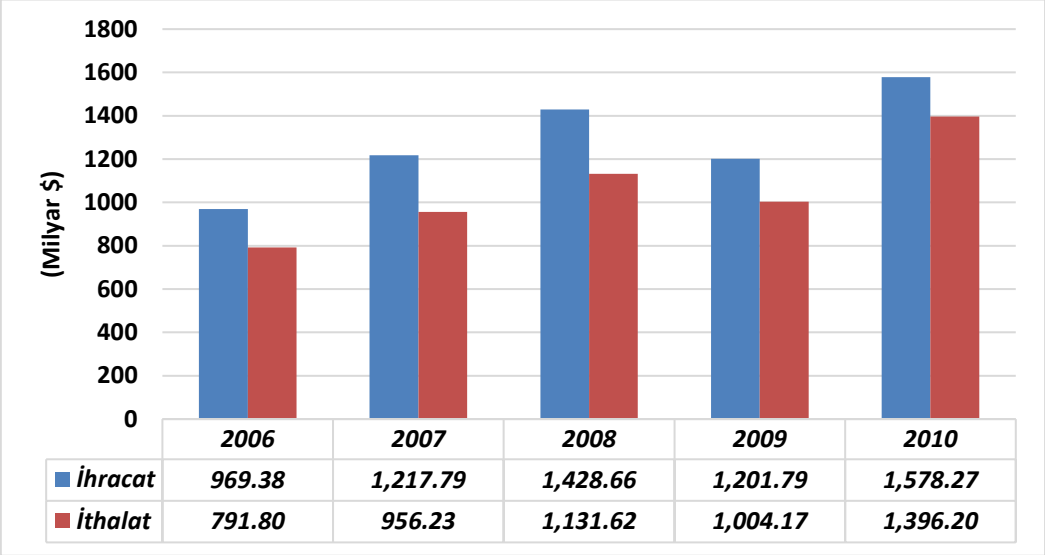
Tablo 12: Çin Ekonomisi Temel Göstergeler (2006-2010)

Yıllar	***2006***	***2007***	***2008***	***2009***	***2010***
Reel GSYİH Artış Oranı (%)	12,7	14,2	9,6	9,2	10,4
Toplam Dış Borç Stoku (Milyar $)	322,8	373,1	379,8	432,2	548,6
TÜFE Artış Oranı (%)	1,5	4,8	5,9	-0,7	3,3
İhracat Artış Hızı (%)	27,22	25,63	17,32	-15,88	31,33
İthalat Artış Hızı (%)	19,93	20,77	18,34	-11,26	39,04
İşsizlik Oranı (%)	4,1	4,0	4,2	4,3	4,1

Kaynak: http://www.sbb.gov.tr sitesindeki verilerden derlenmiştir. (Erişim: Nisan 2019)

Tablo 12'de görüleceği üzere, Çin'in toplam ihracatı 2006 ve 2007 yıllarında % 25'in üzerinde artmıştır. 2008'de % 17.32 seviyesinde gerileyen ihracat artış hızı, krizin derinleştiği 2009'da ise % 15.88 seviyesinde gerilemiştir. 2010 yılında ciddi bir sıçrama yapan ihracat, % 31.33 seviyesinde artmıştır. 2005 - 2010 arası dönemde ortalama % 10 büyüyen Çin, bu süreçte 250 milyar dolar düzeyinde yabancı yatırım çekerek, sahip olduğu rezerv miktarını 2 trilyon dolara çıkarmıştır. Çin Ekonomisi, 2000 yılında GSYİH'sının % 1.7'si kadar, 2008'de ise % 10'u kadar cari fazla vermiştir (IMF, 2009). Sabit kur uygulamasıyla yerli paranın değer kaybına izin verilmeyişinin yanı sıra, yüksek tasarruf alışkanlığı da cari fazla verilmesinde etkili olmuştur.

Grafik 11: Çin; İhracat ve İthalat Rakamları (2006-2010)

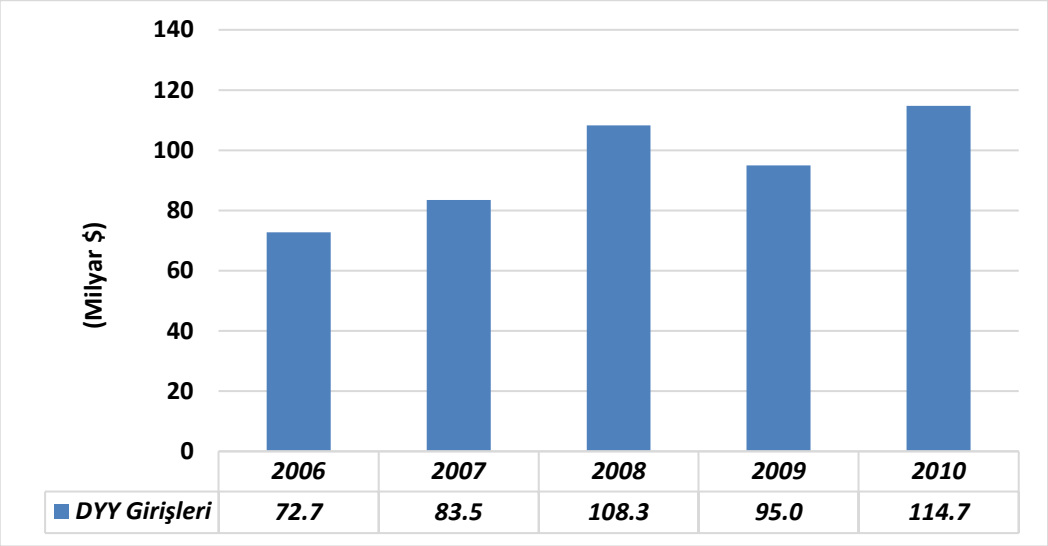

	2006	2007	2008	2009	2010
İhracat	969.38	1,217.79	1,428.66	1,201.79	1,578.27
İthalat	791.80	956.23	1,131.62	1,004.17	1,396.20

Kaynak: http://www.sbb.gov.tr sitesindeki verilerden derlenmiştir. (Erişim: Nisan 2019)

Çin'in ABD hazine kâğıtlarına yönlendirdiği tasarruf fazlası, ABD açısından önemli bir gelir kaynağı olmuştur. Ülkenin sahip olduğu hazine kâğıtları, 2002 yılında 118 milyar dolar seviyesinde iken, 2008 yılında 727.4 milyar dolar seviyesine ulaşarak, % 513 oranında rekor bir artış gerçekleştirmiştir. Çin'i dünya devi yapan ihracat odaklı büyüme modeli ABD'nin dış ticaretinde yaşanan daralmayla birlikte hız kesmiş; nihayetinde de, grafik 11'den de anlaşılacağı üzere, 2009 yılına gelindiğinde iki basamaklı büyüme serüveni sona ermiştir. Kriz sürecinde, ülkenin sanayi üretim hızı % 11.4 seviyesine kadar gerilemiştir (Schearf, 2008:1). Dolayısıyla, küresel krizin Çin Ekonomisi üzerindeki en büyük etkisi, ihracata dayalı büyüme modeli üzerinde olmuştur.

Grafik 12: Çin; Doğrudan Yabancı Yatırımlar (2006-2010)

Kaynak: http://www.sbb.gov.tr sitesindeki verilerden derlenmiştir. (Erişim: Nisan 2019)

Grafik 12'de, Çin'in 2006 – 2010 arası dönemine ait Doğrudan Yabancı Yatırım (DYY) miktarlarına yer verilmiştir. Doğrudan Yabancı Yatırımlar, Çin Ekonomisi ve ihracatı açısından hayati öneme sahiptir. Kriz döneminde ülke ekonomisinin temel sürükleyici gücü olan ve doğrudan yabancı yatırımlara dayan ihracat miktarında; küresel düzeyde oluşan talep düşüklüğü ve dış ticarette Çin mallarına uygulanan korumacılık politikaları nedeniyle daralmalar görülmüştür. Yine bu dönemde ülkenin cari fazlası geçmiş yıllara göre azaldığı gibi, Doğrudan Yabancı Yatırım girişleri de, Kasım 2008 - Şubat 2009 arası dönemde, % 15.8 seviyesinde düşmüştür (Morrison, 2009:3).

Çin Hükümeti krize karşı farklı mali politikalar uygulamış; tüketimi artırmak adına pek çok sektörü destekleyerek, sisteme sermaye enjekte etmiş; nihayetinde de 2008, 2009 ve 2010 yıllarında sırasıyla GSYİH'sının % 0.4, % 3.1 ve % 2.7'lik kısmını mali teşvik paketlerine ayıracağını duyurmuştur. Maliye politikalarına ek olarak Çin Merkez Bankası tarafından banka kredileri 7.3 trilyon Renminbi (RMB) artırılmıştır (Yongding, 2009:10). Diğer yandan faiz oranları düşürülmüş ve ticari bankalara borç verme limitleri kaldırılmıştır. 2008 Ağustos ayında 7.2 olan borç verme oranı, 2008 Kasım ayına gelindiğinde 5.3 seviyesine düşürülmüş, zorunlu rezerv oranları da % 16.5 seviyesinden % 16 seviyesine çekilmiştir. Diğer yandan, Çin Merkez Bankası, para arzını 2009'da ortalama % 17 seviyesinde arttırmıştır (Mu ve Seng, 2009:12).

2.8. Krizin Güney Afrika Ekonomisine Etkileri

Güney Afrika; 1994 seçimleri sonrasında ekonomik anlamda önemli reformları hayata geçirmiş; başlangıçtaki olumsuzluklara rağmen, zamanla finansal durumunu iyileştirmeye yönelik önemli mesafeler kat etmiştir. 1996 Anayasasından evvelki süreç, G. Afrika açısından oldukça zayıf ve parçalı bir mali yapıyı barındırıyordu. Denetim ve gözetim konularındaki yetersizlik etkinsizliğe yol açıyor, bütçe yapısı da merkezi ve yerel düzeyde parçalı bir görünüm sergiliyordu. G. Afrika Hükümeti, güçlü bir mali yapı oluşturulmasını engelleyen bu sorunları, sürdürülebilirliği olan, büyük çaplı mali uyum programlarıyla aşmaya çalışmıştır (Ajam ve Aron, 2007:1-2). Bu programlar; şeffaflığı arttırmak, idareler arası ilişkileri anayasal temellere oturtmak, mali verilerin kalitesini yükseltmek, etkinliği artırabilmek adına idarelerce sunulan hizmetleri birleştirmek, bütçenin planlama ve kontrol sürecini oluşturmak gibi uygulamaları içermekteydi.

Güney Afrika Anayasası temelde üç değişim ortaya çıkarmıştır. Bunlar; bütçe ve finansal yönetim alanında reform, Adem-i Merkeziyetçi bir yapı ve sosyoekonomik hakların yeterliliğidir. Diğer yandan Anayasa; muhasebe işlemlerinin icrasını sağlayarak, harcamalarda şeffaflık oluşturmak adına, Ulusal Hazine'nin kurulmasını da öngörmüştür. Böylelikle, hizmet sunumlarına yönelik işlemlerin uygun, etkin, şeffaf, eşit ve rekabetçi olması amaçlanmıştır. Diğer yandan, il yönetimlerinin hizmet sunumu konusundaki sorumlulukları artırılmış, gelir toplama mekanizması da daha çok merkezi olacak biçimde devam ettirilmiştir. Gelir Vergisi, Kurumlar Vergisi, KDV gibi pek çok vergi merkezi yönetimin sorumluluğuna verilmiş; toplanan kaynakların yönetimler arasında uygun biçimde dağıtılmasını sağlamak adına, finansal bir komisyon oluşturulmuştur. Öte yandan, belediyelere ve il yönetimlerine borçlanma hususunda kısıtlamalar getirilmiştir. Bu düzenlemelerle mali yönetişim güçlendirilirken, hali hazırda iyi bir mali yönetişim idealine sahip olmayan ülkede bu anlayış daha da sağlamlaştırılmıştır (Ajam ve Aron, 2007:3-4).

Mali yönetişim konusundaki düzenlemeler zamanla etkisini göstermiş, böylelikle daha kaliteli mali verilere daha hızlı ulaşılır olmuştur. Hükümetin 1994 yılında bütçe açığında azalmaya gidileceği yönündeki açıklamasıyla birlikte uygulanan politikalar sayesinde bütçe açığı azalmış, bütçe açığını azaltma yönündeki politikalar sonraki yıllarda da devam ettirilmiştir (Ajam ve Aron, 2007:8). Tüm bu uygulamalar neticesinde ülkede, 1999 - 2007 yılları arasında sürdürülebilir özelliği olan, kayda değer büyüme oranları görülmüş, nihayetinde de bütçe açığı ve cari açık kontrol altına alınmıştır (Padayachee, 2010:3).

Ticari ve finansal kanalları aracılığıyla, küresel ekonomi ile daima entegre durumda olan Güney Afrika, tarihi anlamda da küresel piyasaların önemli bir aktörü olmuştur. Öyle ki ekonomisi bazı gelişmiş ülkelerden bile daha dışa açık bir duruma gelmiştir (Mboweni, 2009:2; Padayachee, 2010:2). Dolayısıyla, ülkenin Küresel Krizden etkilenmesi de son derece olağan bir durum olarak karşılanmaktadır.

Güney Afrika Ekonomisi, krizin başlangıcında olumsuzluk sinyalleri verse de, bu olumsuzluk gelişmiş ekonomilere nazaran sınırlı olmuştur. Dış borcunun düşük olmasının yanında, uygun para ve maliye politikalarının uygulanması, diğer yandan esnek döviz kuru uygulamalarının da sürdürülüyor olması, ülke için adeta küresel fırtınaya karşı bir tampon görevi yapmıştır. Dolayısıyla, kriz sürecinde ülkenin ekonomik büyümesi yavaşlamış olsa da, ciddi anlamda bir daralma yaşanmamıştır. Özellikle emtia "altın" fiyatlarında ve dış talepte yaşanan düşüş nedeniyle çeşitli sektörler baskı altında kalmış; ancak uygun konjoktür karşıtı (dengeleyici) maliye politikaları ve büyük çaplı altyapı yatırım programları baskıları biraz da olsa azaltmıştır (Baxter, 2009:112).

Güney Afrika; krizden evvelki süreçte uygulamaya koyduğu sıkı maliye politikalarıyla yüksek hızlarda büyüyebilmiş, öte yandan düşük bütçe açığının yanı sıra, düşük borç/GSYH oranı ile de krize karşı direnç gösterebilmiştir. Yani, kriz öncesi dönemde uygulanan ihtiyatlı makroekonomik politikaların yanı sıra, bölge ülkelerinin büyüme performanslarına bağlı oluşan pozitif dışsallık; orta gelir grubunda yer alan ve düşük seviyelerde büyüyebilen Güney Afrika'nın, krize karşı direnç göstermesini sağlamıştır (Lipton, 2013).

Tablo 13: G. Afrika Ekonomisi Temel Göstergeler (2006-2010)

Yıllar	***2006***	***2007***	***2008***	***2009***	***2010***
Reel GSYİH Artış Oranı (%)	5,6	5,5	3,6	-1,5	2,9
Toplam Dış Borç Stoku (Milyar $)	35,5	43,6	42,6	42,5	45,2
TÜFE Artış Oranı (%)	4,7	7,1	11,5	7,1	4,3
İhracat Artış Hızı (%)	12,69	19,96	21,28	-26,02	30,68
İthalat Artış Hızı (%)	25,35	13,64	14,68	-27,14	27,24
İşsizlik Oranı (%)	25,5	22,2	22,9	23,9	24,0

Kaynak: http://www.sbb.gov.tr sitesindeki verilerden derlenmiştir. (Erişim: Nisan 2019)

Aralık 2010 tarihinde BRIC Grubuna dahil edilen Güney Afrika için krizin etkileri sınırlı düzeyde kalmıştır. Çünkü G. Afrika bütçe fazlası verebilen bir ülke olarak, krizden önceki dönemde güçlü bir mali yapıya sahipti. Diğer yandan, kriz sonrası dönemlerde de uygun yatırım iklimini oluşturarak büyümenin yanında istihdama da katkı sağlamak adına, ihtiyatlı makroekonomik politikalar uygulanmaya çalışılmıştır. Bu politikalarla, büyüme ve istihdamın gerektirdiği reformları hayata geçirmek için, daha kapsamlı bir mali sistemin uygulanması amaçlanmıştır.

Tablo 13'te de görüldüğü üzere; krizden evvelki iki yıllık dönemde % 5'in üzerinde büyüyen G. Afrika, 2008 yılına gelindiğinde 2 puanlık bir düşüşle, % 3,6 seviyesinde büyüyebilmiştir. 2009 yılında ise daha kötü bir performans sergileyen ekonomisi % 1,5 oranında küçülmüştür. Küresel kriz sürecinde işsizlik ve yatırımlar konusunda kayda değer bir değişim göstermeyen Güney Afrika, dış ticaret verilerinde ise olumsuzluk sinyalleri vermiştir. Şöyle ki; krizin derinden hissedildiği 2009'da ihracat artış hızı bir önceki yıla göre % 47, ithalat artış hızı ise % 42 oranında düşmüştür.

2.9. Krizin Türkiye Ekonomisine Etkileri

Türkiye Ekonomisi 2008 Küresel Krizinden evvelki son on yıllık dönemde; 1999, 2000 ve 2001 krizleri olmak üzere üç önemli kriz yaşamıştır. Bu krizlerin üçünde her ne kadar ekonomiyi normalleştirme adına IMF ile stand-by anlaşmaları çerçevesinde istikrar programları uygulanmış olsa da, arzu edilen başarı sağlanamamıştır. Bunun en temel nedeni ise, istikrar programlarının sürekli ve bütüncül olarak uygulanamayışıdır (Eğilmez ve Kumcu, 2001: 89).

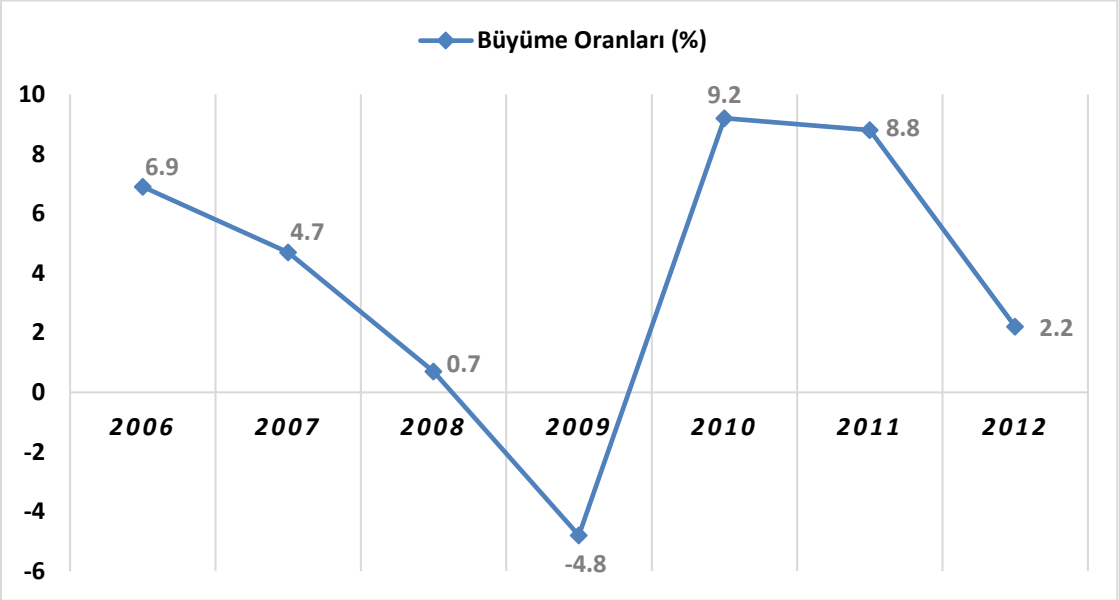
2008 Krizi; Türkiye Ekonomisi üzerindeki etkilerini hem finansal piyasalarda hem de reel piyasalarda göstermiştir. Türkiye Ekonomisi Cumhuriyetin kuruluş yıllarından itibaren yaşamış olduğu krizlerden bazıları ekonominin iyi yönetilememesinden dolayı iç kaynaklı oluşurken, bazıları da dış ülkelerde oluşan krizlerden kaynaklanmıştır. 2000 ve 2001 krizleri iç kaynaklı krizler olarak ortaya çıkarken, 1929 ve 1999 krizleri ise dış kaynaklı krizler olarak ortaya çıkmıştır.

Dünya finans piyasalarında 2001 yılı sonrasında ortaya çıkan likidite bolluğundan, yüksek faiz imkânları sunan Türkiye ekonomisi de faydalanmıştır. Diğer yandan bu likidite bolluğu, 2008 Küresel Kriziyle birlikte son bulmuştur. 2008 Krizi her ne kadar Türkiye Ekonomisinden kaynaklanan bir kriz olmasa da, tüm dünya ülkeleriyle birlikte Türkiye de

bu krizden etkilemiştir. Kriz sürecinde uluslararası piyasalardan temin edilen fonların önemli düzeyde azalması ile birlikte, dış borçlanma maliyetlerinin ve imkânlarının da zorlaşması, tasarruf açığına bağlı dış kaynak ihtiyacı yüksek olan Türkiye'yi zor durumda bırakmıştır. Diğer yandan Türkiye'nin en büyük ticaret ortağı konumunda olan Avrupa Ülkelerinin de küresel krizle birlikte yaşadığı ekonomik durgunluk, Türkiye'nin ihracat rakamları ile birlikte, ekonomisinin de daralmasına neden olmuştur (Selçuk ve Yılmaz, 2008: 347).

2008 Küresel Kriziyle birlikte hissedilen belirsizlik ortamı, küresel düzeyde sıkılaşan finansal koşullarla birlikte, Türkiye'nin yatırım ve tüketim harcamalarını da azaltmış, diğer yandan artan tasarruf eğilimlerinin de etkisiyle iç talepte daralmalara neden olmuştur. Küresel ekonomide yaşanan bu sorunlar, 2008 yılının ikinci çeyreğinden itibaren Türkiye'nin büyüme oranlarını düşürmüş, 2008-2009 arası dönemde, ekonomik faaliyetlerde gerilemeler yaşanmasına sebep olmuştur.

Grafik 13: Türkiye; GSYİH Büyüme Oranları (2006-2012)

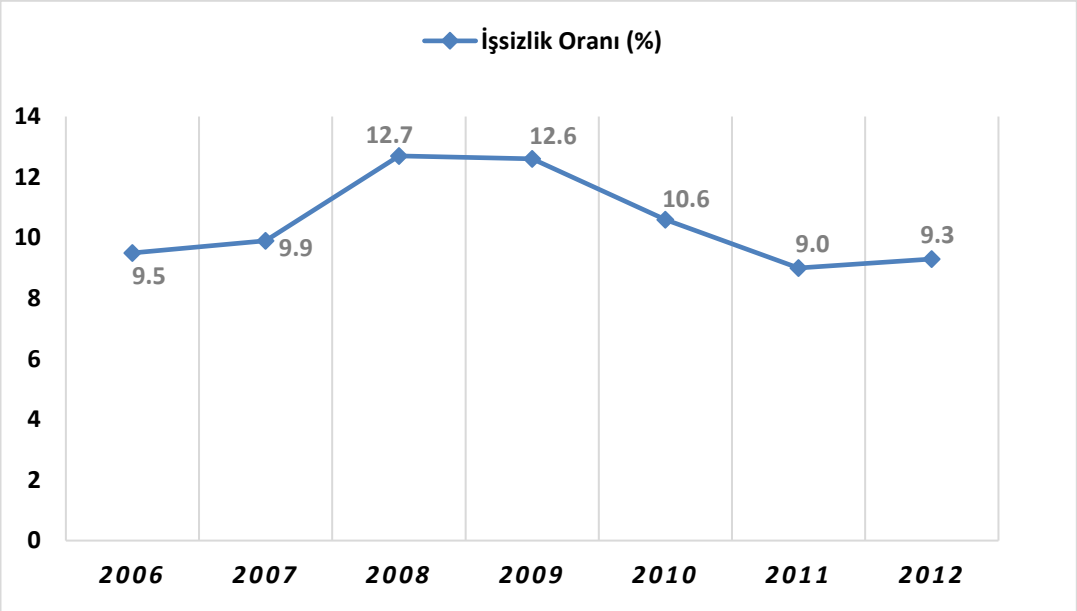

Kaynak: http://www.mahfiegilmez.com/ sitesindeki verilerden derlenmiştir. (Erişim: Nisan 2019)

Türkiye Ekonomisinde 2008'in son çeyreğiyle takip eden süreçte yaşanan ve grafik 13'de de yer verilen - 4,8 seviyesindeki daralma, temelde; ihracat odaklı üretim yapan sanayi sektöründe yaşanan küçülmeyle ilgilidir. Bu küçülme; tarım dışı istihdam oranlarındaki bozulmayı hızlandırmış, nihayetinde de iş gücüne katılım oranındaki artışın da etkisiyle, işsizlik oranlarında tarihi bir yükselişi beraberinde getirmiştir. Özellikle 2008'in 3. ve 4. çeyreğiyle 2009'un ilk çeyreğinde, iktisadi faaliyetlerdeki yavaşlamanın da derinleşmesi ile birlikte, işgücü piyasasına yönelik olumsuz çizginin kötüleşerek devam ettiği, nihayetinde

de işsizlik oranlarında sert artışların yaşandığı görülmüştür. Şöyle ki; ülkedeki işsizlik oranı, ilk çeyrek itibariyle yıllık bazda % 4.2 seviyesinde yükselerek, % 16.1 seviyesini görmüştür. İşsizlik oranında yaşanan bu artışın 1.8 puanlık kısmı istihdam oranındaki gerilemeden, 2.4 puanlık kısmı ise işgücüne katılım oranındaki artıştan kaynaklanmıştır (TCMB, 2009c).

Grafik 14: Türkiye; İşsizlik Oranları (2006-2012)

Kaynak: http://www.mahfiegilmez.com/ sitesindeki verilerden derlenmiştir. (Erişim: Nisan 2019)

Grafik 14'te, 2006 yılında % 9.5 seviyelerinde olan işsizlik oranının, 2008'de sert bir yükselişle, % 12.7 seviyelerine kadar çıktığı görülmektedir. Küresel sorunlarla birlikte ortaya çıkan talep belirsizliği, üretim faaliyetlerine ilişkin konularda, firmaları daha da ihtiyatlı davranmaya sevk etmektedir. Kapasite kullanım oranlarındaki düşük seviyelerle birlikte, yatırım eğilimindeki zayıf seyrin de etkisiyle, 2009 yılı itibariyle Türkiye'nin istihdam koşullarında bir iyileşme görülmemiştir (TCMB, 2009d).

Türkiye'deki işgücü piyasasında yaşanan olumsuzluklar, toplam ücret gelirleri üzerinde de aşağı yönlü bir baskı oluşturmuştur. Veriler, tarım dışı sektörlere ilişkin yavaşlamanın 2009 yılının ilk çeyreğinde daha da derinleştiğine işaret etmektedir. Kriz sürecindeki işsizlik artışının nedenleri incelendiğinde; işgücüne katılım eğilimindeki yükselişin bu artışta sınırlı bir rol oynadığı, buna karşılık erkek nüfustaki istihdam kaybının temel belirleyici unsur olduğu anlaşılmaktadır. İşsizliğin piyasaya etkileri talep ve maliyet yönlü etkiler olmak üzere iki şekilde karşımıza çıkmaktadır. Kriz sürecinde Türkiye'de görülen işsizlik artışı, ekonomideki toplam ücret ödemelerini baskılayarak, yurt içi talepte daralmalara neden olmuştur. İşsizliğin ülke ekonomisi üzerindeki talep yönlü etkisi bu şekilde hissedilirken,

Maliyet Yönlü Etkisi ise; toplam talepteki sert düşüşle birlikte, iktisadi faaliyetlerin gerilemesi, firmaların kaynak kullanımına ilişkin etkinliklerinin sınırlanması ve verimliliğin düşmesi biçiminde kendini göstermiştir. Toplam talebin uzun bir süre düşük seviyelerde kalması, işgücü talebi ve ücretlerinde aşağı yönlü bir uyarlamayı gerekli kılmıştır (TCMB, 2009b).

Tablo 14: Türkiye Ekonomisi Temel Göstergeler (2006-2010)

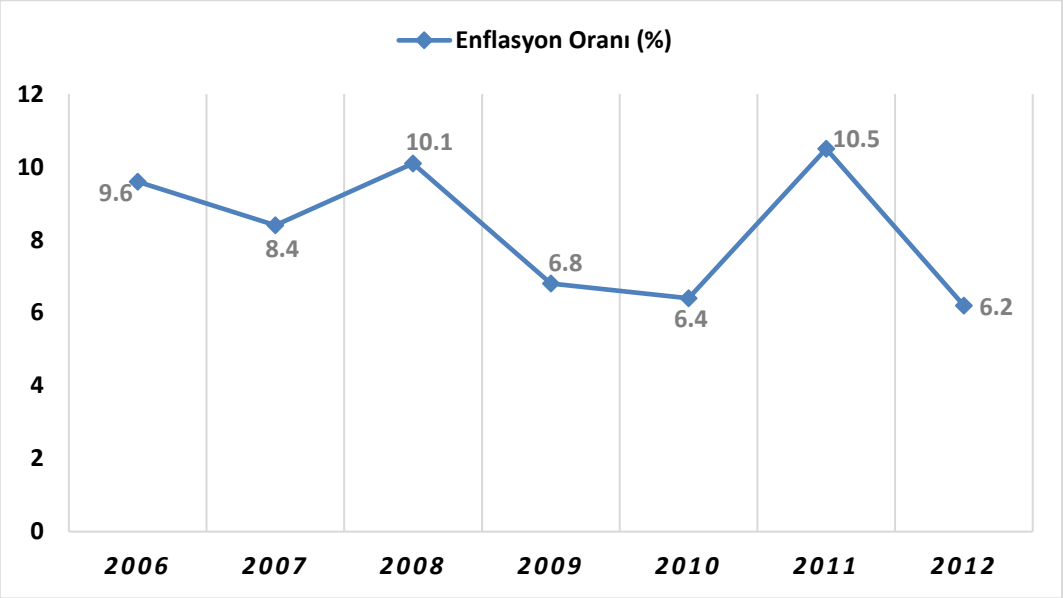
Yıllar	2006	2007	2008	2009	2010
Reel GSYİH Artış Oranı (%)	6,9	4,7	0,7	-4,8	9,2
Toplam Dış Borç Stoku (Milyar $)	207,8	249,6	280,4	268,8	290,0
TÜFE Artış Oranı (%)	9,6	8,8	10,4	6,3	8,6
İhracat Artış Hızı (%)	16,41	25,41	23,08	-22,64	11,49
İthalat Artış Hızı (%)	19,53	21,84	18,76	-30,22	31,66

Kaynak: http://www.sbb.gov.tr sitesindeki verilerden derlenmiştir. (Erişim: Nisan 2019)

2008'in son çeyreğiyle 2009'un ilk çeyreği arasında yaşanan ekonomik durgunluğun küresel ekonomiye yayılması ve emtia fiyatlarında yaşanan uluslararası gerilemeler, küresel enflasyonda belirgin bir düşüşe neden olmuştur. Bu süreçte, gelişmiş ekonomilerin tüketici fiyat enflasyonunda yaşanan düşüş daha belirgin olurken, gelişen ekonomilerin enflasyon oranlarında da sert düşüşler olmuştur. Dolayısıyla, Türkiye'nin kriz sürecinde karşılaştığı enflasyon değişimlerini, mevcut küresel iş çevrimi kapsamında değerlendirmek gerekmektedir.

Tablo 14'deki verilerden de anlaşılacağı üzere, Türkiye'de 2007 yılında % 8.8 olan Tüketici Fiyat Endeksi (TÜFE); 2008'de % 10.4 seviyesine ulaşarak, yılsonu hedefleri doğrultusunda oluşturulan belirsizlik aralığının da üst sınırını aşmıştır. 2009'un 2. çeyreğinde TÜFE Artış Oranı, ilk çeyreğe kıyasla, 2.16 puanlık bir düşüşle % 0.77 olmuş, yıllık bazda ise % 6.30 seviyesine düşmüştür. 2009'un 2. Çeyreği itibariyle, gıda grubu hariç tüm ana gruplarda, yıllık bazda düşüşler yaşanmıştır. Enflasyon oranlarında görülen sert düşüşlerde; talep koşullarında yaşanan hızlı daralma, emtia (mal) fiyatlarında oluşan gerilemeler ve mali tedbirler kapsamında uygulanan geçici vergi indirimleri etkili olmuştur (Yılmaz, 2009c) .

Grafik 15: Türkiye; Enflasyon Oranları (2006-2012)

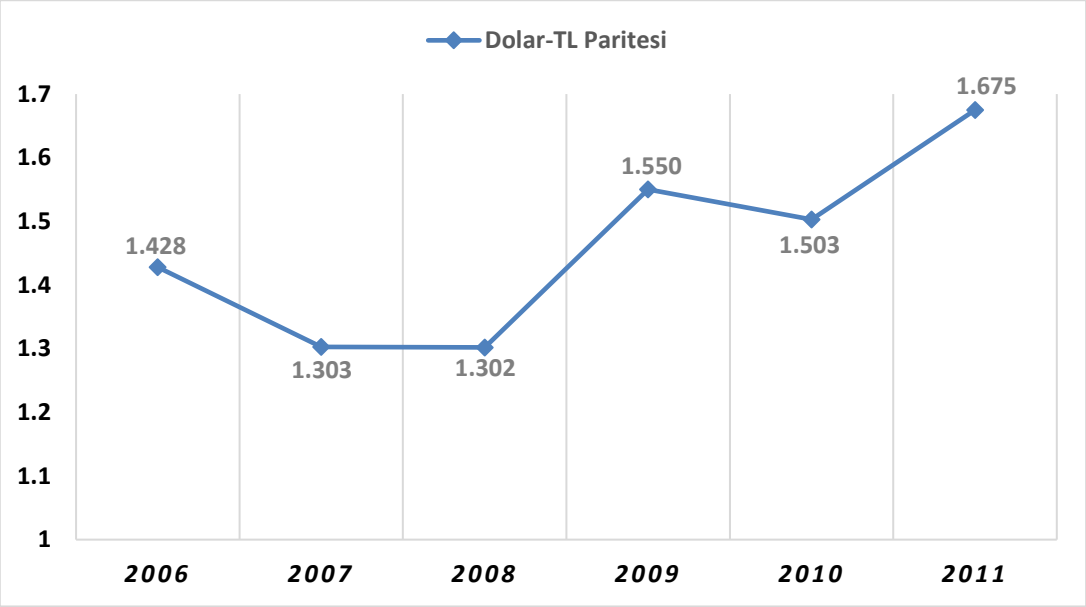

Kaynak: http://www.mahfiegilmez.com/ sitesindeki verilerden derlenmiştir. (Erişim: Nisan 2019)

Ülkedeki maliyet yönlü etkilerin olumlu hale gelmesiyle birlikte, grafik 15'te görüldüğü gibi, enflasyonda aşağı yönde bir eğilim oluşmuş, 2008'de 10,1 olan enflasyon, 2010'da 6.4 seviyesine kadar düşmüştür. Tüketici enflasyonunun maliyet yönlü etkilerini değerlendirebilmek için önemli olan Üretici Fiyatları Endeksi (ÜFE) Yıllık Değişimi; 2007 yılında % 5.94 iken, 2008'in son çeyreğine gelindiğinde % 8.11 seviyesine ulaşmıştır. 2008'in ilk yarısında, küresel emtia piyasalarındaki gelişmelere paralel biçimde yüksek oranda artış gösteren (ÜFE), yılın ikinci yarısından itibaren düşmeye başlamıştır. Bu düşüşün, ana metal sanayi ürünleri ile petrol ürünleri fiyatındaki düşüşle ilgili olduğu düşünülmektedir. Devam eden süreçte 2009'un ilk çeyreği itibariyle (ÜFE) artış oranındaki gerileme devam etmiş, Nisan ayı itibariyle de % - 0.35 seviyeleri görülmüştür (TCMB, 2009a).

Küresel Krizin başlangıcından itibaren yaşanan süreçte, küresel risk algılamalarında oluşan iyileşmeyle birlikte, gelişen ekonomilerin para birimleri de değer kazanmaya başlamıştır. Bu dönemde değer değişimleri bakımından, Türk Lirasının diğer gelişmekte olan ülke para birimleriyle paralel bir seyir izlediği görülmüştür. Küresel risk iştahına en duyarlı para birimlerinden biri olmasının yanı sıra, tarihsel anlamda da en fazla oynaklığı bulunan para birimlerinden olan Türk Lirasına ilişkin oynaklık, 2009 yılının ikinci çeyreğinde de devam etmiştir.

Grafik 16: Dolar - Türk Lirası Kuru (2006-2011)

Kaynak: http://www.sbb.gov.tr sitesindeki verilerden derlenmiştir. (Erişim: Nisan 2019)

Grafik 16'da, 2008 yılı itibariyle 1.3 TL civarında olan dolar kurunun, 2009 yılında ani bir yükselişle 1.5 TL seviyelerinin üzerine çıktığı görülmektedir. Öte yandan, kriz sürecinin tamamında olduğu gibi, 2009'un ikinci çeyreğinde de politika faizlerinde yüksek oranlarda indirim yapan gelişmekte olan ülke ekonomilerinde; yerli para birimlerine ilişkin performansların daha olumlu bir seyir izlediği görülmüştür (TCMB, 2009c).

Türkiye'de 2002 yılından itibaren uygulamaya konulan Kamu Maliye Politikaları; milli gelire oranla borç stokunu azaltıp, mali baskınlığı ortadan kaldırmak suretiyle, para politikalarına ilişkin etkinliği arttırmayı amaçlamıştır. Bu süreçte toplam kamu faiz dışı fazla (FDF) hedefi, maliye politikasına ilişkin en temel parametre olarak ön plana çıkmıştır. İstikrar programlarının kararlı biçimde uygulanması ve mali disiplinin de sürdürülmesiyle birlikte, 2001 krizinden sonraki süreçte bütçe açıkları belirgin biçimde azaltılmıştır (Yılmaz, 2009b).

Küresel ekonomide yaşanan dengesizlikle birlikte 2007 yılı itibariyle, Türkiye'nin bütçe açıklarında yeniden artış yönünde bir eğilimin oluştuğu görülmektedir. 2008 yılında, merkezi yönetim bütçe gelirlerinde % 9.7, faiz dışı harcamalarda ise % 12.9 oranında artışlar yaşanmıştır. Toplam harcamalardaki artış % 10.7 seviyesinde gerçekleşirken, gelirlerin harcamaları karşılama oranı ise, bir önceki yıla göre, % 0.9 oranında düşmüştür. 2009 yılının ilk dört ayında, bir önceki yılın aynı dönemine göre, harcamalarda % 24.5 oranında artış yaşanırken, gelirlerde ise sadece % 4 seviyesinde artış yaşanmıştır. (Yılmaz, 2009b).

Harcamalarda oluşan artışın gelirlerdeki artışın çok üzerinde olması sebebiyle, gelirlerin harcamaları karşılama oranı yaklaşık % 77 düzeyinde olmuştur. Diğer yandan, yüksek seviyeli faiz dışı fazla hedeflerine büyük ölçüde ulaşılmış; kamu net borç stokunun GSYİH'ya oranı hızla düşürülmüş, nihayetinde de 2008 sonu itibariyle % 28.2 seviyesine çekilmiştir. Bu düşüşte; Türkiye'nin 2008 yılı GSYİH rakamında yaşanan artış oranının, kamu net borç stokunda yaşanan artış oranından daha yüksek olması etkili olmuştur (TCMB, 2009a).

Tablo 15: Yıllar İtibariyle Türkiye'nin Bütçe Görünümü (2006-2011)

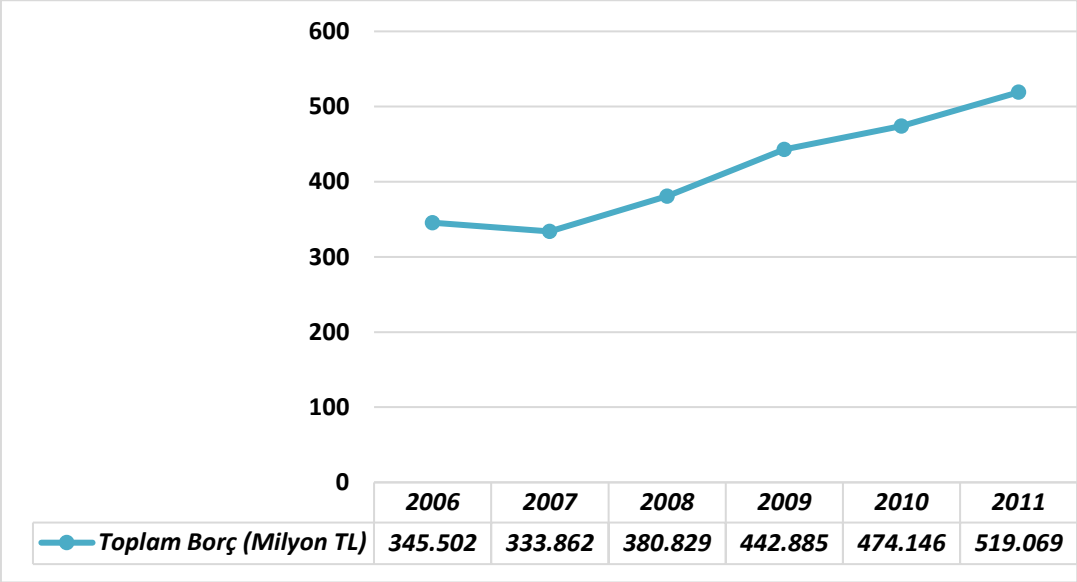
YILLAR	***2006***	***2007***	***2008***	***2009***	***2010***	***2011***
Bütçe Giderleri (Milyar TL)	178,126	204,068	227,031	268,219	294,359	314,607
Bütçe Gelirleri (Milyar TL)	173,483	190,360	209,598	215,458	254,277	296,824
Bütçe Açığı (Milyar TL)	4,643	13,708	17,432	52,761	40,081	17,783
Bütçe Açığı/GSYİH (%)	0,6	1,6	1,8	5,3	3,5	1,3

Kaynak: https://www.bumko.gov.tr/ sitesindeki verilerden derlenmiştir. (Erişim: Nisan 2019)

Tablo 15'te Türkiye'nin 2006 - 2011 yıllarına ait bütçe verileri yer almaktadır. Bu verilere göre; 2008 Krizinin Türkiye'deki bütçe uygulamalarına yönelik etkilerini en net biçimde görebilmek adına, Bütçe Açığı/GSYİH oranlarına bakmak yeterli olacaktır. Şöyle ki; 2006 yılında % 0.6 seviyesinde olan Bütçe Açığı/GSYİH oranı; 2007'de % 1.6 ve 2008'de %1.8 seviyesinde iken; küresel krizin en derin hissedildiği yıl olan 2009'a gelindiğinde ise ciddi bir artışla % 5.3 seviyesine ulaşmıştır.

Türkiye'de, orta vadeli süreçte mali disiplinin sürdürülmesi yönünde ortaya konulan taahhütlerin yanı sıra, yapısal reform sürecinin de güçlendirilmesi; gerek beklenti yönetiminin etkinleştirilmesi, gerekse para politikası kararlarına ilişkin olumlu etkilerin desteklenmesi açısından büyük önem arz etmektedir.

Grafik 17: Türkiye; Toplam Kamu Net Borç Stoku (2006-2011)

	2006	2007	2008	2009	2010	2011
Toplam Borç (Milyon TL)	345.502	333.862	380.829	442.885	474.146	519.069

Kaynak: https://www.bumko.gov.tr/ sitesindeki verilerden derlenmiştir. (Erişim: Nisan 2019)

Grafik 17; Türkiye'nin 2006-2011 arası dönemine ait Toplam Kamu Net Borç Stoku tutarlarını göstermektedir. Grafikteki dönemler baz alınacak olursa; krizden evvelki iki yıllık süreçte görülen en yüksek Kamu Borç Stokunun, 345,502 milyar TL ile 2006 yılına ait olduğu görülmektedir. Bu rakam, her ne kadar 2007 yılında 333,862 milyar TL seviyesine düşürülse de; 2009 yılına gelindiğinde tekrar yükselerek 442,885 milyar TL seviyesine kadar çıkmıştır.

Sonuç itibariyle, gelişmiş ekonomilerin finansal piyasalarında başlayıp, 2008 yılının son çeyreğinden itibaren tüm dünyayı etkileyecek biçimde genişleyen 2008 Küresel Finansal Krizi, 2009'un ilk çeyreği itibariyle reel ekonomiler üzerindeki etkilerini daha da artırmış, ikinci çeyreğinde de bu etkilerini devam ettirmiştir. Özellikle 2009'un ilk çeyreğini kapsayan dönem, küresel krizin olumsuz etkilerinin gelişmekte olan ülkelerde daha belirgin biçimde hissedilmeye başlandığı dönem olmuştur. Dolayısıyla bu dönem, bütün gelişmekte olan ülkelerde olduğu gibi, BRIC Ülkelerinde ve Türkiye de, farklı düzeylerde de olsa, krizin etkilerinin hissedildiği dönem olmuştur.

Başlangıçta finansal piyasalar üzerinde etkisini gösteren Küresel Kriz, zamanla reel piyasalara da yansımış, nihayetinde de büyüme oranları ve işsizlik gibi makroekonomik göstergelerde bozulmalara neden olmuştur. Dolayısıyla da Türkiye ile birlikte, bütün BRIC Ekonomileri bu bozulmalardan nasibini almış; bu ülkelerin iktisadi faaliyetlerinde oluşan yavaşlama, hızlı bir işsizlik artışını beraberinde getirmiş, finansal kesim üzerinde ciddi bir baskı unsuru oluşturmuştur.

III. BÖLÜM
2008 KÜRESEL FİNANSAL KRİZİNİN YANSIMALARI: BRIC ÜLKELERİ TÜRKİYE KARŞILAŞTIRMASI

Çalışmanın son bölümünde, Küresel Krizin BRIC Ülkeleri ile Türkiye üzerindeki yansımaları karşılaştırmalı olarak analiz edilmeye çalışılmıştır. Bu bağlamda, 2008 Krizinin BRIC Ülke Ekonomileri ve Türkiye Ekonomisi Üzerindeki Yansımaları; Reel Piyasalar Üzerindeki Yansımalar ve Finansal Piyasalar Üzerindeki Yansımlar olarak iki ayrı başlık altında incelenmiştir. Reel piyasalar üzerindeki yansımalar ise; reel sektöre ilişkin en temel göstergelerden olan büyüme, işsizlik, dış ticaret ve yabancı sermaye konuları olmak üzere üç alt başlık altında irdelenmiştir.

3.1. Krizin BRIC-T Ülkelerinin Reel Piyasaları Üzerine Yansımaları

2008 Küresel Finansal Krizi, BRIC Grubu Ülke Ekonomileri içerisinde hemen her sektörü etkilemiş, dolayısıyla bu etkiler finansal alanla sınırlı kalmamıştır. Kısa zaman diliminde çok geniş alanlara yayılarak, pek çok ülke ekonomisi üzerinde derin izler bırakan 2008 Krizinin etkileri; her ne kadar finansal sektörle başlamış olsa da, zamanla reel sektöre de yansımış, nihayetinde de büyüme, işsizlik, dış ticaret ve yabancı sermaye giriş ve çıkışları gibi alanlarda reel sektörü de etkilemiştir.

3.1.1. Büyüme ve İşsizlik Oranları Üzerine Yansımalar

Küresel Kriz, özellikle küresel alanda yeni örgütlenmelere neden olmuş, G-20 ülkelerinin G-8 ülkelerine rakip bir grup olarak ortaya çıkması gibi pek çok önemli değişimi de beraberinde getirmiştir. Bu değişim ve dönüşüm, özellikle de gelişmekte olan ekonomilerin daha etkin bir rol oynadığı çok kutuplu küresel ekonomik sisteme karşı bir gösterge olarak değerlendirilmektedir. Diğer yandan, bu değişim sürecinde, BRIC Grubuna dahil ülkelerin kritik bir öneme sahip olduğunu da belirtmekte fayda vardır (Radulescu vd., 2014:606).

BRIC Ülkeleri, tüm bu değişim ve gelişmeler üzerine 2006 yılı Haziran ayında düzenledikleri ilk grup toplantısında, küresel krizi ele almışlar ve yayımladıkları ortak bildiri ile; BRIC Ülkeleri başta olmak üzere gelişmekte olan ülkelere uluslararası arenada daha

fazla söz hakkı ve temsil yetkisi verilmesinin gerekli olduğu yönünde çağrıda bulunmuşlardır (Petropoulos, 2013:43).

Simon (2011:7) Küresel büyümede en önemli itici güç olarak BRIC Ülkelerini işaret ederken; bu söylemini BRIC Ülkelerinin ekonomik krizden daha az etkilenmeleri ve çok daha kısa sürelerde toparlanabilmeleri yeteneklerine dayandırmıştır. Diğer yandan Canela, Collazo ve Santiso (2006:2); BRIC Ülkelerinin son yıllarda OECD içerisindeki tüm ülkelerden daha hızlı bir büyüme performansı ortaya koyduğuna dikkat çekmektedir. Bu ülkeler her ne kadar krizlerden düşük seviyelerde etkilenip, kısa sürelerde toparlanabilme performansına sahip olsalar da, 2008 Krizinden göreceli de olsa farklı düzeylerde etkilenmişlerdir.

BRIC dörtlüsü içeresinde yer alan Brezilya; 2003 yılı ile 2008 yılı arasındaki beş yıllık dönemde yaklaşık olarak % 4 seviyesinde büyümüştür. Bu büyümenin sürdürülebilmesinde, ülkedeki brüt sabit yatırımlar ile ihracat rakamlarındaki artışın önemli bir yeri vardır. Brüt sabit sermaye yatırımlarının GSYİH'ya katkısı, 2004, 2005, 2006 ve 2007 yıllarında sırasıyla; % 9.1, - % 3.6, - % 10 ve % 13.4 seviyelerinde olmuştur.

Brezilya Merkez Bankasınca oluşturulan verilere göre, GSYİH ve yatırımlarda oluşan artışla birlikte, işsizlik oranları da azalmış, 2007 yılında % 9.2 olan işsizlik, 2008 yılında % 7.9 seviyesine kadar düşmüş, krizin en yoğun hissedildiği 2009 yılını ise, % 8.1 düzeyinde kapatmıştır. Ülkenin GSYİH'sı, bir önceki yıla göre, 2004'de % 5.7 seviyesinde artarken, bu artış 2005'de % 3.1, 2006'da % 3.9, 2007'de % 6 ve 2008'de % 5.1 düzeyinde olmuştur. Ülke GSYİH'sı Küresel Krizin etkilediği 2009 yılına gelindiğinde % 0.6 seviyesinde küçülmüştür. Brezilya Ekonomisinde 2007 ve 2008 yıllarının ilk çeyreğinde büyüme yaşanırken, son iki çeyrekte ise resesyon olmuştur.

Tablo 16: BRIC-T Ülkeleri İşsizlik Oranları (%, 2006-2010)

ÜLKELER	*YILLAR*				
	2006	***2007***	***2008***	***2009***	***2010***
Brezilya	10.0	9.3	7.9	8.1	6,7
Rusya	7.2	6.1	6.4	8.4	7,5
Hindistan	4,2	4,0	4,1	3,7	3,5
Çin	4.1	4.0	4.2	4.3	4,1
Türkiye	10,2	10,2	10.9	14,0	11,9

Kaynak: http://www.sbb.gov.tr - https://ycharts.com/ sitelerinden derlenmiştir. (Erişim: Nisan 2019)

BRIC Ülkelerinin bir başkası olan Rusya'da, Sovyetler birliğinin dağılması ve 1990'lı yıllarda yaşanan ekonomik kriz sonrasında iktidara gelen Putin Yönetimi, ekonomik istikrarın yeniden sağlanması yönünde önemli adımlar atmıştır. Rusya Ekonomisi; 1990–2008 yılları arasında ortalama % 7 seviyesinde büyümüştür. Küresel Kriz; 2009 yılının ilk çeyreği itibariyle Rusya'nın büyüme oranlarının düşmesine, dolayısıyla da işsizlik oranlarının artmasına neden olmuştur. Rusya Merkez Bankasınca oluşturulan verilere göre, 2009 yılında GSYİH % 7.8 oranında küçülmüştür. Tablo 16'dan da görüleceği üzere, 2007'de % 6.1 seviyesinde olan işsizlik, iki puanın üzerinde bir artışla, 2009'da % 8.4 seviyesine çıkmıştır. Diğer yandan ülkede küresel krizin en çok etkilediği sektörler inşaat sektörü ile birlikte imalat sektörü olmuştur.

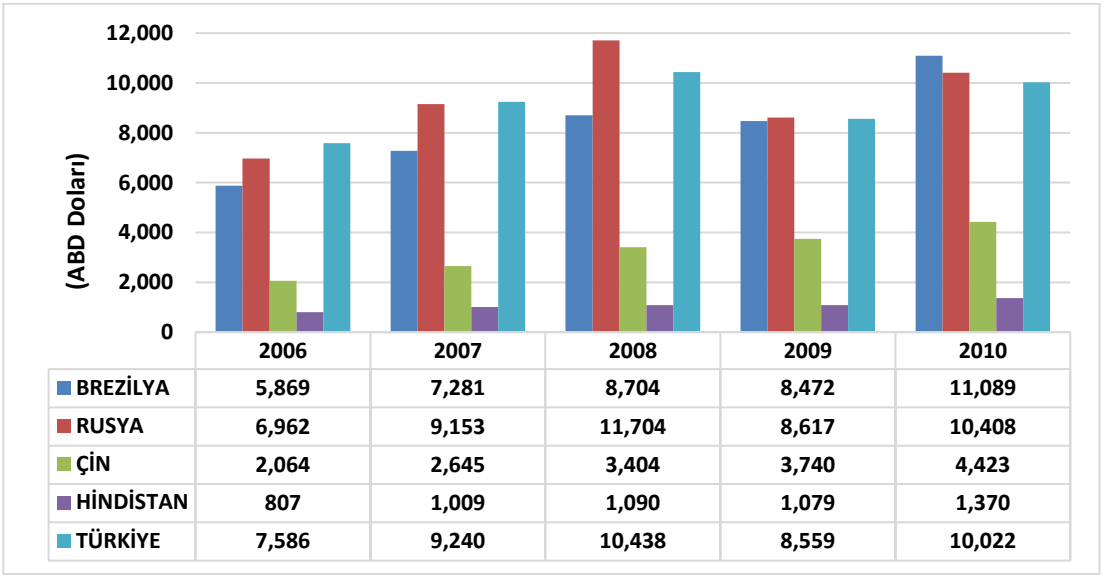
Hindistan; 1990'lı yıllarla birlikte yaşanan ekonomik kriz sonrasında sanayi, ticaret ve yatırım konularında önemli reformlar gerçekleştirmiştir. Bu reformlar; ekonomide liberalleşmenin yanı sıra, küresel piyasalarla entegrasyon amacı güden reformlar olmuştur. Bu dönem; hayata geçirilen reformların yanı sıra, uluslararası finans ve teknoloji hareketlerinin de kazanıldığı bir dönem olmuştur. Hindistan, 1990'lı yıllarda başlattığı liberalleşme anlayışı ile birlikte dışa açılmış, nihayetinde de 1990 - 2010 arası dönemde önemli bir istikrar yakalamıştır. Ayrıca bu dönem, yabancı yatırım teşviklerinin de etkisi ile, % 9 seviyesinde bir ekonomik büyümenin gerçekleştirildiği dönem olmuştur.

Hindistan'ın ekonomik büyümesi, temelde dış borçlanmaya dayanmaktadır. 2004 -2008 yılları arasındaki dört yıllık dönemde ülkenin dış borcu 133 milyar dolar seviyesinde iken;

2008 yılına gelindiğinde ise, 224.6 milyar dolar seviyesine kadar yükselmiştir (Viswanathan, 2010: 48).

Rakamlardan da anlaşılacağı üzere, Küresel Kriz, Hindistan Ekonomisinin ortaya koyduğu olumlu tablo ve hızlı büyümeyi negatif yönde etkileyerek, piyasalarda olumsuz bir hava oluşmasını sağlamıştır. Şöyle ki Hindistan; krizin etkilerini en yoğun hissettiği dönem olan 2008'in son çeyreğinde, son altı yıldaki en düşük ekonomik büyüme rakamlarını görmüştür. Bir yıl evvel % 9.8 seviyesinde büyüyen ülke ekonomisi, 2008'e gelindiğinde ancak % 6.1 seviyesinde büyüyebilmiştir. Hindistan her ne kadar büyüme oranlarında olumsuzluk yaşasa da, işsizlik konusunda bir olumsuzluk yaşamamış, 2007 yılında % 7.8 olan işsizlik, 2008'de % 7.2'ye, 2009'da ise % 6.8 seviyesine inmiştir.

Grafik 18: BRIC-T Ülkeleri; Kişi Başına Düşen Nominal GSYİH (2006–2010)

	2006	2007	2008	2009	2010
BREZİLYA	5,869	7,281	8,704	8,472	11,089
RUSYA	6,962	9,153	11,704	8,617	10,408
ÇİN	2,064	2,645	3,404	3,740	4,423
HİNDİSTAN	807	1,009	1,090	1,079	1,370
TÜRKİYE	7,586	9,240	10,438	8,559	10,022

Kaynak: http://www.sbb.gov.tr/ sitesindeki verilerden derlenmiştir. (Erişim: Nisan 2019)

Bir diğer BRIC Ülkesi olan Çin ise; hayata geçirdiği reformlarla birlikte hızla büyümüş, yatırım yelpazesini genişletmiş, nihayetinde de ucuz emek gücünün de etkisiyle dünya ticaretinde söz sahibi bir ülke konumuna gelmiştir. Bu süreçte Çin; 1.3 milyarlık nüfusunu önemli bir silah olarak kullanırken, toplumun Konfüçyüs Geleneklerine olan sıkı bağlılığı da devletin bu devasa nüfusu kontrol edebilme işini kolaylaştırmıştır. Öte yandan grafik 18'de de yer verilen, kişi başı gelirdeki artış oranı her ne kadar istikrarlı ve yüksek seviyelerde olsa da, bu gelir artışının nüfusa adil biçimde dağıtılabilmesi, Çin Hükümetinin uzun vadede çözmesi gereken önemli ve zor bir problemi olarak değerlendirilmektedir.

Yıllık ortalama % 10 seviyesinde büyüyen Çin'i dünya devleri arasına sokan ihracat eksenli büyüme modeli, ABD'nin dış ticaret rakamlarındaki daralmayla birlikte hız kesmiş, 2008'e

gelindiğinde ise, son beş yıllık süreçte yakaladığı iki basamaklı büyüme serüveni son bulmuştur. Kriz sonrası süreçte işsizlik oranlarında önemli bir artış yaşanmayan Çin'de; kriz öncesinde % 4 seviyesinde olan işsizlik, krizin ektilerini göstermeye başladığı 2008'de % 4.2, takip eden yıl ise sadece % 0.01 oranında bir artışla % 4.3 seviyesine yükselmiştir. Diğer yandan Çin'in sanayi üretim hızı da, krizle birlikte % 11.4 seviyesine düşmüştür (Schearf, 2008:1). Dolayısıyla, Küresel Krizin Çin Ekonomisine en büyük etkisi; GSYİH içerisinde % 30 – 40 oranında bir payı olan ve büyümesinin lokomotifi olan ihracat rakamları üzerinde olmuştur.

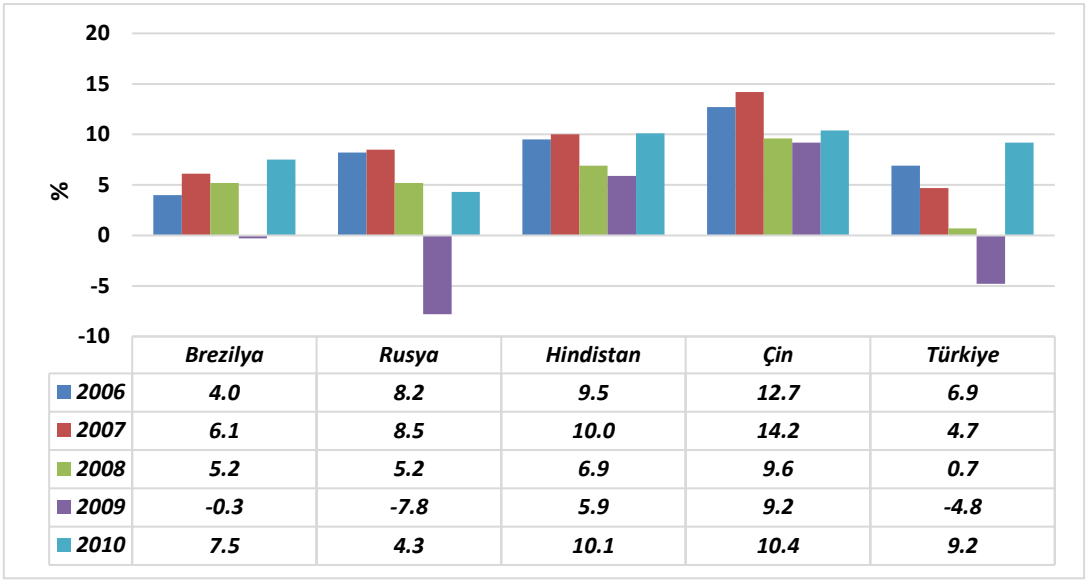
BRIC dörtlüsüne 2010 Aralık ayında Güney Afrika'nın da dahil olmasıyla BRICS beşlisi olarak anılmaya başlayan grupta yer alan, Güney Afrika; her ne kadar 2008 Küresel Krizinden olumsuz etkilenmiş olsa da, bu etki gelişmiş ülkelere nazaran sınırlı kalmıştır. Ülkenin düşük dış borcu, uyguladığı maliye ve para politikaları ile esnek döviz kuru, adeta küresel krize karşı bir tampon görevi görmüştür. Kriz sürecinde ülkedeki ekonomik büyüme yavaşlamış olsa da, ciddi anlamda bir durgunluk oluşmamıştır. Özellikle emtia (altın) fiyatlarındaki düşüş ve dış talepteki azalmayla birlikte bazı sektörler baskı altında kalmış olsa da; uygulanan maliye politikaları ve büyük altyapı yatırımları ile bu baskılar minimize edilmiştir (Baxter, 2009:112).

Güney Afrika; iyi maliye politikaları, güçlü yatırımları ve olumlu emtia fiyatları ile yüksek büyüme hızlarına ulaşırken; borçlarının ve bütçe açığının düşük olması sayesinde krize karşı direnebilmiştir. Ülkenin 2008 yılında % 21.28 seviyesinde olan ihracat artış hızı, 2009'a gelindiğine – 26.02 seviyesine inmiştir. İşsizlik oranlarında krizin kayda değer bir etkisin görülmediği ülkede; 2007'de % 23 olan işsizlik, 2008'de % 22.5 ve 2009'da % 23.7 seviyesinde gerçekleşmiştir.

Türkiye, 2008 krizinin etkilerini özellikle 2008'in ikinci yarısından itibaren hissetmeye başlamıştır. Türkiye Ekonomisinin durağanlaşmasında, dış kaynak temininde yaşanan problemlerle birlikte dış talepte oluşan düşüşler de etkili olmuştur. Dış kaynak temininde yaşanan zorluklar, fiziki yatırımlar başta olmak üzere bazı ekonomik faaliyetleri frenleyerek, büyüme oranlarını yavaşlatmıştır. Uluslararası Para Fonu'nun (IMF) yayımladığı "Dünyanın Ekonomik Görünümü" adlı raporda; Türkiye Ekonomisine yönelik olumsuz dış koşulların ve yüksek mal fiyatlarının, tüketim ve yatırım harcamalarında yaşanacak düşüşle birlikte, ülkedeki ekonomik büyümeyi de yavaşlatacağı beklentisi vurgulanmıştır (Selçuk ve Yılmaz, 2008: 348).

IMF Raporunda da vurgulandığı gibi, Küresel Krizin yol açtığı belirsizlik, bir yandan Türkiye'nin yatırım ve tüketim harcamalarında azalmalara neden olurken, diğer yandan da artan tasarruf eğilimleriyle birlikte iç talepte sert düşüşlere neden olmuştur. Küresel düzeyde artan sorunlarla birlikte, Türkiye'de 2008'in ikinci çeyreğinden itibaren GSYİH büyüme oranları belirgin biçimde yavaşlamıştır. Nihayetinde de, 2008'in son çeyreği ile 2009'un ilk çeyreği arasındaki dönemde ekonomik faaliyetlerde sert düşüşler yaşanmıştır. Özellikle de 2008'in üçüncü ve dördüncü çeyreği ile 2009'un ilk çeyreği arasında, iktisadi faaliyetlerdeki durağanlığın da derinleşmesiyle, işsizlik oranlarında ciddi artışlar yaşanmıştır. Ülkedeki işsizlik oranı, 2007 yılında % 10 seviyesinde iken, 2009 yılına gelindiğinde ise % 15 seviyelerini görmüştür.

Grafik 19: BRIC-T Ülkeleri; Reel GSYİH Büyüme Oranları (2006-2010)

	Brezilya	Rusya	Hindistan	Çin	Türkiye
2006	4.0	8.2	9.5	12.7	6.9
2007	6.1	8.5	10.0	14.2	4.7
2008	5.2	5.2	6.9	9.6	0.7
2009	-0.3	-7.8	5.9	9.2	-4.8
2010	7.5	4.3	10.1	10.4	9.2

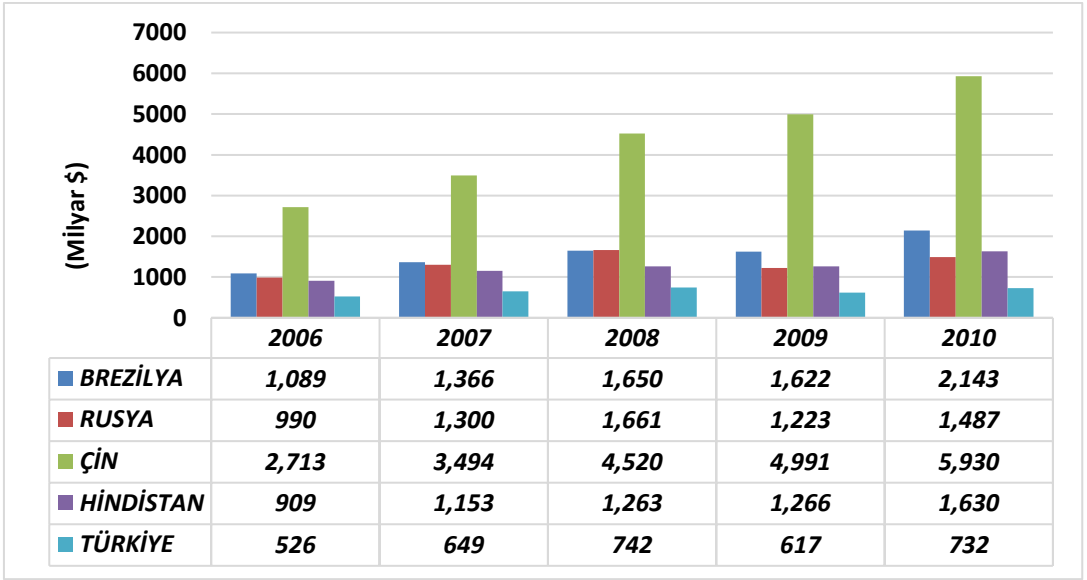
Kaynak: http://www.sbb.gov.tr/ sitesindeki verilerden derlenmiştir. (Erişim: Nisan 2019)

Yukarıdaki grafikte de görüldüğü üzere, 2008 ve 2009 yıllarında Türkiye Ekonomisi önemli ölçüde daralmıştır. 2006 yılında % 6.9, 2007 yılında % 4.7 olan Türkiye ekonomisindeki büyüme oranı, küresel krizin etkilediği 2008'de % 0.7 oranında gerçekleşmiştir. Krizin derinden etkilediği 2009'da ise, Türkiye Ekonomisi % 4.8 oranında küçülmüştür (TCMB, 2010b). Ülke GSYİH'sının dörtte birini oluşturan sanayi üretiminde, 2008'in ikinci çeyreğinden itibaren önemli düşüşler yaşanmış, bu durum küçülmenin tetikleyicisi olmuştur. Ülkedeki sanayi üretim endeksi Ocak 2008'de 104.2 seviyesinde iken, krizin en ağır hissedildiği dönem olan Şubat 2009'da 84.6'ya kadar düşmüştür. Sanayideki en temel göstergelerden olan imalat sanayi kapasite kullanım oranında da benzer bir durum yaşanmış, 2008'in ikinci çeyreğinden itibaren sert düşüşler meydana gelmiştir. Ocak 2008'de % 80.3

seviyesinde olan imalat sanayi kapasite kullanım oranı, Ocak 2009'a gelindiğinde % 63.8 seviyesine kadar düşmüştür. Mayıs 2009 itibariyle imalat sanayi kapasite kullanım oranları % 70.4'e yükselerek, son 6 ayın zirvesine çıkmıştır (TCMB, 2010b). Bu iyileşmede, KDV ve ÖTV indirimlerini içeren 6. kriz paketinin de etkili olduğu düşünülmektedir (Alptekin, 2009b: 9).

Özetle; gelişmiş ülke ekonomilerinde başlayarak, 2008 yılının son çeyreğinden itibaren tüm dünyayı etkileyecek düzeyde genişleyen Küresel Krizin; 2009 yılının ilk çeyreğinde reel ekonomiler üzerinde derin etkiler bıraktığı, yıl ortasına kadar da bu etkilerini devam ettirdiği görülmüştür. 2009'un ilk çeyreği, özellikle de gelişmekte olan ülkelerde krizin etkilerinin en yoğun hissedildiği dönem olmuştur. Bu dönemde, gelişmiş ülkelerce alınan ekonomik tedbirler küresel ölçekte bir iyileşme sağlayamamıştır. İktisadi faaliyetlerde küresel ölçekte bir yavaşlamayı da beraberinde getiren bu dönem, Grafik 19 ve 20'den de anlaşılacağı üzere, BRIC Ülke Ekonomileri ve Türkiye'nin büyüme oranlarıyla birlikte GSYİH Rakamlarını da olumsuz yönde etkilemiştir.

Grafik 20: BRIC-T Ülkeleri; GSYİH Rakamları (Cari Fiyatlarla, 2006-2010)

	2006	2007	2008	2009	2010
BREZİLYA	1,089	1,366	1,650	1,622	2,143
RUSYA	990	1,300	1,661	1,223	1,487
ÇİN	2,713	3,494	4,520	4,991	5,930
HİNDİSTAN	909	1,153	1,263	1,266	1,630
TÜRKİYE	526	649	742	617	732

Kaynak: http://www.sbb.gov.tr/ sitesindeki verilerden derlenmiştir. (Erişim: Nisan 2019)

3.1.2. Dış Ticaret ve Yabancı Sermaye Üzerine Yansımalar

Brezilya Ekonomisi, kriz öncesi dönemde ortalama yüzde 4 civarında büyümüş, bu büyümeyle birlikte ülkedeki yabancı yatırım miktarı, 2000 – 2008 arası dönemde % 10 seviyesinde artmıştır (UNCTAD, 2009).

Tablo 17: BRIC-T Ülkeleri; Doğrudan Yabancı Sermaye Giriş ve Çıkışları (2007-2010)

Yıllar	*Ülkeler*	*Y. Sermaye Girişi (milyar $)*	*Y. Sermaye Çıkışı (milyar $)*
2007	Brezilya	34,6	7,1
	Rusya	55,9	44,8
	Hindistan	25,5	19,6
	Çin	83,5	26,5
	Türkiye	22,0	2,1
2008	Brezilya	45,1	20,5
	Rusya	74,8	55,7
	Hindistan	43,4	19,3
	Çin	108,3	55,9
	Türkiye	19,8	2,5
2009	Brezilya	25,9	-10,1
	Rusya	36,6	43,3
	Hindistan	35,6	15,9
	Çin	95,0	56,5
	Türkiye	8,6	1,6
2010	Brezilya	48,5	11,6
	Rusya	43,2	52,6
	Hindistan	24,2	13,2
	Çin	114,7	68,8
	Türkiye	9,1	1,5

Kaynak: http://www.sbb.gov.tr/ sitesindeki verilerden derlenmiştir. (Erişim: Nisan 2019)

Küresel krizle başlayan süreç, Brezilya Ekonomisini olumsuz etkilemiş, küresel düzeyde gelişen talep ve likidite daralmasına bağlı olarak, ülke ihracatı düşmüş, doğrudan yabancı sermaye girişleri azalmıştır. Dünya Bankasınca 2010 yılında hazırlanan rapora göre; ülkenin doğrudan yabancı yatırım miktarı, 2008'de 45.058 milyar dolar seviyesinde iken, 2009'a gelindiğinde 25.949 milyar dolar seviyesine gerilemiştir. Ülkenin ihracat artış hızı; 2007 yılında % 5.4 seviyesinde iken, krizin hissedildiği yıl olan 2008'de % – 1.8 seviyesine inmiş, 2009'a gelindiğinde ise % – 10.7 seviyesine kadar gerilemiştir. İthalat artış hızında da benzer bir durum sergileyen Brezilya; 2008'de % 17.6 seviyesinde olan ithalat artış hızını, 2009'da % - 10.7 seviyesine kadar düşürmüştür.

Krizden evvelki süreçte Rusya; yüksek cari işlemler denge fazlası, sermaye akışının yoğunluğu ve yüksek uluslararası rezervleri ile BRIC Ülkeleri ve Türkiye'nin de içerisinde bulunduğu yükselen ekonomilerin yıldızlarından olmuştur. Rusya'nın 1999 yılı itibariyle

24.6 milyar dolar seviyesinde olan cari fazlası; 2008'e gelindiğinde 102.3 milyar dolar seviyesine çıkmıştır. Ülkenin yabancı rezerv miktarı, 1999 yılında 12.5 milyar dolar seviyesinde iken, 2008'de 427.1 milyar dolar seviyelerine kadar çıkmıştır. Doğrudan Yabancı Yatırım miktarı ise 1999 yılında 3.3 milyar dolar düzeyinde iken, 2008'de 60 milyar dolar seviyesine kadar çıkmıştır (Cooper, 2010:8).

2009 yılı başlarına gelindiğinde, küresel krizin bir etkisi de, yabancı sermaye çıkışlarında hissedilmiştir. Tablo 17'deki verilere bakılacak olursa; 2009 yılı itibariyle Rusya Ekonomisinden çıkış yapan yabancı sermaye miktarı 43.3 milyar dolar seviyesinde iken; 2010 yılına gelindiğinde ise, 9.3 milyar dolar seviyesinde bir artışla, 52.6 milyar dolar seviyesine kadar yükselmiştir. Diğer yandan Ülkenin Cari Hesap Dengesi, 2009 yılında % 2.1 oranında daralarak, 49 milyar dolar seviyesine gerilemiştir. Bu daralmanın yaklaşık % 38'i, dış ticarette yaşanan düşüşe bağlı oluşmuştur. Rusya'nın ihracat artış hızı, 2008 yılında, % -2.6 seviyelerinde iken, 2009'da % -9.7 seviyelerinde kadar gerilemiştir. Aynı şekilde ithalat artış hızında da, 2009 yılında % -31.2 oranında düşüş yaşanmıştır.

Hindistan; daha önceden de ifade edildiği gibi, 1990'lı yıllarda başlattığı liberalizasyon uygulamaları ile birlikte dışa açılan ekonomisi sayesinde, önemli ölçüde ekonomik istikrar sağlamıştır. Yabancı yatırımcıya sağlanan teşvikler ile, ülke ekonomisi küresel krizin yaşandığı 2008 yılında yaklaşık olarak % 9 oranında büyüme kaydetmiştir.

Çin'de olduğu gibi Hindistan'da da, büyümedeki temel itici güç ihracat sektörüdür. Hindistan; her ne kadar Küresel Krizden evvelki son dört yılda ihracatını ortalama % 25 oranında artırmış olsa da; 2007'de % 14.7 seviyelerinde olan ihracat artış hızı, 2009 yılında % 5.4 seviyesine kadar düşmüştür. Öte yandan ülkenin yabancı rezerv miktarında artış yaşanmış, 2004 – 2005 arası dönemde 141.5 milyar dolar olan rezerv miktarı, 2007 – 2008 arası dönemde 309.7 milyar dolar seviyesine kadar çıkmıştır. Ülkedeki cari açık ise; GSYİH yüzdesi olarak, krizden evvelki 4 yılda ortalama % 0.4 seviyesinde iken, 2007 –2 008 arası dönemde ise % 1.5 seviyesine kadar yükselmiştir.

Hindistan, yabancı yatırımcı çekebilmek adına hayata geçirdiği düzenlemeler ile; 2001 – 2002 arası dönemde 2 milyar dolar seviyesinde olan yabancı portföy yatırımlarını, 2007 – 2008 arası dönemde 29 milyar dolar seviyesine kadar çıkarabilmiştir. Ülkedeki Doğrudan yabancı yatırım miktarı, 2001 – 2002 yıllarında 6.1 milyar dolar iken, 2007 – 2008 döneminde 34.3 milyar dolar seviyesine kadar yükselmiştir (Kumar ve Vashisht, 2009:5).

Hindistan'da Küresel Krizin reel sektör üzerindeki etkisi, en başta dış ticaret verilerinde oluşan daralmayla hissedilmiştir. 2008 - 2009 arası dönemde toplam ihracatı GYSİH'sının yaklaşık % 15.1'ine karşılık gelen ülkede, % 15 oranında bir ihracat daralması yaşanmıştır. Bu daralmanın temel nedenleri ise, krizle birlikte artan korumacılık politikaları ve ABD'ye yapılan enformasyona ihracatındaki düşüşe bağlanmaktadır. (Viswanathan, 2010:54).

Çin; Aralık 2001 tarihinde DTÖ'ye girdikten sonra, dış ticaretinde hızlı bir büyüme kat etmiştir. İhracat ve ithalat miktarı, toplamda yıllık yaklaşık % 27'lik bir artışla, 2002 yılından 2008 yılına kadarki 6 yıllık süreçte, 620.8 milyar dolar seviyesinden, 2.561,6 milyar dolar seviyesine kadar yükselmiştir. 2005 - 2010 arası dönemde yıllık ortalama % 10 civarında büyüyen Çin, yine aynı dönemde transfer etttiği 250 milyar dolarlık yabancı yatırım tutarı ile de dikkatleri üzerine çekmiştir. Öte yandan Çin'in 2000 yılı itibariyle GSYİH'sının % 1.7'si kadar olan dış ticaret fazlası, 2008'de GSYİH'sının % 10'una kadar çıkmıştır (IMF, 2009).

A.B.D ekonomisinde yaşanan dış ticaret daralması, Çin'in bir dünya devi olmasını sağlayan ihracat odaklı büyüme modelini de etkilemiş, nihayetinde de 2008'e gelindiğinde kriz öncesindeki beş yıllık süreçte gösterdiği iki basamaklı büyüme serüvenini sona erdirmiştir. Öte yandan kriz dönemi, Çin'in sanayi üretim hızının % 11.4 seviyesinde düştüğü bir dönem olmuştur (Schearf, 2008:1).

Özetle; Çin Ekonomisinin kriz dönemindeki en büyük kaybı, yatırım ve GSYİH'sının neredeyse % 40'lık bir dilimine karşılık gelen ihracat rakamları üzerinde olmuştur. Dolayısıyla, ülkenin büyümesinde temel sürükleyici güç olan ve doğrudan yabancı yatırımlara dayanan ihracat, dünyadaki talep daralması ve Çin mallarına dış ticarette uygulanan korumacılık politikalarına bağlı olarak düşüş göstermiştir. Öte yandan, 2009 yılında, Çin'in cari fazlası geçmiş yıllara nazaran düşüş yaşamıştır. Çin ekonomisine giren Doğrudan Yabancı Yatırım miktarı 2008 Kasım - 2009 Şubat arası dönemde % 15.8 oranında azalmıştır (Morrison, 2009:3).

Finansal krizin Türkiye'nin dış ticaretine etkileri ise, özellikle 2008'in ikinci yarısından itibaren hissedilmeye başlanmıştır. 2008 yılının son çeyreğine gelindiğinde, Türkiye'nin dış ticaret hacmi önemli ölçüde azalmış, yabancı sermaye çıkışlarındaki artış oranı, girişlerdeki artış oranından fazla olmuştur. Şöyle ki; 2007 yılında 22 milyar dolarlık yabancı sermaye girişine karşılık, 2.1 milyar dolarlık yabancı sermaye çıkışı olmuştur. 2008 yılına

gelindiğinde yabancı sermaye girişi 19.8 milyar dolar seviyesine kadar düşmüş, yabancı sermaye çıkışı ise 2.5 milyar dolar seviyelerine kadar yükselmiştir.

Tablo 18: BRIC-T Ülkeleri Dış Ticaret Rakamları ve Cari İşlemler Dengesi (2007-2010)

	Ülkeler	***İhracat (milyar $)***	***İthalat (milyar $)***	***Cari İşlemler Dengesi (milyar $)***
2007	Brezilya	160,65	126,65	1,55
	Rusya	354,40	245,84	7135
	Hindistan	149,95	228,69	-8,08
	Çin	1.217,7	956,23	353,18
	Türkiye	107,27	170,06	-37,78
2008	Brezilya	197,94	182,38	-28,19
	Rusya	471,77	321,17	103,94
	Hindistan	194,53	320,79	-30,97
	Çin	1.428,6	1.131,6	420,57
	Türkiye	132,03	201,96	-40,37
2009	Brezilya	152,99	133,67	-24,30
	Rusya	303,39	210,98	50,39
	Hindistan	164,92	257,19	25,91
	Çin	1.201,7	1.004,1	243,26
	Türkiye	102,14	140,93	-12,12
2010	Brezilya	201,92	191,54	-47,27
	Rusya	400,42	273,61	6745
	Hindistan	226,39	350,10	-52,22
	Çin	1.278,2	1.396,2	237,81
	Türkiye	113,88	185,54	-45,42

Kaynak: http://www.sbb.gov.tr/ sitesindeki verilerden derlenmiştir. (Erişim: Nisan 2019)

Küresel Kriz; tüketicinin yanı sıra, yatırımcının da Türkiye'ye olan güvenini sarsmıştır (Togan, 2009:11). Bu güven kaybıyla birlikte ekonomik göstergelerde önemli değişimler yaşanmış, ülke ihracatı 2008 yılının ortasından itibaren düşmeye başlamıştır. Şöyle ki ihracat; iç ve dış pazarlarda yaşanan düşüşün de etkisiyle, 2008 yılının aynı aylarına göre, 2009'un Mart ayında % 28.4, Nisan ayında % 33.3, Mayıs ayında % 41, Haziran ayında % 29.2, Temmuz ayında % 28.3, Ağustos ayında % 29.1 ve Eylül ayında da % 33.6 oranında düşüş yaşamıştır. İhracat uzun bir aradan sonra ilk kez 2009 Ekim ayında, 2008'in aynı ayına

göre, % 3.9 oranında artmış, Kasım ayına gelindiğinde ise yeniden % 5.2 oranında düşmüştür. 2009 genelinde ise, küresel piyasalarda oluşan olumsuz beklentilerin de etkisiyle ihracat % 22, ithalat ise % 30.2 oranında düşmüştür (TEPAV, 2009).

Tablo 18'de BRIC-T Ülkelerinin 2007-2010 yıllarına ait ihracat ve ithalat rakamlarına yer verilmiştir. Buna göre, 2009 yılı ihracat rakamlarında bir önceki yıla göre en fazla düşüşün yaşandığı ülke 226.90 milyar dolarla Çin olurken; en az düşüşün yaşandığı ülke ise 29.61 milyar dolarla Hindistan olmuştur. Yine aynı dönemde bir önceki yıla göre, ihracat oranında en fazla düşüş yaşayan ülke % 35.70 ile Rusya olurken; en az düşüşün yaşandığı ülke ise, % 11.22 oranıyla yine Hindistan olmuştur. Dolayısıyla Hindistan, çalışmaya temel teşkil eden ülkeler içerisinde, hem rakamsal hem de oransal olarak, 2008 Küresel krizini en az ihracat zararı ile atlatan ülke olmuştur.

3.2. Krizin BRIC-T Ülkelerinin Finansal Piyasaları Üzerine Yansımaları

BRIC Ülkelerinden Brezilya, kriz öncesinde ekonomik yönlü pek çok önlemi hayata geçirmiştir. Bu önlemler temelde; bankacılık sistemi, ulusal piyasanın desteklenmesi, kredi piyasası, ihracat teşvik sistemi ve vergi düzenlemelerini içermiştir. Brezilya; para ve finansal piyasalara yönelik ilk uygulamalarını, kanuni yedek akçe oranlarını azaltarak başlatmıştır. Diğer yandan reeskont işlemleri gerçekleştirilmiş, küçük ve orta ölçekli bankaların birleşebilmelerine veya döviz cinsinden borçlanabilmelerine imkân yaratılmış, sıkıntılı finansal kuruluşları satın alması için Merkez Bankası yetkilendirilmiştir. Bu zaman zarfında Brezilya Merkez Bankası, dış borcu bulunan şirketlere, borçlarını yapılandırabilmeleri için 20 milyar dolar tutarında kredi yardımı yapmıştır. Bankalar sahip oldukları varlıkları ters ihale usulüyle hazineye devrederek, likidite ihtiyaçlarını gidermiştir. Bu uygulamayla forex rezervleri kullanılarak ihracatın finanse edilmesi amaçlanmıştır. Öte yandan tüketimi artırmak amacıyla, 43.80 milyar dolarlık bir tutarın piyasaya enjekte edilmesi kararlaştırılmıştır (Valado ve Porto, 2009: 677).

Brezilya'da, 2008 sonu itibariyle motorlu taşıtlar ve bazı seçilmiş tüketim mallarına yönelik vergi kesintileri yapılmaya başlanmıştır. Faizler, 2008 Eylül - 2009 Haziran dönemindeki 500 baz puanlık düşüşle, % 8.75 seviyelerine kadar gerilemiştir. Brezilya Merkez Bankası; likidite genişlemesi için zorunlu rezerv oranlarının düşürülmesi ve küçük bankalar için kredi portföyü oluşturulması gibi pek çok girişimde bulunmuş, diğer yandan bu uygulamaların

yanı sıra, para arzının 50 milyar dolar artırılacağı yönünde taahhütte bulunmuştur (De Paulo ve Sobreira, 2010:12).

BRIC Dörtlüsü içerisinde yer alan Rusya ise, 1990 – 2008 arası dönemde % 7'nin üzerinde bir büyüme gerçekleştirerek, hisse senedi piyasasını 20 kat artırmıştır. Bu süreçte reel ücretlerin üç kat arttığı ülkede, finansal piyasalara yönelik kredi miktarının GSYİH'ya oranı ise, % 10 seviyesinden % 40 seviyesine çıkmıştır.

Küresel Krizin, Rusya Ekonomisi üzerindeki etkileri, 2009'un ilk çeyreğinde; likidite açığı, yüksek enflasyon, yüksek devalüasyon baskısı, Rublede değer kaybı beklentilerinin artması, bankaların borç verme işlemlerinde azalma gibi olgularla kendini göstermiştir. Ülke, krizin etkilerini azaltarak talebi canlandırmak adına bütçe gelirlerini acil eylem planlarına ayırmış, gelirlerinin % 109.3'üne karşılık gelen 7.337,8 milyar Ruble tutarında harcama yapılmıştır. Rusya Merkez Bankası, yaşanan kredi daralması sonucunda Haziran ayında % 17.1 seviyesine çıkardığı faiz oranlarını, Eylül ayında yeniden % 1.7 seviyesine düşürmüştür.

Tablo 19: BRIC-T Ülkeleri; Ort. Mevduat Faiz Oranları ve Döviz Kurları (2007-2009)

Yıllar	***Ülkeler***	***Mevduat Faiz Oranı (%)***	***Yerli Para/Döviz Kuru***
2007	Brezilya	10,58	1,947
	Rusya	5,14	25,584
	Hindistan	18,08	41,349
	Çin	4,14	7,801
	Türkiye	22,56	1,303
2008	Brezilya	11,66	1,834
	Rusya	5,76	24,853
	Hindistan	19,08	43,505
	Çin	2,25	7,787
	Türkiye	22,91	1,302
2009	Brezilya	9,28	1,999
	Rusya	8,58	31,740
	Hindistan	20,08	48,405
	Çin	2,25	7,752
	Türkiye	17,65	1,550
	Çin	2,75	7,769
	Türkiye	15,27	1,503

Kaynak: http://www.sbb.gov.tr/ sitesindeki verilerden derlenmiştir. (Erişim: Nisan 2019)

Tablo 19'da, Rusya'nın 2008 yılında % 5.76 olan Mevduat Faiz Oranının, küresel krizle birlikte 2,82 puan artarak, 2009'da % 8,58 seviyesine yükseldiği görülmektedir. Rus Hükümeti; Merkez Bankası ile birlikte, ekonomiye yeniden istikrar kazandırarak piyasadan dolar çıkışını yavaşlatmak adına, 2008 yılı Ekim ayı içerisinde 200 milyar dolar tutarında bir kaynak tahsis etmiştir. Bu tutarın 20 milyar dolarlık kısmı, hisse senedi piyasasındaki satın alımlar için, 50 milyar dolarlık kısmı ise banka ve şirketlere finansal destek sağlamak için kullanılmıştır (Desaip, 2010:143).

Hindistan, liberalizasyon uygulamaları ile birlikte dışa açılan ekonomisi sayesinde, kriz öncesi dönemde önemli bir ekonomik istikrar sağlamıştır. Ülke Ekonomisinin kriz öncesindeki olumlu seyri, Hisse Senedi Piyasasına da yansımış, endeksteki artış; 2004'de % 16.1, 2005'de % 73.7, 2006'da % 15.9 ve 2007'de % 19.7 düzeyinde olmuştur. Bu süreçte, ortalama enflasyon oranı da % 5'ler seviyesinde dolaşmıştır. Hindistan Ekonomisi söz konusu dönemde her ne kadar olumlu bir seyir ortaya koymuş olsa da, ekonomik büyümesi temelde dış borçlanmaya dayanmaktadır. Ülkenin, 2008 yılından önceki son dört yılda 133 milyar dolar seviyesinde olan dış borcu, 2008 yılına gelindiğinde 224.6 milyar dolar seviyesine kadar yükselmiştir (Viswanathan, 2010:48).

Tablo 20: BRIC-T Ülkeleri; Borsa Kapanış Endeks Değerleri (2006-2009)

	Haziran 2006	***Ekim 2006***	***Ocak 2007***	***Haziran 2007***	***Ekim 2007***	***Ocak 2008***	***Haziran 2008***	***Ocak 2009***	***Haziran 2009***
BSE Sensex (Hindistan)	10609	12962	14091	14651	19838	17649	13462	9101	14871
SSEA Shanghai (Çin)	1672	1838	2786	3821	5955	4383	2736	1994	2917
RTSI, (Rusya)	1495	1614	1843	1898	2223	1907	2303	535	1127
IBOV (Brezilya)	59490	41932	59490	65018	65318	36630	65018	39301	53480
İMKB (Türkiye)	34644	39744	40234	45683	55160	41596	34648	25697	36862

Kaynak: http://www.ejbe.org/ - https://www.borsaistanbul.com/ (Erişim: Nisan 2019)

Tablo 20'de BRIC Ülkelerinin borsa endeks değerlerine yer verilmiştir. Küresel Krizle birlikte Hindistan Ekonomisinde ortaya çıkan olumsuz gelişmeler, hisse senedi piyasasını da etkilemiş, 2007 Ekim ayı ile 2009 Ocak ayı arasındaki 15 aylık süreçte BSE yaklaşık olarak % 54 oranında değer kaybı yaşamıştır. Diğer yandan Ocak 2008 itibariyle 21.000 puan

düzeyinde olan Hindistan Borsası, Ekim 2008'e gelindiğinde, % 50 oranında rekor bir düşüş sergileyerek, 10.000 puan seviyesine kadar gerilemiştir (Prasad ve Reddy, 2010:3). ABD finansal piyasalarında yaşanan çöküşle birlikte, bütün BRIC ülkelerinin borsalarında 2009 yılı başlarına kadar değer kayıpları yaşanmıştır.

Çin'in 2000 yılındaki cari fazlası toplam GSYİH'sının % 1.7'sine karşılık gelirken, 2008 yılına gelindiğinde bu oranı % 10 seviyelerine çıkmıştır (IMF, 2009). Çin'in cari fazla vermesinin nedenleri ise, sabit kur uygulaması ile yerli paranın değer kazanmasına izin verilmeyişi ve yüksek tasarruf alışkanlığının geçerli olmasıdır. Öte yandan Çin; söz konusu tasarruf fazlasını ABD hazine kâğıtlarına yönlendirmiş, dolayısıyla da bu kaynak ABD için ciddi bir gelir kapısı olmuştur. Çin'in 2002 yılı itibariyle elinde bulundurduğu hazine kâğıtlarının toplam değeri 118 milyar dolar seviyesinde iken, 2008'e gelindiğinde % 513 oranında bir artışla 727.4 milyar dolar seviyesine yükselmiştir.

Çin; kriz karşısında mali politikaların yanı sıra para politikalarını da uygulamış; tüketimi arttırabilmek adına sisteme sermaye enjekte ederek pek çok sektörü desteklemiştir. Diğer yandan 2008, 2009 ve 2010 yılları için sırasıyla, GSYİH'sının % 0.4, % 3.1 ve % 2.7'sine karşılık gelen tutarları mali teşvik paketine ayıracağını ilan etmiştir.

Çin Merkez Bankası; uyguladığı maliye politikalarının yanı sıra, banka kredilerinde de 7.3 trilyon Renminbi (RMB) civarında bir artışa gitmiştir (Yongding, 2009:10). Öte yandan Merkez Bankası faiz oranlarını düşürerek, ticari bankalar için uygulanmakta olan borç verme limitlerini kaldırılmıştır. Şöyle ki; 2008 Ağustos ayı itibariyle % 7.2 seviyesinde olan borç verme oranı, 2008 Kasım ayına gelindiğinde % 5.3 seviyesine düşürülmüş, diğer yandan zorunlu rezerv oranları da % 16.5 seviyesinden % 16 seviyesine çekilmiştir. Ayrıca, Çin Merkez Bankası 2009 yılında para arzını ortalama % 17 oranında artırmıştır (Mu ve Seng, 2009:12).

Tablo 21: BRICS-T Ülkeleri; Kriz Sonrası Ekonomik Görünüm (2011-2013)

Yıllar	*Ülkeler*	*Büyüme Oranları (Reel-%)*	*İşsizlik Oranları (%)*	*Dış Ticaret (Milyar $)*	*Faiz Oranları (%)*	*Döviz Kurları*	*Toplam Dış Borç (Milyar $)*
2011	Brezilya	2,7	6,0	492,99	10,99	1,673	404,00
	Rusya	4,3	6,5	865,82	4,44	29,382	543,00
	Hindistan	6,6	3,4	767,39	20,08	46,670	336,80
	Çin	9,3	4,1	3.642,03	3,50	7,784	710,20
	Türkiye	8,8	9,1	375,75	14,22	1,500	303,60
	G. Afrika	3,6	24,8	218,53	5,67	7,261	115,20
2012	Brezilya	1,0	5,5	470,96	7,91	1,953	440,50
	Rusya	3,4	5,5	896,78	5,53	30,840	--
	Hindistan	4,7	3,4	786,51	21,08	53,437	379,10
	Çin	7,7	4,1	3.866,72	3,00	7,756	754,00
	Türkiye	2,1	8,4	389,01	16,35	1,670	338,70
	G. Afrika	2,5	24,9	211,61	5,44	8,210	137,50
2013	Brezilya	2,5	5,4	486,86	7,81	2,156	--
	Rusya	1,3	5,5	900,57	5,59	31,837	--
	Hindistan	5,0	--	779,10	22,08	58,598	--
	Çin	7,7	4,1	4.160,63	300	7,756	--
	Türkiye	4,1	9,0	403,46	15,76	1,793	--
	G. Afrika	1,9	24,7	209,74	5,15	9,655	--

Kaynak: http://www.sbb.gov.tr/ sitesindeki verilerden derlenmiştir. (Erişim: Nisan 2019)

Son olarak Türkiye'deki duruma bakılacak olursa; Şubat 2009 itibariyle ülkedeki işsiz sayısı hızla artmış, işsizlikle birlikte satın alma gücü düşen binlerce insan borcunu ödeyemez duruma gelmiş, nihayetinde de kanuni takipteki kredi sayısı 2008 Mart ayından 2009 Eylül ayına kadar sürekli biçimde artmıştır. Diğer yandan iç talepte yaşanan düşüş ve enflasyon oranlarındaki gerileme, faiz oranlarının da düşmesine neden olmuştur. 2008 yılında % 16.75 seviyesine kadar yükseltilen MB Faiz Oranları, 2009 Kasım ayında % 6.5 seviyelerine kadar düşürülmüştür (BDDK, 2009a: 6-10; tuik.gov.tr; BDDK, 2009b: 14-36; tbb.org.tr; BDDK, 2010a: 13).

2008 Krizi Türkiye'nin hisse senedi piyasasını da etkilemiş, o dönemki adıyla İstanbul Menkul Kıymetler Borsası (İMKB-100), 2007 Aralık ayından 2008 Aralık ayına kadar % 51.6; 2008 Aralık ayından 2009 Şubat ayına kadar da % 10.6 oranında değer kaybetmiştir. Diğer yandan 2008'de yaşanan bu kayıplardan sonra, 2009 yılı itibariyle İMKB'nin yeniden yükseliş trendine girmiştir. Küresel likiditenin azalmasıyla birlikte banka ve şirketlerin dış

finansman konusunda önemli sıkıntılar yaşadığı bu süreçte, Türkiye Ekonomisi 2009 yılında % 4.7 oranında küçülmüştür (BDDK, 2009a: 6-10; BDDK, 2009b: 14-15).

BRICS Ülke Ekonomilerinin krizden sonraki üç yıllık görünümlerine ilişkin kısa bir değerlendirme yapılacak olursa; Tablo 21'de de görüleceği üzere, 2011, 2012 ve 2013 yıllarında, kriz öncesi dönemlerde olduğu gibi, büyüme performansı en yüksek ülke yine ÇİN olmuştur. Diğer yandan 2011 yılında BRICS-T Ülkeleri içerisinde Çin'den sonra en hızlı büyüyen ülke ise % 8.8'lik bir oran ile Türkiye olmuştur. Krizden sonraki 3 yıllık dönemi kapsayan ortalama büyüme oranlarına bakılacak olursa; bu anlamda da % 8.23 seviyesinde bir büyüme oranı Çin lider ülke olmuştur. % 5.43'lük büyüme oranı ile Hindistan'ın ikinci olduğu sıralamada, % 5 büyüme oranı ile Türkiye üçüncü, % 3 büyüme oranı ile Rusya dördüncü, % 2.67 büyüme oranı ile Güney Afrika beşinci ve % 2.07 bir büyüme oranı ile Brezilya sonuncu olmuştur.

SONUÇ VE ÖNERİLER

BRIC Terimi, 2000'li yıllardan itibaren ortaya atılan; Brezilya, Rusya, Hindistan ve Çin'den oluşan; Avrupa, ABD, Japonya gibi gelişmiş ülkelerden daha yüksek büyüme oranlarına sahip olan ve gelişmekte olan ekonomilerden oluşan ülkeler topluluğu için kullanılan bir kısaltmadır. 2010 yılına kadar BRIC kısaltımıyla anılan birliğe, Aralık 2010 tarihinde Güney Afrika'da dahil edilmiş, bu tarihten itibaren birlik BRICS Beşlisi olarak anılmaya başlanmıştır.

Küresel Krizin en yoğun hissedildiği yıl olan 2009'da, BRIC Dörtlüsü içerisinde yer alan Brezilya ve Rusya ekonomilerinde daralmalar yaşanırken; Çin ve Hindistan ekonomilerinde ise, kriz öncesi dönemlere göre düşük seviyelerde de olsa, büyüme yaşanmıştır. Kriz sürecinde Çin % 9.2, Hindistan % 8.5 oranında büyürken; Rusya % 7.8, Brezilya ise % 0.1 oranında küçülmüştür. Bu dönemde Türkiye Ekonomisi de % 4.8 oranında küçülmüştür. 2009 yılında Çin dışındaki tüm BRIC Ülkeleri ile birlikte, Türkiye'nin de üretim artış hızında düşüşler yaşanmıştır. Yine aynı yıl içerisinde Hindistan dışındaki tüm BRIC-T Ülkelerinde işsizlik oranları artmıştır. Bu artış; Brezilya'da % 0.2, Rusya'da % 2.0, Çin'de % 0.1 ve Türkiye'de % 3.0 seviyesinde olmuştur.

2008 Küresel Krizle birlikte dış ticarette küresel anlamda talep daralması yaşanmış, buna bağlı olarak da BRIC dörtlüsü ve Türkiye'nin ihracat rakamlarında düşüşler görülmüştür. Bu dönemde Rusya ve Hindistan'ın cari işlemler dengesi olumsuz yönde etkilenmiştir. Diğer yandan bu dönem küresel krizin de etkisiyle BRIC-T Ülkelerinin tamamında doğrudan yabancı sermaye yatırımlarının düştüğü dönem olmuştur. Yine bu dönemde Çin dışındaki bütün ülkelerin ulusal paraları değer kaybetmiştir. Bu süreçte yerli parası en fazla değer kaybeden ülke Rusya olurken, en az değer kaybı yaşayan ülke ise Brezilya olmuştur. Kriz sürecinde, Brezilya ile Türkiye'de mevduat faiz oranları düşmüş, Çin'de değişmemiş, Rusya ve Hindistan'da ise yükselmiştir. 2008 Ocak Ayı itibariyle -36.77 puan ile Borsa Endeksi en fazla değer kaybı yaşayan ülke Çin olurken, Çin'i; -21.37 ile Hindistan, -7.82 ile Türkiye, -1.21 ile Brezilya ve 0.35 ile Rusya takip etmiştir. Kriz öncesinde BRIC Ülkelerinde görülen

mali güç, ılımlı enflasyon ve yüksek döviz rezervleriyle desteklenen makroekonomik istikrar, krizin etkilerini hafifletmiştir.

Kısaca, 2008 küresel finansal krizi tüm dünyayı olduğu gibi, BRIC ülkelerini ve Türkiye'yi de etkilemiş, bu ülkelerin ekonomilerinde küçülmelere ya da resesyonlara neden olmuştur. Yukarıda da ifade edildiği gibi, kriz sürecinde BRIC dörtlüsü içerisinde ekonomisi en fazla küçülen ülke % -7.8 ile Rusya olmuştur. Çin ise Rusya'nın aksine; ihracata dayalı üretim potansiyeli, ucuz işgücü özelliği ve gerçekleştirdiği ekonomik reformlarla krizi en az zararla atlatan ülke olmuş; bu süreçte ekonomisi küçülmediği gibi, % 9.2 oranında büyümüştür. Bu döneminde, % 3'lük bir oranla işsizliğin en fazla arttığı ülke Türkiye olurken, Türkiye'yi % 2'lik bir artış oranıyla Rusya takip etmiştir. Çin ise sadece % 0,1 oranında bir işsizlik artışı ile, büyüme konusunda gösterdiği performansı istihdam konusunda da göstermiştir.

Çalışmanın bulguları, BRIC-T Ülkeleri içerisinde 2008 Küresel Krizinin ektilerini en derin hisseden ülkelerin Türkiye ile Rusya olduğunu ortaya koymuştur. Diğer yandan kriz dönemini en az zararla atlatan ülkenin ise, şu an dünyanın en büyük ikinci ekonomik gücü olmasının yanında, ihracata dayalı bir üretim üssü konumunda olan Çin Halk Cumhuriyeti olduğu sonucuna varılmıştır. 2008 Küresel Ekonomik Krizinden en çok zarar gören BRIC-T Ülkelerinin Rusya ile Türkiye olmasında; bu ülkelerin dış ticaret açıklarının yüksek oluşu, dolayısıyla da ihracata dayalı üretim kapasitelerinin düşük seviyelerde olması en temel neden olarak karşımıza çıkmaktadır. Öte yandan, kriz döneminde düşen petrol fiyatları, ihracat gelirlerinin büyük bir kısmını petrol satışından karşılayan Rusya açısından önemli bir negatif etken oluştururken; kriz sürecinde yaşanan güven kaybıyla birlikte hissedilen yüksek seviyelerdeki yabancı sermaye çıkışı da Türkiye açısından negatif bir durum ortaya çıkarmıştır.

BRIC-T Grubu Ülkeleri içerisinde Küresel Krizden en fazla etkilenen Rusya ve Türkiye gibi ülkelerin, ileride karşılaşabilecekleri bir Ekonomik Krizi en az zararla ve en kısa sürede atlatabilmeleri için, Çin gibi ülkeleri model almalı ve reformlarını bu doğrultuda yapmaları gerekmektedir. Bu kapsamda katma değeri yüksek, teknoloji yoğunluklu ve ihracat odaklı bir üretim modeline geçiş hayati önem taşımaktadır. Diğer yandan sahip olunan beşeri sermayeden maksimum düzeyde istifade edilmeli, üretim süreçlerine katılacak nitelikli iş gücü potansiyelinin oluşturulabilmesi için de gerekli programlar ivedilikle yapılmalıdır. Ayrıca, kriz dönemlerinde görülebilecek büyük çaplı yabancı sermaye çıkışlarını önlemek için gerekli reformlar yapılmalı, yabancı sermayeyi teşvik edici uygulamalara ağırlık

verilmelidir. Diğer yandan, gelişmekte olan ülkelerin DYY konusunda özellikle Çin'i model almaları önerilmektedir. Gelen yabancı yatırımcıların hangi sektöre gireceği, hangi piyasaya yönelik üretim yapacağı gibi konularda ev sahibi ülkelerin belirleyici ve yönlendirici olmaları yararlı olacaktır. DYY yapacak firmaların, yatırımlarını gerçekleştirecekleri ülkedeki siyasi ve ekonomik istikrara aşırı duyarlı oldukları, kendilerine sağlanan yasal güvenceler ve teşvikleri önemsedikleri gerçeği de göz önünde bulundurulmalı, yöneticilerin bu konulara özel bir önem vermeleri gerekmektedir.

Bu çalışmada, küresel krizin etkilediği göstergelerden biri olan ve gelişmekte olan piyasalarda daha fazla önem kazanan Doğrudan Yabancı Yatırım (DYY) verilerine de vurgu yapılmıştır. Şöyle ki; doğrudan yatırım yapacak olan yabancı firmaların, uluslararası bağlantıları ve yurt dışındaki şirketleri aracılığıyla ürettikleri ürünleri, yerli firmalara nazaran daha kolay ihraç edebiliyor olmaları bu konuyu önemli kılmaktadır. Çin gibi bazı ülkeler, gelen yabancı yatırımcılara, belli bir süre içerisinde üretecekleri bütün malları sadece ihraç etme, iç piyasaya satmama şartı bile koyabilmektedir.

Çalışma kapsamında yapılan inceleme ve değerlendirmeler, 2008 Küresel Finansal Krizinin; gelişmekte olan tüm ülkelerde olduğu gibi, BRIC Ekonomileri ile birlikte Türkiye Ekonomisi üzerinde de olumsuz etkiler bıraktığı sonucunu ortaya koymuştur. Bu ülkelerin, yaşanmış bir krizin etkilerini hızla atlatabilmek ya da olası bir kriz karşısında direnç gösterebilmek için gerekli önlemleri almaları ve uygun istikrar programlarını hayata geçirmeleri gerekmektedir. Günümüzde; Türkiye, Rusya, Brezilya gibi kırılgan ekonomilerin, gelişmiş ülkelere nazaran, kriz koşullarına daha açık olduğu görülmektedir. Küreselleşme sürecine uyum sağlamaya çalışan liberal bir ülkede, ekonomik sistem içerisindeki denge sağlayıcı politikaların hayata geçirilmesi ve karşılaşılan fırsatların değerlendirilmesi ile, kalkınmanın hızlanacağı, dolayısıyla da toplumun refah seviyesinin artacağı düşünülmektedir.

KAYNAKÇA

Afşar, M. (2004). Finansal Küreselleşme ve Türk Bankacılık Krizleri Üzerine Etkisi, T.C. Anadolu Ünv. Yayınları, No:1558, Eskişehir.

Ajam, T. and ARON, J. (2007). Fiscal Renaissance in Democratic South Africa. *CSAE Working Paper Series*, 10, 1-29.

Akyol, S. (2014). Finansal kriz ve maliye politikası: Avrupa birliğine üye balkan ülkeleri üzerine bir değerlendirme. *Finans Politik-Ekonomik Yorumlar Dergisi*, 597(51), 45-60.

Alptekin, E. (2009b). Küresel Krizin Türkiye Ekonomisi ile Sanayisine Yansımaları ve Dipten En Az Zararla Çıkış Yolları. AR - GE Bülten, Haziran. http:// www.izmir. org.tr/portals/0/iztogenel/dokumanlar/kuresel_krizin_turkiye_ekonomisi_ile_sanayisine_yansimalari_e_alptekin_26.04.2012%2019-31-42.pdf (Erişim:25.03.2019).

Altuğ, S. (2009). Kriz, Dünya ve Türkiye, *Tisk Akademi*, Özel Sayı – II.

Altundal, V. (2014). Bölgesel Ticaret Anlaşmalarının 2008 Küresel Ekonomik Kriz Sonrası Türkiye'nin Dış Ticaret Açığına Etkisi ve Gümrük Birliği Anlaşması Örneği, Afyon Kocatepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Eylül 2014.

Arora .D., Rathinam, F. X., Shoeb Khan, M. (2010), India's Experience during Current Global Crisis: A Capital Account Perspective, *Policy Research Institute, Ministry of Finance*, 6(5), 807-836.

Aydoğanoğlu, E. (1999). *Kapitalizm ve Kriz*, Kültür Sanat Sen Yayınları, Ankara.

Aysan, A. F.,ve Ulu, M. F. (2013). Küresel kriz, iktisat tarihi ve makro iktisat metodolojisi açısından bir kazanç olabilir mi? *İktisat ve Toplum Dergisi*, 30, 5-10.

Bal, H., Algan, N., Manga, M., ve Kandır, E. (2014). Beşeri sermaye ve ekonomik büyüme ilişkisi örneği: BRICS ülkeleri ve Türkiye örneği. International Conference on Eurasian Economies, 1-9.

Balı, S., & Demir, E. (2015). Impact of the global financial crisis on BRICS and PIIGS countries. *Eurasian Academy of Sciences Social Sciences Journal*, 2, 90-98.

Bartlett, D. (2008). Economic Trends in the BRIC Countries, Finance Director Europe, April 7t.CIA, (2011), Brazil The World Fact Book, https:// www. cia. gov/ library/ publications/the-world-factbook/geos/br.html (Erişim: 13.02.2019).

Bauman, Z. (1998). *Küreselleşme*, Ayrıntı Yayınları, İstanbul.

Baxter, R. (2009). The global economic crisis and its impact on South africa and the country's mining industry. Conference Papers of the South African Reserve Bank Conference Series on Challenges for Monetary Policy Makers in Emerging Markets, South Africa, 105 - 116. https://www.resbank.co.za/Lists/News%20 and%20 Publications/Attachments/51/Roger+Baxter.pdf , (Erişim: 13.02.2019)

BDDK, (2009 a). Finansal Piyasalar Raporu-Aralık 2008, BDDK Strateji Geliştirme Başkanlığı, Ankara.

BDDK, (2009 b). Finansal Piyasalar Raporu-Eylül 2009, BDDK Strateji Geliştirme Başkanlığı, Ankara.

BDDK, (2010 a). Finansal Piyasalar Raporu-Aralık 2009, BDDK Strateji Geliştirme Başkanlığı, Ankara.

Becker, G. S., Murphy, M. K. and Tamura, R. (1990). Human Capital, Fertility, and Economic Growth, *Journal of Political Economy*, 98, 12-37.

Bocutoğlu, E., Ekinci, A. (2009). Genel Teori, Küresel Krizler ve Yeniden Maliye Politikası, *Maliye Dergisi,* 156, 66-82.

Borsa İstanbul, <https://www.borsaistanbul.com/veriler/verileralt/gunluk-bulten-arsiv> , (ET:01 Mart 2019)

Bütçe ve Mali Kontrol Genel Müdürlüğü, <https://www.bumko.gov.tr/TR,7044/temel-ekonomik-buyuklukler-2000-2019.html> , (ET: 10.03.2019)

Canela, M. A., Collazo, E. P. and Santiso, J. (2006). Capital Flowsto BRICs Countries: Fundamentalsor Just Liquidity ?, Presented at the Latin Americanand Caribbean Economic Association Conference, Mexico, DF, November 2-4 2006 (unpublished).

Cooper, W. H. (2010). Russia's Economic Performance and Policies and Their Implication sfor the United States, https://fas.org/sgp/crs/row/RL34512.pdf (Erişim: 19.02.2019).

De Paula, L. F. and Sobreira, R. (2010). The 2008 Financial Crisis and Banking Regulation in Brazil, https://link.springer.com/chapter/10.1057/9780230306912_10 (Erişim: 19.02.2019).

Dekle, R. and Kletzer, K. M. (2001). Domestic Bank Regulation and Financial Crises: Theory and Empirical Evidence From East Asia, NBER Working Paper Series, 8322, June.

Desaip, A. (2010). Russia's Financial Crisis: Economic Setbacks and Policy Responses, *Journal Of International Relation,* 63(2), 141-151.

Dura, C. Ekonomik Kriz Nedir, Özellikleri Nelerdir, Nasıl Gelişir? http://www.turansam.org/makale.php?id=226, (Erişim: 15.02.2019).

Eğilmez, M., Kumcu, E. (2001), *Krizleri Nasıl Çıkardık*, İstanbul, Creative Yayıncılık ve Tanıtım Ltd.Şti..

Eğilmez, M. (2009). *Küresel Finans Krizi*, Remzi Yayıncılık, 5. Basım, Ankara.

Eğilmez, M. (2013). Küresel Krizin Neresindeyiz. *Kendime Yazılar Dergisi*. 05 Mart 2019 tarihinde <http://www.mahfiegilmez.com/2013/04/kuresel-krizin-neresindeyiz. html> , sayfasından erişilmiştir.

Eğilmez, M. (2013). *Küresel Finans Krizi*, 9. Baskı, İstanbul: Remzi Kitabevi.

Eğilmez, M. (2014). Enflasyon, faiz ve Taylor Kuralı. http://www.mahfiegilmez.com/ 2013/11/enflasyon-faiz-ve-taylor-kural.html (Erişim Tarihi: 15.05.2019)

Eğilmez, M. (2014). *Küresel Finans Krizi*, İstanbul: Remzi Kitabevi.

Eğilmez, M. (2017). Son 14 Yılda Türkiye Ekonomisi. Kendime Yazılar Dergisi. 05 Mart 2009 tarihinde <http://www.mahfiegilmez.com/2017/03/son-14-ylda-turkiye-ekonomisi.html> , sayfasından erişilmiştir.

Ediz, E., Yeşiltepe, Ebru. (2009). Global ekonomik krizin gölgesinde Türkiye'nin Maastricht Kriterlerine uyumu. *Ekonomi Bilimleri Dergisi*, 2(1), 23-39.

Erdönmez, P. A. (2009). Küresel kriz ve ülkeler tarafından alınan önlemler kronolojisi. *Bankacılar Dergisi*, (68), 85-101.

Ersoy, H. (2007). Finansal Krizlerin Çözümleme Süreçleri ve Yöntemleri (Türkiye-Kore-Meksika Deneyimlerinin Karşılaştırmalı Analizi), Marmara Üniversitesi Bankacılık ve Sigortacılık Enstitüsü, Yayımlanmamış Doktora Tezi, İstanbul.

European Parliament, (2012). The Role of BRICS in The Developing World, Directorate-General for External Policies of Union Policy Department, https:// www.ab.gov.tr/ files/ardb/evt/1_avrupa_birligi/1_9_politikalar/1_9_8_dis_politika/The_role_of_BRICS_in_the_developing_world.pdf. (Erişim: 18.02.2019)

Feldsteın, M. (1999). Self-Protection for Emerging Market Economies, NBER Working Paper Series, 6907, January.

Fernandez, R., and Thomas, L. S. (1997). Does Argentina Provide a Case for Narrow Banking? in Preventing Banking Sector Distress and Crises in Latin America (Ed.), Suman K. Bery and Valeriano F. Garcia, World Bank Discussion Paper, No. 360, The World Bank, Washington D.C., 21-31.

Fırat, E. ve Kurtoğlu, R. (2014). Serbest Piyasa Ekonomisinde Krizler ve Bu Kez Farklı Olacak Fenomeni. *Küresel Finansal Krizden Borç Krizine Nedenler Etkiler ve Beklentiler*, Ed. Erşan SEVER, Murat DEMİR, sy:41 Bursa: Ekin Basım Yayın Dağıtım.

Fırat, E. ve Kurtoğlu, R. (2015). Finans Dünyasının Krizler Karşısındaki Belirsizliği Davranışsal Ekonomi, *Aksaray Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 7(1), 94

Fırat, E. (2006). Ekonomik Krizler ve İstikrar Paketleri Türkiye Uygulaması (1980 - 2002). Doktora Tezi, Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya.

Frank, W. P.,and Frank, E. C. (2010). International Business Challenge: Can The BRIC Countries Take World Economic Leader ship Away From The Traditional Leader ship In The Near Future?, *International Journal of Arts and Sciences*, 13(3), 46-54.

Goldman Sachs, (2001). *Building beter global economic BRICs, Global Economics Paper*, 66, 1-11.

Goldman Sachs, (2003). *Dreaming with BRICs: the pathto 2050. Global Economics Paper*, 99, 1-22.

Göçer, İ. (2012). 2008 Küresel ekonomik krizin nedenleri ve seçilmiş ülke ekonomilerine etkileri: Ekonometrik bir analiz. *Yönetim ve Ekonomi Araştırmaları Dergisi*, 17, 18-37.

Göker, Z. (2014). Küresel kriz sonrası maliye politikalarında değişim ve mali tuzak risk. *Çalışma ve Toplum Dergisi*, 40, 103-116.

Gryczka, M. (2009). Changing role of BRIC countries in technology driven international division of labor, *BEH – Business and Economic Horizons*, 2 (2), 89-97.

Guriev, S. and Tsyvinski, A. (2010). Challenges Facing the Russian Economy after the Crisis. In Russia After the Global Economic Crisis, Washington, DC: Peterson Institute for International Economics, 9-38.

Hitt, M. A., Li, H. and Worthington, W. J. (2005). Emerging Markets as Learning Laboratories: Learning Behaviors of Local Firms and Foreign Entrants in Different Institutional Contexts, *Management and Organization Review*, 3(1), 353-380.

I Know First - Daily Market Forecast, <https://iknowfirst.com/stock-market-forecast-for-2016-based-on-a-predictive-algorithm> , (ET:10 Mart 2019)

IMF (2002), Eye of the Storm: New-Style Crises Prompt Rethink About Prevention and Resolution Measures Finance & Development, IMF, December 2002, pp. 4-7.

IMF (2009), Küresel Finansal İstikrar Raporu, Ekim 2009 / Nisan 2010.

Karaca, C. (2014). Uygulanan para ve maliye politikaları açısından geçmiş krizler ve 2008 küresel ekonomik krizinin karşılaştırmalı analizi. *Çankırı Karatekin Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 5(1), 271-286.

Karaçor, Z. ve Gökmenoğlu, K. (2011). *Finanasal Kriz Modelleri. Küresel Ekonomik ve Finansal Kriz, Türkiye Ekseninde Sorunlar ve Çözüm Önerileri*, Ed. Murat Çetinkaya, Ankara: Nobel Yayınevi.

Kibritçioğlu, A. (2001). *Türkiye'de Ekonomik Krizler ve Hükümetler, 1969- 2001 Yeni Türkiye Dergisi*, Ekonomik Kriz Özel Sayısı, 41 (1), 174-182.

Kol, E. N., Karaçor, Z. (2012). 2001 Güçlü Ekonomiye Geçiş Programı ve İstihdam Üzerine Etkileri, *Maliye Dergisi*, 162, 379-395.

Korkmaz, İ. ve TAN, A. (2011). Küresel Kriz, Türkiye'ye Etkileri Ve Çözüm Önerileri, *Kafkas Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 2(1), 111-135.

Kregel, J. (2009). The global crisis and the implications for developing countries and the BRICs - Is the B really justified? The Public Policy Brief Series, *Public Policy Brief*, 102, 1-16.

Krugman, P. (2010). *Bunalım Ekonomisinin Geri Dönüşü ve Küresel Kriz*, Çev. N. Domaniç, Literatür Yayınları: İstanbul.

Kumar, Rajiv. and Vashisht, P. (2009). The Global Economic Crisis: Impact on India and Policy Responses, *ADBI Working Paper Serie*, 164, 1-29.

Lipton, D. (2013). South Africa: Facing the Challenges of the Global Economy, IMF South African Institute of International Affairs. https://www.imf.org/en/ News/ Articles/2015/09/28/04/53/sp050813 , (Erişim: 17.02.2019).

Mboweni, T. T. (2009). The implications of the global crisis for South Africa and policy responses. *BIS review*, 66, 1-4.

Feretti, G. M. M. and Razin, A. (2000). Current Account Reversals and Currency Crises: Empirical Regularities in Currency Crises (Ed.), Paul Krugman, The University of Chicago Press, Chicago and London, 285-323.

Mishkin, F. S. (1999). Lessons From the Asian Crisis, NBER Working Papers No: 7102, April.

Mishkin, F. S. (2001). Financial Policies and the Prevention of Financial Crises in Emerging Market Countries, NBER Working Paper Series, 8087, January.

Mishkin, F. S. (2015). The Economics of Money, Banking and Financial Markets. Pearson Education.

Mohan, D. (2009). Global Financial Crisis and Monetary Policy Response in India, https://rbidocs.rbi.org.in/rdocs/Speeches/PDFs/FCMP12112009.pdf (Erişim: 21.02.2019).

Mohan, R. and Kapur, M. (2015). Emerging Powers and global governance: whither the IMF? *IMF Working Paper*, 15(219), 1-55

Morrıson, W. M. (2009). China and the Global Financial Crisis: Implications for the United States, https://fas.org/sgp/crs/row/RS22984.pdf (Erişim: 21.02.2019).

Mu, Y. and Seng, L. T. (2009). Can China be the First to Recover from the Global Economic Downturn?, ICS Working Paper No 15.

Mutlu, A., and Polat, E. (2012). 2007 Küresel Finansal Krizin Türkiye'nin Maliye Politikalarına Yansıması. Turgut Özal Uluslararası ve Siyaset Kongresi II. Malatya.

O'neill, J. (2011). The Growth Map: Economic Opportunity in the BRICS and Beyond, New York: Penguin Group, Portfolio/Penguin.

O'neill, J., Wilson, D., Purushothaman, R. and Stupnytska, A. (2005). How Solidare the BRICs, Global Economics, Paper No. 1341, Goldman Sachs, December.

Önder, İ. (2009). Küresel Kriz ve Türkiye Ekonomisi, *Muhasebe ve Finansman Dergisi*, 42, 12-25.

Öz, S. (2010). BRIC ülkelerinde ekonomik gelişmeler: Neden ayrı bir grup? *TÜSİAD-Koç Üniversitesi Ekonomik Araştırma Forumu Politika Notu*, 10(15), 1-6.

Öz, S. (2012). Küresel Kriz ve Maliye Politikası. TÜSİAD Ekonomik Araştırma Forumu Politika Notu 01–08.

Özatay, F. (2009). *Finansal Krizler ve Türkiye*, Doğan Kitap, 1. Basım, İstanbul.

Özgöker, U. (2010). Ekonomik Krizler Ekseninde İktisadi Düşünce Savrulmaları: 1929-2008 Krizlerinden Çıkan Dersler Yan Sanayi ve Tedarikçi Gazetesi, Ağustos; http://www.subconturkey.com/2010/Agustos/koseyazisi-Ekonomik-Krizler-

Ekseninde-Iktisadi-Dusunce-Savrulmalari-1929-2008-Krizlerinden-Cikan-Dersler.html, (Erişim: 24.02.2019).

Öztürk, S. ve Gövdere, B. (2010). Küresel Finansal Kriz ve Türkiye Ekonomisine Etkileri, *Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 15(1), 377-397.

Padayachee, V. (2010). Global Economic Recession: Effects and Implications for South Africa at a Time of Political Challenges. 1-20. http://www.lse.ac.uk/ internationalDevelopment/20thAnniversaryConference/ImpactoftheGlobalFC.pdf (Tarihi: 24.02.2019).

Petropoulos, S. (2013). The emergence of the BRICS implications for global governance. *Journal of International and Global Studies*, 37-51.

Prasad, A. and Reddy, C. P. (2010). *Global Financial Crisis and Its Impact on India*, Kamla-Raj, J Soc Sci, 21(1), 1-5.

Prates, D. M., & Cintra, M. A. M. (2010). The emerging-market economies in the face of the global financial crisis. In: S. Dullien, D. J. Kotte, A. Márquez, J. Priewe (Eds.), The Financial and Economic Crisis of 2008-2009 and Developing Countries, (pp. 53-72), New York and Geneva: United Nations.

Radulescu, G., Panait, M. and Voica, C. (2014). BRIC countries challenge the world economy new trends. *Procedia Economics and Finance*, 8, 605-613.

Reisen, H. (2013). Economic Policy and Social Affairs in the BRICS, Sustainable Governance Indicators. Bertelsmann Stiftung, 1-41. http://www.sgi-network.org/brics/pdf/BRICS%20Executive%20Summary%20EN.pdf (Erişim :27.02.2019).

Rusya-Federal Devlet İstatistik Servisi, <http://www.gks.ru/bgd/regl/b13_13/IssWWW.exe/Stg/d4/26-34.htm> , (ET: 10.03.2019)

Schearf, D. (2008). Global Financial Crisis Drops China's Economic Growth to Slowest Pace in Five Years, Voice of America News, Oct. 20

Schıller, B. (2011). Beyond the BRICS, Financial Management, March-2011, pp. 27-30.

Scientific Electronic Library Online, <http://www.scielo.org.co/scielo.php?script=sci_arttext&pid=S0121-47722012000200010> , (ET:01 Mart 2019)

Selçuk, B. ve Yılmaz, N. (2008). Küresel Finansal Sistemde Değişim ve Türkiye'ye Etkileri. http://bsy.marmara.edu.tr/Konferanslar/2008/33.pdf (Erişim: 15.03.2019)

SGI. (2012). Governance Capacities in the BRICS. Bertelsmann Stiftung, 1-120. http://www.sgi-network. org/docs/ studies/Governance_Capacities_in_the_ BRICS. pdf (Erişim:28.02.2019).

Simon, J. P. (2011). The ICT Landscape in BRICS Countries: Brazil, India, China, Europe an Commission Joint Research Centre Institute for Prospective Technological Studies; Luxembourg: Publications Office of the European Union.

Standard and Poors. (2009). BRIC by Name, BRIC by Nature?, Ratings Direct.

Stein, J. L. (2011). The diversity of debt crises in Europe. *Cato Journal*, 31(2). https://object.cato.org/sites/cato.org/files/serials/files/cato-journal/2011/5/cj31n2-2. pdf, (Erişim: 25.02.2019)

Şanlıoğlu, Ö. ve Bilginoğlu, M. A. (2010). Euro bölgesi'nde yaşanan mali sorunlar ve maliye politikalarında uyum arayışları. *Erciyes Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 35, 149-173.

Şimşek, A. ve Günay, Bekar, A. (2008). Kurallı maliye politikası: seçilmiş ülke örnekleri. Sosyal Bilimler Araştırmaları Derneği (SOBİAD) Yönetim ve Ekonomi Bilimleri Konferansı (YEBKO).

T.C. Başbakanlık Hazine Müsteşarlığı. (2010). Kamu borç yönetimi raporu.

T.C. Cumhurbaşkanlığı Strateji ve Bütçe Başkanlığı, <http://www.sbb.gov.tr/uluslararasi-ekonomik-gostergeler/ > , (ET:05 Mart 2019).

Taylor, J. B. (2009). The Financial Crisisand The Policy Responses: An Empirical Analysis of What Went Wrong, NBER Working Paper No. 14631, https://www.nber.org/ papers/w14631 (Erişim:28.02.2019).

TCMB. (2009a). Finansal İstikrar Raporu, Sayı:8, http://www.tcmb.gov.tr (Erişim: 05.03.2019).

TCMB. (2009b). Enflasyon Raporu 2009 II, http://www.tcmb.gov.tr (Erişim: 05.03.2019).

TCMB. (2009c). Enflasyon Raporu 2009-III, http://www.tcmb.gov.tr (Erişim: 05.03.2019).

TCMB. (2009d). Para Politikası Kurulu Toplantı Özeti, Sayı: 2009-38, 28 Temmuz 2009, http://www.tcmb.gov.tr (Erişim:05.03.2019).

TCMB. (2010b). http://www.tcmb.gov.tr (Erişim: 01.03.2019).

TCMB. (2010b). http://www.tcmb.gov.tr (Erişim: 01.03.2019).

TEPAV (Türkiye Ekonomi Politikaları Araştırma Vakfı). (2009). Küresel Krize Karsı TEPAV Politika Önerileri, https://www.tepav.org.tr/upload/files/1271312409r 2607.2007_08_Kuresel_Finans_Krizinde_Ulkelerin_Politika_Deneyimleri.pdf , (Erişim: 20.02.2019).

The Modern Financial Data Research Platform, <https://ycharts. com/indicators /india_ unemployment_rate_annual > , (ET: 10 Mart 2019)

Time Line. (2011). https://www.stlouisfed.org/financial-crisis/full-timeline#2011, (Erişim: 20.02.2019).

Togan, S. (2009). Küresel Kriz ve Türkiye. *TİSK Akademi*, 4, 6-26.

Tokucu, E. (2010). Kriz ve para politikaları: Para politikalarının başarısızlığı üzerine ekonomik yaklaşım. *Ekonomik Yaklaşım*, 21(76), 31-54. 01 Mart 2019 Tarihinde http://www.ekonomikyaklasim.org/?iid=2010-21-76.000&&jid=94&lng= sayfasından erişilmiştir.

United Nations, <https://www.un.org/en/development/desa/population/publications/pdf/ ageing/WorldPopulationAgeingReport2007.pdf > , (ET:01 Mart 2019)

United Nations conference on trade and development prosperity for all, < https:/unctad.org/ Sections/wcmu/docs/Brazil.pdf > , (ET: 05 Mart 2019)

Valadao, M. and Porto, N. G. (2009). Brazılıan Response To Internatıonal Fınancıal Crısıs, The Pre-Salt Discoveries by Petrobras And The New Free Trade Areas In The Cities Of Brazil, https://scholar.smu.edu/cgi/viewcontent.cgi?article= 1421&context =lbra (Erişim: 20.02.2019).

Viswanathan, K. G. (2010). The Global Fınancıal Crisis And Its Impact On India, *The Journal Of Internatıonal Busıness Law*, 9 (1) , 41-62.

Williamson, J. and Mahar, M. (1998). A Survey of Financial Liberalization, Princeton University, International Finance Section, Princeton, New Jersey.

Wilson, D. and Purushothaman, R. (2003). Dreaming With BRICs: The Path to 2050,Global Economics, Paper No: 99, 1st October, Goldman Sachs.

Yay, G. G. (2001). 1990'lı Yıllardaki Finansal Krizler ve Türkiye Krizi, *Yeni Türkiye Dergisi*, Ekonomik Kriz Özel Sayısı, Eylül-Ekim, 42, 1234-1248.

Yay, T., Yay, G .G. ve Yılmaz, E. (2001). Küreselleşme Sürecinde Finansal Krizler ve Finansal Düzenlemeler, İstanbul Ticaret Odası Yayınları, No: 2001-47, İstanbul, 2001.

Yılmaz, D. (2009b). 2009 Nisan Enflasyon Raporu Tanıtımı Basın Toplantısı, TCMB, Ankara, http:// www.tcmb.gov.tr (Erişim: 25.02.2019).

Yılmaz, D. (2009c). 2009 Temmuz Enflasyon Raporu Basın Toplantısı, Ankara, TCMB, Ankara, http://www.tcmb.gov.tr (Erişim: 25.02.2019).

Yongding, Y. (2009). China's Policy Responses to the Global Financial Crisis, https://www.pc.gov.au/news-media/lectures/yongding/2009-yongding.pdf (Erişim: 15.03.2019).

Yücel, F. ve Kalyoncu, H. (2011). Finansal Krizlerin Öncü Göstergeleri ve Ülke Ekonomilerini Etkileme Kanalları: Türkiye Örneği, *Maliye Dergisi*, 159, 54-69.

Zaman, M. R. (2009). The Causes and Ramifications of the 2008- 2009 Meltdown of the Financial Markets on the Global Economy, Eurasian Journal of Business and Economics, 2 (4), 68. http://www.ejbe.org/EJBE-2009-Nov-2-4.htm , (Erişim: 18.02.2019).

ÖZGEÇMİŞ

Kişisel Bilgiler

Soyadı, Adı	FİDAN ALİ
Uyruğu	T.C.
Doğum tarihi ve yeri	1985-KONYA
Medeni hali	Bekar
Telefon	0 532 474 53 82
E-posta	a42fidan@gmail.com

Eğitim Derecesi	**Okul/Program**	**Mezuniyet Yılı**
Lise	Konya Meram Ticaret Meslek Lisesi	2004
Üniversite	Aksaray Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi/İşletme	2015

İş Deneyimi, Yıl	**Çalıştığı Yer**	**Görev**
Aksaray Üniversitesi, 10 Yıl	Aksaray Üniversitesi Rektörlüğü Döner Sermaye İşletme Müdürlüğü	Bilgisayar İşletmeni

Yabancı Dil	İngilizce